

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**Η ΕΝΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ: 90 ΧΡΟΝΙΑ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ**

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ
Στις «Ανθρωπιστικές Σπουδές και Νέες Τεχνολογίες»**

Επόπτης καθηγητής: π. Ειρηναίος Χατζηευφραιμίδης
Επιβλέποντες καθηγητές: Κωνσταντίνος Κασβίκης
Ελένη Τσακίριδου

**ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2017**

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract	4
Πρόλογος	5
1. Ενορία: ιστορικές και εκκλησιαστικές διαστάσεις	6
1.1 Η ιστορική διάσταση της ενορίας	6
1.2 Οργάνωση και διοίκηση της ενορίας	10
1.3 Πνευματική και φιλανθρωπική προσφορά ενορίας.....	18
2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	21
2.1 Βιβλιογραφική έρευνα	21
2.2 Συνεντεύξεις.....	21
2.3 Έρευνα πρωτογενών πηγών της ενορίας.....	22
3. Η ενορία αγίου Νικολάου Φλώρινας	23
3.1 Ο άγιος Νικόλαος και η περιοχή της Φλώρινας.....	23
3.2 Ιστορικό ίδρυσης του ναού αγίου Νικολάου.....	26
3.3.1 Εφημέριοι.....	32
Δημήτριος Παυλίδης	32
Λουκάς Αργυρόπουλος	32
Αθανάσιος Φωτιάδης	33
Ευδόκιμος Ναλπαντίδης.....	33
Ευγένιος Μαρτιγάκης.....	33
Ανδρέας Τούλιος.....	34
Δημήτριος Ευθυμιάδης.....	34
Χριστοφόρος Χριστοφόρου	35
Σωτήριος Παρδάλης	35
Αντώνιος Πετρόπουλος.....	36
3.3.2 Ενοριακοί επίτροποι.....	38
3.3.3 Φιλόπτωχο ταμείο	39
3.3.4 Ιεροψάλτες	40
3.3.5 Νεωκόροι.....	40
3.4 Αρχιτεκτονική και αγιογράφηση του αγίου Νικολάου	41
3.4.1 Αρχιτεκτονική και περιγραφή του ναού.....	41
3.4.2 Αγιογράφοι και αγιογράφηση ναού	47

3.5 Πνευματική προσφορά ενορίας αγίου Νικολάου	55
3.6 Το έργο της ενορίας του αγίου Νικολάου	58
3.6.1 Κοινοτική προσφορά ενορίας αγίου Νικολάου.....	58
3.6.2 Εθνική προσφορά.....	58
3.6.3 Φιλανθρωπικό έργο	58
3.6.4 Κοινωνικό έργο	63
3.6.5 Τόπος γέννησης-τόπος καταγωγής.....	65
3.6.6 Αριθμός βαπτίσεων	66
3.6.7 Αριθμός γάμων.....	68
3.6.8 Ηλικίες γάμου.....	69
3.6.9 Γεννήσεις-Θάνατοι.....	72
3.6.10 Ηλικίες θανάτων.....	74
3.6.11 Αποβιώσεις και αιτιολογία θανάτων	75
3.6.12 Επαγγέλματα	77
3.7 Ήθη, έθιμα και κοινωνικές εκδηλώσεις	83
4. Συμπεράσματα/τελικές διαπιστώσεις, προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	91
Βιβλιογραφία	93
Πηγές-Αρχειακό υλικό	93
Συνεντεύξεις.....	93
Έντυπη.....	94
Ηλεκτρονική.....	95
Παράρτημα.....	96

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης την ενορία του αγίου Νικολάου Φλώρινας. Αρχικά, γίνεται αναφορά στην ιστορική διάσταση, στην οργάνωση και στην πνευματική και φιλανθρωπική προσφορά της ενορίας γενικότερα. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσα από έρευνα των βιβλιογραφικών αναφορών, συνεντεύξεις και ποσοτική ανάλυση των δεδομένων των καταλόγων βαπτίσεων, γάμων και θανάτων του ναού. Έπειτα καταγράφονται οι εκκλησίες προς τιμή του αγίου Νικολάου, που υπάρχουν στον νομό Φλώρινας. Στην συνέχεια γίνεται αναφορά στο ιστορικό ίδρυσης της εκκλησίας του αγίου Νικολάου και παρουσιάζονται οι ιερείς που υπηρέτησαν σε αυτόν από το 1925 μέχρι και σήμερα, καθώς και οι ενοριακοί επίτροποι, οι κυρίες του φιλόπτωχου ταμείου, οι ψάλτες και οι νεωκόροι. Έπειτα δίνονται πληροφορίες σχετικά με την αρχιτεκτονική, περιγραφή και αγιογράφηση του ναού. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η πνευματική και η κοινοτική προσφορά της ενορίας και τέλος, παρατίθενται ορισμένα ήθη, έθιμα και κοινωνικές εκδηλώσεις, που συνδέονται με την ενορία του αγίου Νικολάου.

Λέξεις-κλειδιά: Άγιος Νικόλαος, ενορία, πνευματική προσφορά, κοινοτική προσφορά

Abstract

The present work has as object of study the parish of Saint Nicholas in Florina. Initially, becomes report in the historical dimension, in the organization and in the intellectual and charitable offer of parish more generally. The collection of data was realised through research of bibliographic reports, interviews and quantitative analysis of data of lists of baptisms, marriages and deaths of temple. Then are recorded the churches to price of Saint Nicholas, that that exist in the prefecture of Florina. Then becomes report in the background of foundation of church of Saint Nicholas and are presented the priests that served in this from 1925 until today, as well as the parochial delegates, the ladies of charitable fund, the chanters and the sacristans. Then are given information with regard to the architecture, description and painting of sacred pictures of temple. Afterwards is presented the intellectual and communal offer of parish and finally, are mentioned certain morals, costums and social events, that are connected with the parish of Saint Nicholas.

Keywords: Saint Nicholas, parish, intellectual offer, communal offer

Πρόλογος

Με την παρούσα μεταπτυχιακή εργασία, η οποία συντάχθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας «Επιστήμες της Αγωγής», μου δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθώ με τη διερεύνηση της πνευματικής και κοινοτικής προσφοράς της ενορίας του αγίου Νικολάου στην πόλη της Φλώρινας.

Η επιλογή του θέματος έγινε με αφορμή την εκδήλωση, η οποία πραγματοποιήθηκε για τα ενενήντα χρόνια ενοριακής ζωής και δράσης. Καθώς ο ναός του αγίου Νικολάου Φλώρινας είναι ένας από τους παλαιότερους ναούς της πόλης μαζί με τον ναό του αγίου Γεωργίου και του αγίου Παντελεήμονα και εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν υπάρχει ανάλογη έρευνα, θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική η καταγραφή και η παρουσίαση των ιστορικών στοιχείων της ενορίας, αλλά και η αναφορά τόσο της πνευματικής όσο και της κοινοτικής της προσφοράς. Στην σύγχρονη εποχή μας η ενορία καλείται και οφείλει να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο, διότι αποτελεί το κύτταρο της πνευματικής ζωής και γι' αυτό το λόγο μπορεί να συμβάλλει στην αναγέννηση του πνευματικού μας βίου.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή πατέρα Ειρηναίο Χατζευφραιμίδη, υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση του οποίου έγινε η παρούσα εργασία, όπως επίσης και τους επιβλέποντες καθηγητές Κωνσταντίνο Κασβίκη και Ελένη Τσακιρίδου για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω, αρχικά, στον προϊστάμενο του ναού πατέρα Σωτήριο Παρδάλη και στον εφημέριο πατέρα Αντώνιο Πετρόπουλο για την παροχή στοιχείων και πληροφοριών. Στην συνέχεια ευχαριστώ τον πατέρα Θεωνά Αθανασιάδη για την πληροφόρηση αναφορικά με την κατηχητική δράση της ενορίας και για την βοήθεια στη διερεύνηση του αρχείου του ναού του αγίου Νικολάου, που βρίσκεται στην Μητρόπολη. Όσον αφορά τα στοιχεία σχετικά με την περιγραφή, την αρχιτεκτονική και την αγιογράφιση του ναού ευχαριστώ ιδιαίτερω τον κ. Ευάγγελο Ταμουτσέλη και την κ. Ζωή Μποσδελεκίδου. Επίσης, πολύ σημαντική ήταν η βοήθεια του κ. Αριστείδη Μήτκα, του κ. Δημήτριου Μεκάση, της κ. Σόνιας Ευθυμιάδου και του κ. Δημήτριου Παυλίδη για την παροχή πολύτιμων πληροφοριών και του κ. Αθανάσιου Βογιατζή για το φωτογραφικό υλικό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους ενορίτες και τις ενορίτισσες του αγίου Νικολάου, οι οποίοι έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις και γενικά όλους όσους συνέβαλαν για την εκπόνηση αυτής της εργασίας.

1. Ενορία: ιστορικές και εκκλησιαστικές διαστάσεις

1.1 Η ιστορική διάσταση της ενορίας

Σύμφωνα με το Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας του Δ. Δημητράκου ενορία (ενόριος) είναι «το έδαφος το εντός των ορίων πόλεως, ή περιοχή πόλεως. Ενορία είναι ορισμένη τοπική περιφέρεια ιερού ναού, όπου κατοικούν οι υπαγόμενοι στον ιερό αυτό ναό ορθόδοξοι χριστιανοί, οι ενορίτες» (τόμ. 3^{ος}, σελ. 2572). Η πρώτη ιστορική αναφορά του όρου «ενορία» εμφανίζεται σε μία επιστολή του αγίου Γρηγορίου Νύσσης (4^{ος} αι.) προς τον Φλαβιανό: «Ἐπί τήν ἑμαυτοῦ πάλιν ἐκκλησίαν ὑπέστρεφον. Καί τινος μηνύσαντος κατά τήν ὀρεινήν αὐτόν ἐνορίαν διάγειν, μαρτύρων ἐπιτελοῦντα μνήμας, τά μέν πρῶτα τῆς ὁδοῦ εἰχόμεν, εὐπρεπέστερον εἶναι κρίνων ἐπί τῆς μητροπόλεως γενέσθαι τήν συντυχίαν» (P.G. 46, 1001 A). Σ' αυτό το κείμενο πραγματοποιείται η διάκριση ανάμεσα στην ενορία και την εκκλησία, η οποία ταυτιζόταν με την επισκοπή. Η μητρόπολη ήταν η πρωτεύουσα της περιοχής, ενώ η ενορία μια μικρή σε πληθυσμό ορεινή περιοχή. Με αυτή την έννοια της μικρής περιοχής, στην οποία κατοικούσαν χριστιανοί, συναντούμε την ίδια εποχή περίπου τον όρο και στον άγιο Επιφάνιο Σαλαμίνας της Κύπρου: «...ὅς κατώκει ἐν τῇ τῆς Ἐλευθερουπόλεως Ἱερουσαλήμ ἐνορία ἐπέκεινα τῆς Χεβρών σημείους τρισί, Καβαρβαριχά τήν πόλιν καλοῦσιν» (P.G. 41, 677 C). Αρχικά, λοιπόν, επικράτησε ο όρος «ενορία» να σημαίνει την εδαφική περιοχή, ως θηλυκό του επιθέτου ενόριος, που σημαίνει η χώρα εντός των ορίων.

Αρχέγονο τύπο της ενορίας θα μπορούσαμε να διακρίνουμε στην Παλαιά Διαθήκη και, πιο συγκεκριμένα, στην κατάτμηση ολόκληρου του έργου του Μωυσή. Ο πεθερός του Μωυσή, ο Ιοθόρ, βλέποντας την καταπόνηση του ίδιου, αλλά και του λαού, επειδή όλες οι υποθέσεις κρίνονταν από τον Μωυσή, τον προέτρεψε να διορίσει κι άλλους άρχοντες, οι οποίοι θα αναλάμβαναν και θα ασχολούνταν με τις ελαφρότερες υποθέσεις. Με αυτό τον τρόπο η διεκπεραίωση των υποθέσεων θα ήταν ταχύτερη και αποτελεσματικότερη. Αυτό που σήμερα ονομάζεται ενορία, στην Καινή Διαθήκη εκφραζόταν με τον όρο «εκκλησία», γιατί αργότερα συντελείται ο διαχωρισμός της μιας υπό τον επίσκοπο τοπικής εκκλησίας σε «ενορίες» υπό τους πρεσβυτέρους. (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 13). Ο όρος «εκκλησία» μπορούσε να εκφράσει με πληρότητα το σύνολο των πιστών μιας περιοχής. Αρχικά, η πρώτη Εκκλησία ήταν μια οργανωμένη ενορία εντός των Ιεροσολύμων (Ε. Χατζηευφραιμίδης, 1986). Αργότερα, όμως, ιδρύθηκαν πολλές κατά τόπους εκκλησίες. Εξαιτίας, λοιπόν, της αύξησης του αριθμού των πιστών και των κατά τόπους εκκλησιών, ήταν αναγκαία η δημιουργία ιδιαίτερων εκκλησιών ή καλύτερα εκκλησιαστικών συναθροίσεων (ενοριών) με ιδιαίτερους πρεσβυτέρους και διακόνους, εξαρτωμένους από έναν επίσκοπο (Β. Στεφανίδης, 1998, σελ. 97).

Αργότερα εισήλθε ο θεσμός του μητροπολίτη με μεγαλύτερα δικαιώματα και ως κεφαλή όλης της εκκλησιαστικής επαρχίας, η οποία ως προς την έκταση συνέπιπτε με την πολιτική. Τα χρόνια μετά τον Μ. Κωνσταντίνο σοβαρότερα

προβλήματα ώθησαν την Εκκλησία να τελειοποιήσει το διοικητικό της σύστημα ακόμα περισσότερο. Η Εκκλησία, υποχρεωμένη να προσαρμόζει εκάστοτε τις εκκλησιαστικές περιφέρειές της προς τις πολιτικές, διαιρέθηκε σε ανάλογες εκκλησιαστικές διοικήσεις, σε κάθε μία από τις οποίες προΐστατο πλέον ο αρχιεπίσκοπος (Κ. Καλλινίκος, 1958, σελ. 77).

Όπως αναφέρθηκε, η αύξηση των πιστών ανάγκασε τους αποστόλους να χειροτονήσουν τους τοπικούς επισκόπους και οι επίσκοποι τους διαδόχους τους. Η γένεση της ενορίας είχε δύο σκοπούς: την επίτευξη της καλύτερης γνωριμίας των ποιμένων με το ποίμνιό τους και την πρακτική αντιμετώπιση των αναγκών του εκκλησιαστικού σώματος, που ήταν αριθμητικά αυξημένο.

Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες η εν τόπω εκκλησία («κατ' οίκον» εκκλησία) ήταν ταυτόσημη με την ενορία. Η Θεία Ευχαριστία ήταν επισκοποκεντρική και συμμετείχε σε αυτή όλος ο τοπικός κλήρος (επίσκοπος, πρεσβύτεροι και διάκονοι). Από τα τέλη, όμως, του 2^{ου} αιώνα, για πρακτικούς κυρίως λόγους εμφανίζονται στην περιφέρεια της επισκοπής οι ενορίες, οι οποίες από τη μία πλευρά είναι πρεσβυτεροκεντρικές, από την άλλη όμως τελούν και σε αδιάσπαστο σύνδεσμο με τον επίσκοπο. Έτσι, λοιπόν, δεν διαταράσσεται η ενότητα της Εκκλησίας. Η επισκοπή αποτελεί και παραμένει πάντα το κέντρο της εκκλησιαστικής ζωής. Η ενορία δεν είναι μια άλλη Εκκλησία, ώστε να υπάρχουν πολλές (επί μέρους) Εκκλησίες σε κάθε επισκοπή. Οι ενορίες δεν νοήθηκαν ποτέ ως αυτοτελείς ευχαριστιακές ενότητες μέσα στην επισκοπή, αλλά μόνο «ως κλάδοι οργανικοί αυτής» (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 20).

Από τον 9^ο αιώνα διευρύνθηκε η έννοια της ενορίας ως εδαφικής περιοχής. Επεκτάθηκε και στο χώρο της Εκκλησίας για τη δήλωση εκκλησιαστικής εδαφικής περιφέρειας επισκόπου, αλλά και αρχιεπισκόπου. Τον 12^ο αιώνα, μάλιστα, η έννοια της ενορίας χρησιμοποιείται ακόμη και για την εκκλησιαστική περιφέρεια του πατριαρχείου. Από την άλωση της Κωνσταντινούπολης με τη λέξη «ενορία» δηλωνόταν και η εκκλησιαστική περιφέρεια του ναού, ο οποίος τελούσε υπό την άμεση δικαιοδοσία του εκάστοτε κατά τόπον αρχιερέα. Από τον 17^ο αιώνα, όμως, ως ενορία θεωρήθηκε και η εκκλησιαστική περιφέρεια του ιερέα. Τέλος, κατά τον ίδιο αιώνα η λέξη «ενορία» προσέλαβε και πολιτική έννοια, καθώς με αυτή δηλωνόταν και το πολιτικό τμήμα μιας πόλης.

Πολλές φορές η λέξη «ενορία» εναλλασσόταν με συνώνυμες λέξεις. Μέχρι τον 9^ο τουλάχιστον αιώνα δεν αναφερόταν στα της εκκλησιαστικής διοργάνωσης. Η έννοια της εκκλησιαστικής περιφέρειας του επισκόπου, αρχιεπισκόπου, μητροπολίτη ή πατριάρχη, όπως αποδίδεται σήμερα, ανάγεται στον 10^ο και κυρίως στον 11^ο αιώνα. Τέλος, η έννοια της εκκλησιαστικής περιφέρειας του ναού που υπάγεται στην άμεση δικαιοδοσία του εκάστοτε κατά τόπον αρχιερέα, όπως δηλαδή αποδίδεται σήμερα, αποτελεί συνέχεια της ίδιας έννοιας από το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα. Η έννοια της εκκλησιαστικής γύρω από το ναό περιφέρειας του ιερέα άρχισε, επίσημα

τουλάχιστον, να διαφαίνεται από τον 17^ο αιώνα. (Π. Ακανθόπουλος, 1984, σελ. 10-11).

Η ενορία με την πνευματικότητα και κοινωνικότητά της επέζησε σε όλη τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων καθώς και της μεταβυζαντινής περιόδου. Στην περίοδο πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης δεν υπάρχει πρόβλημα για την έννοια της λέξης «ενορία», ως θεσμού ή συστήματος διοίκησης της Εκκλησίας. Διότι η ενορία είχε την έννοια της εδαφικής περιοχής και αργότερα προσέλαβε και την έννοια της εκκλησιαστικής εδαφικής περιφέρειας.

Από το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα στη συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας άρχισε να διαπλάσσεται η έννοια της ενορίας ως θεσμού ή συστήματος διοίκησης της Εκκλησίας, ως βασικής μονάδας οργάνωσης της εκκλησιαστικής ζωής (Ε. Χατζηευφραιμίδης, 1986). Αυτό πραγματοποιήθηκε για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι η ενορία άρχισε να θεωρείται αφενός ως εκκλησιαστική περιφέρεια του ναού και αφετέρου ως εκκλησιαστική περιφέρεια του ιερέα. Ο δεύτερος και ουσιαστικός λόγος είναι ότι η ενορία στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας έκλεινε μέσα της όλη τη ζωή της κοινότητας. Αποτέλεσε μονάδα οργάνωσης της πολιτικής ζωής ή πολιτικό διοικητικό τμήμα κάποιας πόλης. Αυτό συνέβη, διότι οι υπόδουλοι Έλληνες πιεζόμενοι από τους κατακτητές, αλλά και εξαιτίας των εκκλησιαστικών οικονομικών επιβαρύνσεων, συγκεντρώθηκαν γύρω από την τοπική εκκλησία σε ομάδες, αναπτύσσοντας ανάλογες διαπροσωπικές και κοινοτικές μεταξύ τους σχέσεις. Επίσης, η καταδίωξη των υπόδουλων τους ανάγκαζε να εγκαταλείπουν τα σπίτια και τα υπάρχοντά τους και να καταφεύγουν στα βουνά ή σε δυσπρόσιτες περιοχές. Η συνοίκηση με αλλόθρησκους ή ετερόδοξους ή σχισματικούς ανάγκαζε τους υπόδουλους να συσπειρώνονται σε κάποια περιοχή που έπαιρνε το όνομά της από το ναό που υπήρχε σε αυτήν.

Η κοινοτική ζωή ταυτίστηκε με τη θρησκευτική. Οι συντεχνίες με τους αγίους-προστάτες τους είχαν τον ναό ως κέντρο και αφετηρία της δραστηριότητάς τους. Με αυτό τον τρόπο, η ενορία διακρατούσε την πνευματική ζωή, κατηύθυνε τον πνευματικό αγώνα, οδηγούσε στη μετάνοια και τη συναδέλφωση. Εξ άλλου, όλα τα κοινωνικά γεγονότα είχαν ως κέντρο το ναό. Οι δραστηριότητες, για παράδειγμα, της αγροτικής ζωής (σπορά, όργωμα, θέρισμα, συγκομιδή των καρπών) προσδιορίζονταν από τις εκκλησιαστικές γιορτές σε όλες τους τις φάσεις. Η «ξέλαση», δηλαδή η συμπαράσταση στις γεωργικές εργασίες εκείνων, που είχαν κάποια μεγάλη ανάγκη, αποφασιζόταν με το λόγο του ιερέα μέσα στη Θεία Λειτουργία. Η παιδεία είχε ως δάσκαλο, κατά κανόνα, τον παπά-εφημέριο. Τα ατομικά, ακόμη, γεγονότα που γίνονται και κοινωνικά (γέννηση, βάπτισμα, γάμος, κηδεία) και οι διάφορες λαοσυνάξεις (πανηγύρια στις μνήμες αγίων σε συνδυασμό με τις εμποροπανηγύρεις) πραγματοποιούσαν την αλληλοπροσέγγιση των πιστών, με κέντρο τα εκκλησιαστικά γεγονότα και δημιουργούσαν πνεύμα κοινωνίας (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 43).

Κατά τα χρόνια της υποδούλωσης στους Οθωμανούς, στα πλαίσια της ενορίας, αναπτύχθηκε ο κοινοτισμός και συνεχίστηκε η παράδοση της κοινοτικής

ύπαρξης της ορθοδοξίας. Πραγματοποιήθηκε μια επιστροφή στην πρωτοχριστιανική κοινότητα, με τη σύσφιξη των σχέσεων και καλλιέργεια αδελφικότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των υπόδουλων. Κατόρθωσαν όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να αναζωπυρωθούν πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά. Οι λαϊκοί συμμετείχαν ενεργά ως δημογέροντες, πρωτομάστορες ή εκκλησιαστικοί επίτροποι τόσο στη διοίκηση των ενοριακών ναών, όσο και στην ίδρυση των ναών. Οι ναοί δεν αποτελούσαν μόνο τόπο λατρείας, αλλά και χώρο συνάθροισης των ενοριτών για συζήτηση και επίλυση προβλημάτων. Ο κάθε ναός διοικούνταν αφενός από τους εκκλησιαστικούς επιτρόπους και τον ιερατικό προϊστάμενο, και αφετέρου από τα υπερκείμενα εκκλησιαστικά όργανα, τους κατά τόπους αρχιερείς και το Πατριαρχείο. Οι ιερείς έπρεπε να έχουν όχι μόνο τις προϋποθέσεις που όριζαν οι Κανόνες, αλλά και τη συγκατάθεση των δημογερόντων, μερικών εγκρίτων πολιτών και των εκκλησιαστικών επιτρόπων (Π. Ακανθόπουλος, 1984, σελ. 106-108).

1.2 Οργάνωση και διοίκηση της ενορίας

Η Εκκλησία της Ελλάδας υποδιαιρείται σε μητροπόλεις και κάθε μητρόπολη σε ενορίες (Θ. Πασσαλής, 1986). Η πολιτεία από τη σύσταση του ελληνικού κράτους πραγματοποίησε τη νομική διοργάνωση της ενορίας. Το 1833, την εποχή του Όθωνα, οι ενορίες διοικητικά υπάγονταν στους δήμους. Ο νόμος, που αναφέρεται ειδικότερα στη διοργάνωση των ενοριών, είναι ο νόμος 3.596/1910 «περί ένοριακῶν Ναῶν καί τῆς περιουσίας αὐτῶν...». Το έτος 1923 πραγματοποιήθηκε κάποια επεξεργασία του νόμου αυτού, οπότε το έτος 1940 εκδόθηκε ο αναγκαστικός νόμος 2.000/1940 «Περί Ἱερῶν Ναῶν καί ἑφημερίων», ο οποίος πιο συστηματικά καθόρισε το νομικό καθεστώς, που διέπει τη διοίκηση των ενοριών και τους εφημέριους, που υπηρετούσαν σε αυτές (Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 9^{ος}, σελ. 304).

Σήμερα η νομική υπόσταση της ενορίας κατοχυρώνεται με το άρθρο 1, παράγραφος 4 του νόμου 590/1977 «περί τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», όπου οι ενορίες με τους ενοριακούς ναούς είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Επίσης, με εξουσιοδότηση του Καταστατικού χάρτη εκδόθηκε από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος ο υπ' αριθμ. 8/1979 κανονισμός «περί Ἱερῶν Ναῶν καί Ἐνοριῶν» (Φ.Ε.Κ. 1/Α'/1980), ο οποίος ρυθμίζει από διοικητικής πλευράς τα θέματα που σχετίζονται με τις ενορίες.

Η ενορία με τον ενοριακό της ναό αποτελεί τη βασική μονάδα οργάνωσης του εκκλησιαστικού βίου. Οι ιεροί ναοί της Εκκλησίας της Ελλάδος διακρίνονται σήμερα σε α) ενοριακούς ναούς, στους οποίους υπάγονται τα παρεκκλήσια και τα εξωκκλήσια, β) προσκυνηματικούς ή ιδρυματικούς ναούς, γ) ιδιόκτητους και δ) ναούς κοιμητηρίων (Κανονισμός 8/1979, άρθρο 1).

Οι ιδιόκτητοι και προσκυνηματικοί ναοί ανεγείρονται κατόπιν άδειας του επισκόπου και ακολουθούν ως προς την ανέγερση τη διαδικασία ανέγερσης των ενοριακών ναών. Οι ιδιόκτητοι ναοί προορίζονται για τις λατρευτικές ανάγκες των ιδιοκτητών ή των μελών των φιλανθρωπικών καταστημάτων και δεν επιτρέπεται να τίθενται σε δημόσια λατρεία παρά μόνο την ημέρα της πανήγυρης τους.

Οι προσκυνηματικοί ή ιδρυματικοί ναοί ανεγείρονται με εγκεκριμένα αρχιτεκτονικά σχέδια, διοικούνται βάσει καταστατικού, λειτουργούν μόνο για τον σκοπό που συνεστήθησαν, τα πλεονάζοντα έσοδα από τη λειτουργία τους διατίθενται για τις ανάγκες των ευαγών ιδρυμάτων της μητρόπολης και τελούν υπό την εποπτεία του επισκόπου (κανονισμός 8, άρθρα 2,1. 13,3,5).

Ως προς τους ναούς των κοιμητηρίων υπάρχει μία διάκριση. Αν ο ναός είναι και ενοριακός, διοικείται από το εκκλησιαστικό συμβούλιο. Αν είναι ιδρυματικός, ο ρόλος του επισκόπου περιορίζεται στον διορισμό και τον έλεγχο του εφημέριου. Αν ο κοιμητηριακός ναός ανήκει σε δήμο κάτω των 50.000 κατοίκων, βάσει της τελευταίας απογραφής και δεν είναι πρωτεύουσα του νομού ή έδρα δήμου, διοικείται από το εκκλησιαστικό συμβούλιο του ενοριακού ναού όπου υπάγεται. Αν, όμως, ο

κοιμητηριακός ναός ανήκει σε δήμο με πάνω από 50.000 κατοίκους καθιερώνεται συνδιοίκηση μητροπολίτη και δημάρχου με πενταμελή επιτροπή που ονομάζεται κοσμητεία του ναού, με τριετή θητεία αποτελούμενη από τον εφημέριο του ναού ως πρόεδρο, τον οποίο διορίζει ο μητροπολίτης και έναν λαϊκό, διορισμένο από τον μητροπολίτη και τρία λαϊκά μέλη διορισμένα από το δημοτικό συμβούλιο. Τα έσοδα των ιερών ναών των κοιμητηρίων διατίθενται για τη συντήρηση των ναών και τη μισθοδοσία του προσωπικού. Τα τυχόν πλεονάσματα διατίθενται υπέρ των δημοτικών και εκκλησιαστικών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Οι εφημέριοι, ιεροψάλτες και νεωκόροι διορίζονται από τον επίσκοπο και μισθοδοτούνται όπως και εκείνοι των ενοριακών ναών (Κανονισμός 8, άρθρα, 1, 3, 14).

Οι ενοριακοί ναοί ιδρύονται με προεδρικό διάταγμα ύστερα από πρόταση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και με την σύμφωνη γνώμη του οικείου Μητροπολιτικού Συμβουλίου, όπου προεδρεύει ο επίσκοπος και με γνωμάτευση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου. Ο επίσκοπος θεμελιώνει και εγκαινιάζει τον ναό και το Μητροπολιτικό Συμβούλιο καθορίζει τα όρια της ενορίας και τον ενοριακό ναό (Ν. 590 (Κ.Χ.Ε.), άρθρο 36,3 & Κανονισμός 8, άρθρο 3,1β). Για την ίδρυση ενοριακού ναού πρέπει να υποβληθεί αίτηση στο Μητροπολιτικό συμβούλιο τουλάχιστον από το μισό πλήθος των κατοίκων του συνοικισμού ή του χωριού ή της πόλης, όπου πρόκειται να ιδρυθεί η ενορία. Δηλαδή σε πόλεις με πάνω από 10.000 κατοίκους απαιτούνται τουλάχιστον 600 οικογένειες για την κάθε ενορία, σε πόλεις από 10.000 κατοίκους μέχρι 100.000 τουλάχιστον 500 οικογένειες και σε πόλεις με κάτω από 10.000 κατοίκους 300 τουλάχιστον οικογένειες. Ο αριθμός των οικογενειών υπολογίζεται αφού διαιρεθεί ο αριθμός των ορθοδόξων χριστιανών δια του τέσσερα (Κανονισμός 8, άρθρο 3,1). Στους ενοριακούς ναούς υπάγονται τα παρεκκλήσια και εξωκλήσια και διοικούνται αποκλειστικά από αυτούς. Με πράξη του μητροπολίτη είναι δυνατόν να αποσπαστούν παρεκκλήσια ή εξωκλήσια και τα έσοδά τους να διατίθενται για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ο επίσκοπος έχει τη δυνατότητα να ορίσει επιτροπή ενοριτών για τη φροντίδα ναού/ναών αυτής της κατηγορίας (Κανονισμός 8, άρθρα 1 & 13).

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων της υπαίθρου και ιδίως των παραμεθόριων περιοχών μπορεί να ιδρυθεί ενορία σε χωριά ή συνοικισμούς κάτω από 300 οικογένειες και πάνω από 50, εάν απέχουν περισσότερο από μισή ώρα από τον πλησιέστερο ενοριακό ναό, ή εάν δυσκολεύεται η επικοινωνία με τον ενοριακό ναό λόγω χαράδρας ή ποταμού ή άλλων ανυπέρβλητων εμποδίων ή εάν βρίσκεται σε νησί ή σε παραμεθόρια περιοχή (Κανονισμός 8, άρθρο 3, Κ. Βαβούσκος, 1973, σ. 358). Η ενορία καταργείται ή συγχωνεύεται με προεδρικό διάταγμα και τηρείται η ίδια διαδικασία που τηρείται για την ίδρυση.

Το νομικό πρόσωπο του ιερού ναού εκπροσωπείται στα δικαστήρια και σε κάθε αρχή από το εκκλησιαστικό συμβούλιο, το οποίο έχει την διαχείριση, την διοίκηση και γενικά την αξιοποίηση της περιουσίας του ναού. Το εκκλησιαστικό συμβούλιο αποτελείται από τον εφημέριο ως πρόεδρο και τέσσερα λαϊκά μέλη, που

διορίζονται από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο κατόπιν πρότασης του μητροπολίτη από τον κατάλογο των ενοριτών. Για ιερούς ναούς χωριών μέχρι 100 οικογενειών μπορεί το Μητροπολιτικό Συμβούλιο να διορίσει, αντί για τέσσερα λαϊκά μέλη, δύο.

Στις θετικές προϋποθέσεις για να διορισθεί κανείς μέλος του εκκλησιαστικού συμβουλίου ανήκουν:

- A) Η ορθόδοξη πίστη, με έλεγχο της κανονικότητας του βαπτίσματος,
- B) Η μόνιμη κατοικία στα όρια της ενορίας,
- Γ) Η σχετική εγγραμματοσύνη.

Κωλύματα διορισμού αποτελούν:

- A) Η καταδίκη για κακούργημα ή πλημμέλημα (Κανονισμός 5/1978, άρθρο 11),
- B) Η αντιδικία με το ναό,
- Γ) Η έλλειψη καταλογισμού εις βάρος του για τον απολογισμό, με οριστική δικαστική ή καταλογιστική απόφαση,
- Δ) Η συγγενική σχέση με τον πρόεδρο ή τα μέλη μέχρι 4^{ου} βαθμού εξ αίματος ή 3^{ου} εξ αγχιστείας.

Σε ενορίες, όμως, κάτω των 100 οικογενειών επιτρέπεται η συγγενική σχέση μέχρι και του τρίτου βαθμού εξ αίματος και απεριόριστα εξ αγχιστείας. Σε περίπτωση που υπάρχουν διαφορές μεταξύ ναού και κοινότητας, απαγορεύεται ο διορισμός εκκλησιαστικών συμβούλων, που είναι μέλη του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου. Εάν η διαφορά ανακύψει κατά τη διάρκεια της θητείας τους, τότε με απόφαση του μητροπολιτικού συμβουλίου αντικαθίστανται από το εκκλησιαστικό συμβούλιο τα μέλη του κοινοτικού ή δημοτικού συμβουλίου. Το αξίωμα των εκκλησιαστικών επιτρόπων είναι τιμητικό, άμισθο και ασυμβίβαστο με έμμισθο υπάλληλο του ιερού ναού. Η θητεία των μελών των εκκλησιαστικών συμβουλίων διαρκεί τρία έτη, αρχίζει από την 1^η Ιανουαρίου και λήγει στις 31 Δεκεμβρίου του τρίτου έτους από το διορισμό. Η τριετία τηρείται ενιαία για όλες τις ενορίες.

Απόλυση εκκλησιαστικού επιτρόπου γίνεται από το μητροπολιτικό συμβούλιο, μετά από αίτηση του εκκλησιαστικού συμβουλίου, λόγω αποδημίας ή μετοίκησης ή όταν απουσιάζει αδικαιολόγητα από τρεις συνεχείς συνεδριάσεις. Επίσης απολύονται από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο μετά από απολογία οι εκκλησιαστικοί επίτροποι, οι οποίοι παραβαίνουν τις αποφάσεις και τις οδηγίες του οικείου μητροπολίτη που στηρίζονται στους νόμους και τους κανονισμούς. Το ίδιο συμβαίνει εάν δεν υπέβαλαν εγκαίρως τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό, αν παραμελούν ή αρνούνται τη διεξαγωγή δικαστικών αγώνων για την προστασία των συμφερόντων του ιερού ναού, αν αναμειγνύονται στα τελετουργικά καθήκοντα του ιερέα και στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των ιεροψαλτών και νεωκόρων, των οποίων την εποπτεία έχει ο εφημέριος ή αν ασεβούν προς τον εφημέριο (Κανονισμός 8, άρθρο 7).

Τη διοίκηση του ενοριακού ναού, όπως έχει αναφερθεί, ασκεί το εκκλησιαστικό συμβούλιο, το οποίο συνήθως είναι πενταμελές και συνεδριάζει υπό την προεδρία του εφημέριου και σε περίπτωση που υπηρετούν στο ναό περισσότεροι ιερείς υπό την προεδρία του εφημέριου που διορίζεται από τον μητροπολίτη. Στην πρώτη συνεδρίαση εκλέγεται ο αντιπρόεδρος, ο γραμματέας και ο ταμίας. Τις εργασίες διευθύνει ο πρόεδρος και σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος ο αντιπρόεδρος εξουσιοδοτούμενος από τον πρόεδρο. Απαρτία του εκκλησιαστικού συμβουλίου θεωρείται παρισταμένου του προέδρου και των δύο μελών. Αν κωλύεται ο πρόεδρος, προεδρεύει μετά από εξουσιοδότηση ο αντιπρόεδρος και τρία τουλάχιστον από τα λαϊκά μέλη. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία και σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του προέδρου. Ο πρόεδρος του εκκλησιαστικού συμβουλίου προΐσταται σε δημόσιες ή επίσημες εμφανίσεις ως αντιπρόσωπος του αρχιερέα.

Ο εφημέριος της ενορίας είναι και ο πρόεδρος του εκκλησιαστικού συμβουλίου. Ο ίδιος επιλέγει για συνεργάτες του στο έργο της διοίκησης του νομικού προσώπου της ενορίας ορισμένους πιστούς. Η επιλογή των κατάλληλων συνεργατών είναι ένα από τα δυσκολότερα εγχειρήματα του εφημερίου, διότι οι συνεργάτες στο ενοριακό έργο παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ζωής της ενορίας (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 137). Τα κριτήρια με τα οποία θα πρέπει να επιλέγονται είναι η ορθόδοξη πίστη και το ανάλογο ήθος, μια στοιχειώδης παιδεία, η διάθεση, αλλά και ο διαθέσιμος χρόνος. Κάποιοι διαθέτουν όλες τις προϋποθέσεις και τα χρονικά όρια, αλλά δεν μπορούν να διαθέσουν χρόνο, με αποτέλεσμα να διορίζονται εκκλησιαστικοί σύμβουλοι για περισσότερες θητείες. Αυτό είναι μεν ευεργετικό, καθώς όσοι είναι σε αυτή τη θέση αποκτούν πείρα και εξασφαλίζεται δημιουργική συνέχεια, από την άλλη μεριά όμως πραγματοποιούνται σχολιασμοί για την παγιοποίηση και απαιτούνται αλλαγές.

Το εκκλησιαστικό συμβούλιο έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες: α) συντάσσει τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό και έχει υπεύθυνα την διαχείριση του ιερού ναού (κανονισμός 8, άρθρα 10-11), β) κάθε πληρωμή και δαπάνη του ναού ενεργείται από τον ταμιά, αφού προηγουμένως εκδοθεί ένταλμα πληρωμής, το οποίο υπογράφει ο πρόεδρος. Σε καμιά περίπτωση ο εφημέριος δεν εκτελεί χρέη ταμιά. Αν συμβεί αυτό, ο εφημέριος τιμωρείται με αργία μέχρι δύο μηνών με στέρηση ή όχι του μισθού. Τα εντάλματα θεωρούνται από την ιερά μητρόπολη, είναι διπλότυπα και προσαρτώνται στα παραστατικά στοιχεία του ναού. Για τη νομιμότητα των δαπανών ευθύνεται ο πρόεδρος που υπογράφει και ο ταμίας που πληρώνει. Ο ταμίας υποχρεώνεται να αρνηθεί την πληρωμή δαπάνης, αν δεν υπάρχουν τα νόμιμα δικαιολογητικά. Εάν αρνηθεί αδικαιολόγητα την πληρωμή δαπάνης, απαλλάσσεται από τα καθήκοντα με απόφαση του Μητροπολιτικού Συμβουλίου, γ) το εκκλησιαστικό συμβούλιο αποφασίζει για την ανέγερση ναού, για την επισκευή του, τη διακόσμηση και τη συντήρηση του υπάρχοντα ναού. Αποφασίζει επίσης για την αγορά, πώληση, δωρεά, ανταλλαγή και μίσθωση των ακινήτων του ιερού ναού, για την σύναψη δανείου, την έγερση αγωγών, την άσκηση ενδίκων μέσων, τον

συμβιβασμό, για τον διορισμό πληρεξουσίου, για την αποδοχή δωρεών και κληρονομιών, για τη χορήγηση βοηθημάτων σε σκοπούς εκκλησιαστικούς και φιλανθρωπικούς και για κάθε έκτακτη δαπάνη. Όλες οι αποφάσεις του εκκλησιαστικού συμβουλίου πρέπει να εγκριθούν από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο για να έχουν ισχύ (Κανονισμός 8, άρθρα 8, 9, Ε. Μαντζουνέας, ΘΗΕ, λ. Εκκλ. δίκαιο, σ. 386). Οι αποφάσεις του Μητροπολιτικού Συμβουλίου για την έγκριση ή μη των πράξεων του εκκλησιαστικού συμβουλίου εκδίδονται μέσα σε ένα δίμηνο από την υποβολή τους. Αν παρέλθει η προθεσμία, η πράξη εκτελείται. Κατά των αποφάσεων του Μητροπολιτικού Συμβουλίου επιτρέπεται προσφυγή στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο για λόγους μόνο νομιμότητας (Κανονισμός 8, άρθρο 12).

Τον προϋπολογισμό του ενοριακού ναού συντάσσει το εκκλησιαστικό συμβούλιο και τον υποβάλλει για έγκριση στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο το αργότερο μέχρι τέλους Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους. Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο τον εγκρίνει ή τον τροποποιεί, μπορεί δε να αναγράψει κονδύλια που δεν αναγράφονται σ' αυτόν και είναι νόμιμα. Ο προϋπολογισμός εγκρίνεται από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο το αργότερο μέσα σ' ένα δίμηνο από την υποβολή του. Σύμφωνα με την απόφαση του Μητροπολιτικού Συμβουλίου για την έγκριση του προϋπολογισμού μπορεί μέσα σ' ένα 15ήμερο από την κοινοποίηση να γίνει προσφυγή στη Διαρκή Ιερά Σύνοδο για λόγους νομιμότητας. Η προσφυγή υποβάλλεται δια μέσου του οικείου μητροπολίτη.

Ο απολογισμός συντάσσεται από το εκκλησιαστικό συμβούλιο με βάση τα παραστατικά στοιχεία της διαχείρισης και του ταμείου του ναού, υποβάλλεται δε για έλεγχο και έγκριση στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο μέχρι τέλους Φεβρουαρίου. Τα μέλη του εκκλησιαστικού συμβουλίου έχουν την ευθύνη ατομικά και αλληλέγγυα για κάθε απόκρυψη εσόδων του ναού από οποιονδήποτε, όπως και για κάθε χρέος και υπέχουν ποινική ευθύνη. Η εισαγωγή στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο του απολογισμού προς έλεγχο και έγκριση πρέπει να συνοδεύεται απαραίτητα από υπεύθυνη δήλωση αυτού που εκτελεί χρέη γραμματέα και λογιστή του Μητροπολιτικού Συμβουλίου ότι τηρήθηκαν οι νόμιμες διατυπώσεις ως προς την κανονική επικύρωση του χαρτοσήμου και του κληρικοσήμου. Για απόφαση καταλογιστική μπορεί το εκκλησιαστικό συμβούλιο να προσφύγει μέσα σε ένα μήνα στη Διαρκή Ιερά Σύνοδο. Ο απολογισμός θυροκολλάται έξω από τον ιερό ναό και μέσα σε οκτώ ημέρες μπορεί οποιοσδήποτε ενορίτης να υποβάλει ένσταση στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο (Κανονισμός 8, άρθρα 10 και 11).

Σε κάθε ενοριακό ναό πρέπει να τηρούνται με ευθύνη του ιερέα προέδρου του εκκλησιαστικού συμβουλίου τα ακόλουθα βιβλία: α) Πρωτόκολλο, β) Διαχειριστικά βιβλία (1. Βιβλίο ταμείου, 2. Ένταλμα πληρωμής, 3. Γραμμάτιο είσπραξης), γ) βιβλίο βαπτίσεων, δ) βιβλίο πρακτικών εκκλησιαστικού συμβουλίου, ε) βιβλίο πιστοποιητικών αγαμίας και αδειών γάμου και στ) κτηματολόγιο, δηλαδή κατάλογος κινήτων και ακινήτων πραγμάτων (κανονισμός 8, άρθρο 4).

Οι πόροι είσπραξης ενός ενοριακού ναού προέρχονται: 1) από κηροπωλησία, 2) από ιεροπραξίες, 3) από τυχόν δίσκους και κυτία, 4) από εράνους, 5) από δωρεές, κληρονομίες και κληροδοσίες, 6) από έσοδα κινητής και ακίνητης περιουσίας και 7) από εκποίηση αφιερωμάτων. Οι ιεροπραξίες γίνονται δωρεάν. Οι πιστοί προσφέρουν ό,τι μπορούν στο ναό. Το προϊόν από εκποίηση τιμαλφών, οι δωρεές, κληρονομίες, κληροδοσίες και ειδικές εισφορές απαλλάσσονται από κάθε κράτηση.

Οι πόροι διατίθενται 1) για το Δημόσιο 25 ή 35%, ανάλογα προς κάλυψη της δαπάνης μισθοδοσίας του κλήρου, 2) για το Τ.Α.Κ.Ε. 7%, 3) για το μητροπολιτικό γραφείο 7%, 4) για απόσβεση βαρών ή συντήρηση μητροπολιτικού μεγάρου και μισθοδοσία υπηρετικού προσωπικού μέχρι 2%, 5) για την Αποστολική Διακονία 3%, 6) για το συνοδικό μέγαρο 0,5%, 7) για τη συντήρηση και τις υπόλοιπες δαπάνες του ναού, 8) για τη συντήρηση ευαγών ή άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων της μητρόπολης κ.λ.π., 9) για την προμήθεια, συντήρηση και έξοδα κίνησης μητροπολιτικού αυτοκινήτου, 10) για το Νοσηλευτικό Ίδρυμα της Εκκλησίας της Ελλάδος (Ν.Ι.Ε.Ε.) 0,5%, 11) για κάθε πνευματικό και ιεραποστολικό σκοπό της μητρόπολης.

Όλες οι αναφερόμενες στον προϋπολογισμό του ιερού ναού υποχρεωτικές και υπέρ τρίτων εισφορές καταβάλλονται υποχρεωτικά κάθε τρίμηνο. Σε περίπτωση άρνησης εισπράττονται σύμφωνα με τις διατάξεις εισπράξεων δημοσίων εσόδων. Εκκλησιαστικό συμβούλιο που αρνείται την καταβολή των εισφορών απολύεται από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο μετά από απολογία των μελών. Σε περίπτωση άρνησης του εφημερίου προέδρου υπέχει αυτός κανονική ευθύνη, λόγω απείθειας και τιμωρείται με ποινή αργίας μέχρι δύο μηνών, που επιβάλλεται από το επισκοπικό δικαστήριο.

Για την ανέγερση ιερών ναών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων που υπάγονται στον ιερό ναό επιτρέπεται η σύσταση ερανικών επιτροπών για τη συλλογή χρημάτων. Η άδεια σύστασης των ερανικών επιτροπών χορηγείται ύστερα από πρόταση του εκκλησιαστικού συμβουλίου, από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο και ισχύει για τα όρια της μητρόπολης. Πρόεδρος της επιτροπής τοποθετείται ένας από τους εφημέριους του ιερού ναού. Στην πρώτη συνεδρίαση εκλέγεται ο γραμματέας και ο ταμίας. Όταν πρόκειται ο έρανος να γίνει και εκτός των ορίων της μητρόπολης, απαιτείται και έγκριση τόσο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου όσο και του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η ερανική επιτροπή υποχρεώνεται: α) να καταθέτει το προϊόν του εράνου σε κάποια τράπεζα ή στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο στο όνομα του εκκλησιαστικού συμβουλίου, β) να αναφέρει κάθε εξάμηνο στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο την πορεία του εράνου, γ) μετά το τέλος της θητείας της να αποδώσει λογαριασμό στο Μητροπολιτικό Συμβούλιο, δ) να περιορίζεται αποκλειστικά στη συλλογή χρημάτων και όχι στη διάθεση του ποσού (για την οποία είναι αρμόδιο το εκκλησιαστικό συμβούλιο) και να μην αναμιγνύεται στα καθήκοντα του εκκλησιαστικού συμβουλίου.

Εκτός από την ερανική επιτροπή μπορεί στην ενορία να συσταθεί ειδική ενοριακή επιτροπή μετά από έγκριση του Μητροπολιτικού Συμβουλίου για την ψυχοπνευματική και υλική προαγωγή της ενορίας. Οι παραπάνω επιτροπές απαλλάσσονται ως προς την είσπραξη των εισφορών από κάθε φορολογία (Κανονισμός 8, άρθρο 17).

Κάθε εκμίσθωση ακινήτου του ιερού ναού γίνεται με διαγωνισμό. Γίνεται πρώτα διακήρυξη, η οποία περιλαμβάνει τους όρους εκμίσθωσης. Τη διακήρυξη την συντάσσει το εκκλησιαστικό συμβούλιο και την εγκρίνει το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Ο τρόπος δημοσίευσης της διακήρυξης της δημοπρασίας ορίζεται κατά περίπτωση από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Αν ο διαγωνισμός κριθεί άγονος, επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή, αφού πριν από πέντε ημέρες κολληθεί στην θύρα του ναού η διακήρυξη. Αν και πάλι αποτύχει, μπορεί τότε το Μητροπολιτικό Συμβούλιο να εγκρίνει την εκμίσθωση με ειδική συμφωνία, αλλά μόνο για ένα χρόνο όταν πρόκειται για διαμέρισμα, για τέσσερα χρόνια όταν πρόκειται για αγροτικό κτήμα, και για δύο χρόνια όταν πρόκειται για κατάστημα. Για να γίνει δεκτός κάποιος στη δημοπρασία, πρέπει να καταθέσει εγγύηση μέχρι 1/10 του ποσού που ορίζεται στη διακήρυξη. Αντιπροσφορές γίνονται δεκτές εφόσον ορίζει η διακήρυξη. Για τις ενστάσεις αποφαινεται τελεσίδικα το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Για τους όρους των δημοπρασιών, τον τρόπο διεξαγωγής και την εκτέλεση έργων ισχύουν οι διατάξεις των υπ' αριθμ. 57/1974 και 68/1976 κανονισμών. Κάθε εκποίηση ακινήτου του ιερού ναού γίνεται με δημοπρασία (Κανονισμός 8, άρθρο 16).

Στην ενορία προΐσταται ο εφημέριος, ο οποίος είναι και πρόεδρος του εκκλησιαστικού συμβουλίου και αντιπροσωπεύει τον μητροπολίτη ενώπιον κάθε αρχής. Εφημέριος σημαίνει ο ιερέας που έχει σειρά να τελεί τις ιεροπραξίες στο ναό όλη την ημέρα ή κατ' επέκταση την εβδομάδα. Σε ενορίες, όπου υπάρχει ένας μόνο ιερέας, όπως στα χωριά, ο ιερέας είναι μόνιμος εφημέριος. Γενικά εφημέριος λέγεται ο τακτικός λειτουργός ενός ενοριακού ναού.

Παλαιότερα οι εφημέριοι εκλέγονταν από τους ενορίτες με ψηφοφορία, ενώ σήμερα εκλέγονται από τον μητροπολίτη. Διακρίνονται οι εφημέριοι σε τακτικούς και εκτάκτους ή προσωρινούς. Όσα σχετίζονται με την εκλογή, χειροτονία και διορισμό των ιερέων αναφέρει ο υπ' αριθμ. 2/1969 κανονισμός (άρθρα 33-50).

Τα προσόντα των εφημερίων ορίζονται από τους ισχύοντες νόμους της πολιτείας και τους κανονισμούς της Εκκλησίας.

Η μισθοδοσία των κληρικών γίνεται από το κράτος και οι εφημέριοι κατανέμονται σύμφωνα με τις γραμματικές τους γνώσεις σε τέσσερις κατηγορίες.

Οι διάκονοι ακολουθούν τη διαδικασία διορισμού και προαγωγών των εφημερίων (Ε. Μαντζουνέας, ΘΗΕ, λ. Εκκλ. δίκαιο, σ. 386).

Οι ιεροψάλτες και οι νεωκόροι υπάγονται στον κατώτερο κλήρο. Χειροθετούνται έξω από το ιερό βήμα. Διορίζονται από το μητροπολίτη ύστερα από πρόταση του εκκλησιαστικού συμβουλίου με βάση τις διατάξεις του άρθρου 53 του υπ' αριθμ. 2/1969 κανονισμού και είναι τακτικοί υπάλληλοι του νομικού προσώπου του ιερού ενοριακού ναού. Η υπηρεσία τους ως ιεροψαλτών και νεωκόρων αναγνωρίζεται ως προϋπηρεσία στο δημόσιο, εφόσον είχε γίνει κανονικός διορισμός. Οι ιεροψάλτες αποχωρούν από την υπηρεσία όταν συμπληρώσουν το 70^ο έτος της ηλικίας και οι νεωκόροι το 65^ο.

1.3 Πνευματική και φιλανθρωπική προσφορά ενορίας

Εκτός από τη νομική οργάνωση της ενορίας υπάρχει και η πνευματική οργάνωση, που είναι ο σπουδαιότερος και ο πιο ουσιαστικός παράγοντας για την σωστή λειτουργία της (Θ. Πασσαλής, 1986). Η συγκρότηση της ενορίας και σύνολης της εκκλησιαστικής ζωής γίνεται με ένα μοναδικό και αμετακίνητο στόχο: τη θέωση των μελών της (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 29). Η ενορία, ως πλαίσιο ζωής και ανεξάρτητης από τον κόσμο κοινωνίας, εμφανίζεται ήδη στις Πράξεις των Αποστόλων, μετά την Πεντηκοστή.

Πρωταρχική θέση στη ζωή της ενορίας έχει ο πνευματικός πατέρας. Ο πνευματικός πατέρας δεν είναι απλώς διδάσκαλος-παιδαγωγός, αλλά αυτός που αναγεννά «ἐν Χριστῷ» τον άνθρωπο (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 36). Συνεπώς, στη γλώσσα της Εκκλησίας με τον όρο «πνευματικός» δεν νοείται ο διανοητικά καλλιεργημένος, ο διανοούμενος, ο κατά κόσμον σοφός, αλλά ο κατά Θεόν σοφός, αυτός που είναι φωτισμένος από το Άγιο Πνεύμα. Μέσα στην ενορία, η οποία αποτελεί πνευματικό ιατρείο, οι πιστοί έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν στην πνευματική ζωή. Γιατί η πνευματική ζωή είναι η βασική προϋπόθεση και της αυθεντικής κοινωνικότητας για τη λειτουργία της ενορίας ως κοινότητας και κοινωνίας (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 37). Ο πνευματικός πατέρας είναι εκείνος που αναλαμβάνει τη διαποίμανση, δηλαδή την πνευματική καθοδήγηση των πιστών της ενορίας.

Οι δυνατές μορφές συνύπαρξης των ανθρώπων μέσα σε μια κοινωνία είναι πρώτα η μορφή της μάζας (μαζική συνύπαρξη). Με την έννοια μάζα εννοούμε κοινωνιολογικά ένα σύνολο ατόμων, μεμονωμένων μονάδων, που δεν συνδέονται με (μόνιμα) εσωτερικά στοιχεία, με ενοποιητική δύναμη. Είναι δυνατόν ένα εθνικό σύνολο, για παράδειγμα, να εμφανίζει ορισμένα συνδετικά στοιχεία (π.χ. γλώσσα, κοινή καταγωγή, ήθη, έθιμα κ.λ.π.) και όμως να υπάρχουν σ' αυτό οι διαιρέσεις και συγκρούσεις. Στη μαζική συνύπαρξη οι άνθρωποι λειτουργούν ως άτομα, με αποτέλεσμα την αδυναμία να συγκροτήσουν ενότητα και να συνθέσουν συμφωνία.

Από την άλλη πλευρά, όμως, υπάρχει και μία άλλη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης, που είναι η προσωπική κοινωνία. Μέσα στην προσωπική κοινωνία υπάρχει εσωτερική, ψυχική και καρδιακή ενότητα και συμφωνία. Πρόκειται για το «όμοθυμαδόν», που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει την κοινωνία της Εκκλησίας των Πράξεων (2,1). Είναι η ομο-θυμία και ομο-ήθεια (όμοῦ + θυμός και ἦθος) και ομοψυχία των μελών της αποστολικής κοινωνίας. Ενώ δηλαδή το άτομο είναι μια αυτόνομη ύπαρξη, το πρόσωπο διασυνδέεται και συμφωνεί με τα υπόλοιπα πρόσωπα μέσα στην ομάδα-κοινωνία. Το πρόσωπο δεν μπορεί να υπάρξει, άλλωστε, μόνο του, γιατί ο τρόπος ύπαρξής του είναι διαπροσωπικός, κοινωνικός. Υπάρχει και λειτουργεί μέσα στην κοινότητα-ομάδα και για την κοινότητα-ομάδα, χωρίς όμως με αυτό να χάνει την ετερότητα και αυτοτέλειά του. Γιατί και η κοινότητα-ομάδα, ως κοινωνία προσώπων, δεν εξαφανίζεται, ούτε υποτάσσει ή καταπιέζει και εξουθενώνει το πρόσωπο, αλλά γίνεται ο χώρος, μέσα στον οποίο το πρόσωπο αναδεικνύεται ως

ιδιαίτερη ύπαρξη, επιτυγχάνει δηλαδή την αυτοπραγμάτωση και καταξίωσή του (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 50).

Τα άτομα, που μεταμορφώνονται ἐν Χριστῷ σε πρόσωπα, συγκροτούν κοινωνία, γιατί αναιρώντας την ατομικότητά τους, καταργούν συγχρόνως και την μαζική συνύπαρξη. Μέσα στον ορθόδοξο χώρο δεν έχει θέση το άτομο, γιατί είναι άτομο (α στερητικό + τέμνω). Πρώτιστη αξία έχει το πρόσωπο και προτεραιότητα δίνεται στον σεβασμό του προσώπου (Ε. Χατζηγεωργαίου, 2006, σ. 131). Γι' αυτό το λόγο η ενοριακή κοινωνία από την ίδια τη φύση της διαφοροποιείται από κάθε άλλη ανθρώπινη κοινωνία. Τα γνωστά πολιτειακά σχήματα (ολιγαρχίες, δικτατορίες, απολυταρχίες κ.λ.π) λειτουργούν με βάση τον μηχανισμό της μαζικής συνύπαρξης. Τα άτομα υποδουλώνουν άλλα άτομα, ακριβώς όπως γίνεται στο βασίλειο της ζούγκλας. Η λειτουργία αυτών των κοινωνιών εκφράζεται με την (άμεση ή έμμεση) κατάργηση της ατομικής βούλησης, με την άνωθεν καθοριζόμενη γραμμή πορείας, με την ιδεολογικοποιημένη συνείδηση και την απρόσωπα ρυθμιζόμενη ατομική και κοινωνική συμπεριφορά. Είναι το ατομικό συμφέρον, που κινεί τα άτομα, σε κοινωνίες που λειτουργούν με αυτό τον τρόπο (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 52).

Η ένταξη στο σώμα του Χριστού είναι προϋπόθεση της σωτηρίας, γιατί δε σώζεται κανείς ατομικά, αλλά μέσα στην κοινωνία των αδελφών του. Η ενορία, έτσι, γίνεται για τον καθένα τόπος της σωτηρίας του, γιατί μέσα σε αυτήν μαθαίνει να ζει στην κοινωνία με τον Χριστό και με τους ἐν Χριστῷ αδελφούς του (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 57). Η ενορία υπήρξε πάντα στην ιστορία της Εκκλησίας το εκκλησιαστικό μοντέλο (πρότυπο) κοινωνικής διάρθρωσης και ζωής (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 61).

Ενορία που παραμένει μια απλή λατρευτική-θρησκευτική σύναξη και εξαντλείται σ' αυτό όλη η δραστηριότητά της, δεν εκπληρώνει ολόκληρη την αποστολή της και γι' αυτό δεν έχει λόγο ύπαρξης. Χωρίς την ενότητα των μελών της ενορίας στην πράξη, χωρίς αλληλογνωριμία και ενότητα έστω αυτών, που εκκλησιάζονται ανελλιπώς και, συνεπώς, δείχνουν έμπρακτα και τη θέλησή τους να αποτελούν ζωντανά μέλη της ενοριακής κοινότητας, δεν είναι δυνατόν να γίνεται λόγος για ενορία και ενοριακή συνείδηση και ζωή (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 121).

Στην πνευματική προσφορά της ενορίας ανήκει και η κατήχηση, που είναι η συστηματική διδασκαλία των αληθειών της πίστης, η οποία δημιουργεί συνειδητούς χριστιανούς που γνωρίζουν τι οφείλουν να πιστεύουν, πώς να ζουν και με ποιο τρόπο να λατρεύουν το Θεό, για να είναι άξιοι του ονόματος χριστιανοί (Α. Σιαμάκης, 1986). Ο θεσμός αυτός ξεκινά από τα χρόνια της αποστολικής Εκκλησίας, κατά τη διάρκεια των οποίων υπήρχε ιδιαίτερη μέριμνα για εκείνους που εγκατέλειπαν την ειδωλολατρία και προσέρχονταν στον χριστιανισμό. Υπήρχε η τάξη των κατηχουμένων, από την οποία περνούσαν όλοι οι χριστιανοί πριν βαπτιστούν για μια τριετία τουλάχιστον και υπήρχαν, επίσης, και ειδικοί δάσκαλοι, οι κατηχητές. Κατηχητικές σχολές υπήρχαν στην Αλεξάνδρεια, στην Αντιόχεια, στην Καισάρεια και στα Ιεροσόλυμα, όπου δίδασκαν επιφανείς δάσκαλοι, όπως ήταν ο Κλήμης

Αλεξανδρέυς, ο Κύριλλος Ιεροσολύμων, ο Μέγας Βασίλειος, ο Ιωάννης Χρυσόστομος, ο άγιος Αυγουστίνος στη Δύση κ.ά.

Στο έργο της κατήχησης εργάζεται η Εκκλησία μέχρι σήμερα. Η κατήχηση τόσο εκείνων, που πρόκειται να βαπτισθούν, όσο και των ήδη βαπτισμένων, αποτελεί βασικό έργο της ενορίας. Μετά την επικράτηση του νηπιοβαπτισμού, η κατήχηση είναι απόλυτα αναγκαία μετά το βάπτισμα, για τη διατήρηση του πιστού μέσα στο εκκλησιαστικό σώμα. Η κατήχηση είναι μόνιμη φροντίδα της Εκκλησίας και μπορεί να γίνει είτε με κατάλληλους κατηχητές σε τακτά κατηχητικά «μαθήματα», είτε με το κήρυγμα (λειτουργικό και μεταλειτουργικό, σε ναό ή σε αίθουσα) (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 141). Υπεύθυνος του κατηχητικού έργου είναι ο εφημέριος της ενορίας, είναι αναγκαία, όμως, και η ύπαρξη συνεργατών γι' αυτό το σοβαρό και υπεύθυνο έργο.

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, σκοπός και μέλημα της ενορίας είναι να μεταφέρει στους πιστούς το λόγο του Θεού και να χαρίσει την άφεση των αμαρτιών. Πέρα από αυτό, όμως, δεν πρέπει να αδιαφορεί και για τις υλικές ανάγκες του ποιμνίου. Έτσι, λοιπόν, η ενορία ως κοινωνία αγάπης οφείλει να οργανώσει τη μέριμνά της και για τα πάσχοντα και αναξιοπαθόντα μέλη της (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 143). Η μέριμνα για τους πάσχοντες πρέπει να βρίσκεται στο κέντρο της δραστηριότητας της ενορίας, γιατί είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ποιμαντικό της έργο (Γ. Μεταλληνός, 2012, σελ. 145).

Στις Πράξεις των αποστόλων, όπου διαβάζουμε την ιστορία της πρώτης Εκκλησίας και βλέπουμε τη δράση της πρώτης ενορίας, παρατηρούμε ότι σπουδαία θέση κατέχει το φιλανθρωπικό έργο (Ι. Κοκωνός, 1986). Ο αριθμός των φτωχών και ανήμπορων ήταν μεγάλος και η Εκκλησία είχε αναλάβει την ικανοποίηση των αναγκών τους. Οι πιστοί πρόσφεραν, σύμφωνα με το νόμο, το ένα δέκατο και επίσης πολλοί έδιναν τη μισή ή ολόκληρη την περιουσία τους. Από αυτές τις προσφορές η Εκκλησία οργάνωνε συσσίτια για τη διατροφή των απόρων και αναλάμβανε τη συντήρηση των χηρών και την περίθαλψη των ανθρώπων που είχαν ανάγκη.

2. Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Βιβλιογραφική έρευνα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση και παρουσίαση των ιστορικών στοιχείων του ναού του αγίου Νικολάου Φλώρινας και η μελέτη της προσφοράς γενικότερα μιας ενορίας, αλλά και της συγκεκριμένης ενορίας στους ενορίτες της, αλλά και στην τοπική κοινωνία της Φλώρινας. Η ιστορία του ναού του αγίου Νικολάου Φλώρινας διασώζεται κυρίως από την προφορική παράδοση των κατοίκων της ενορίας, ενώ φαίνεται ότι δεν αποτέλεσε αντικείμενο συστηματικής ιστορικής έρευνας και μελέτης, καθώς στη βιβλιογραφία είναι πολύ λιγιστές οι αναφορές. Τα ιστορικά στοιχεία, που αφορούν τον ναό του αγίου Νικολάου και την ίδρυσή του τα διέσωσε ο εφημέριος του ναού πατήρ Ανδρέας Τούλιος και τα δημοσίευσε στο περιοδικό «Σάλλιγξ της Ορθοδοξίας» της Μητρόπολης Φλωρίνης τον Δεκέμβριο του 1974. Επίσης, σημαντική πηγή αποτέλεσε η δημοσίευση του Δημήτριου Μεκάση σχετικά με το ιστορικό ίδρυσης, στοιχεία για το οποίο άντλησε μέσα από προφορικές μαρτυρίες παλιών ενοριτών. Για τους εφημέριους ιερείς υπάρχουν αναφορές στο άρθρο του πατρός Ανδρέα Τούλιου και στο βιβλίο «Ιστορικά Ι. Μητροπόλεως Φλωρίνης». Αναφορικά με την αρχιτεκτονική και την αγιογράφηση του ναού πηγή στοιχείων αποτέλεσαν η αρχιτέκτονας Ζωή Μποσδελεκίδου και ο ζωγράφος και αγιογράφος Ευάγγελος Ταμουτσέλης. Επίσης, για τους αγιογράφους στοιχεία αντλήθηκαν από δημοσιεύσεις του Δημήτριου Μπέσσα. Για τη διερεύνηση του θέματος πραγματοποιήθηκε έρευνα και στο περιοδικό «Σάλλιγξ Ορθοδοξίας», που εκδίδεται από την μητρόπολη. Τέλος, πληροφορίες για την ιστορία της ενορίας και για την πνευματική και κοινωνική προσφορά της προήλθαν και από τις ομιλίες που έγιναν στις εκδηλώσεις των 85 και 90 χρόνων ενοριακής ζωής.

2.2 Συνεντεύξεις

Λόγω των ελάχιστων βιβλιογραφικών αναφορών, για την συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκαν και συνεντεύξεις. Σκοπός των συνεντεύξεων ήταν τόσο η συλλογή δεδομένων σχετικά με την ιστορία του ναού, όσο και η συλλογή απόψεων αναφορικά με την προσφορά της ενορίας του αγίου Νικολάου. Συνολικά ρωτήθηκαν 19 άτομα. Πιο συγκεκριμένα, στις συνεντεύξεις συμμετείχαν οι εφημέριοι του ναού, ο ιερέας, που είναι υπεύθυνος των κατηχητικών της ενορίας και μας πληροφόρησε για την κατηχητική δράση, η οποία εντάσσεται στην πνευματική προσφορά της ενορίας. Επιπλέον, ρωτήθηκαν δύο άτομα, που διετέλεσαν επίτροποι του ναού και τρεις γυναίκες, που συμμετείχαν στο ενοριακό φιλόπρωχο ταμείο. Τέλος, οι υπόλοιποι συμμετέχοντες είναι κάτοικοι της ενορίας. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους συμμετέχοντες της έρευνας ήταν οι εξής: 1) Ποιος θεωρείτε ότι είναι γενικά ο σκοπός μιας ενορίας; 2) Ποια πιστεύετε ότι είναι η πνευματική προσφορά της ενορία του αγίου Νικολάου; 3) Γνωρίζετε κάποια στοιχεία σχετικά με την ιστορία του ναού; 4) Γνωρίζετε κάποια ήθη/έθιμα/κοινωνικές εκδηλώσεις, που συνδέονται με την ενορία του αγίου Νικολάου; 5) Ποια πιστεύετε ότι είναι η προσφορά της ενορίας στην

κοινωνία και ποια είναι η σχέση της ενορίας με τους ενορίτες; 6) Είχατε κάποια θέση στην ενορία (επίτροπος, στο φιλόπτωχο ταμείο); Πόσο διάστημα; Ποιες ήταν οι αρμοδιότητές σας; Μέσα από τις συνεντεύξεις προήλθαν αρκετές πληροφορίες για την προσφορά της ενορίας και για κάποια έθιμα και εκδηλώσεις που γίνονταν, αλλά σχετικά με την ιστορία οι περισσότεροι δεν θυμούνταν ή δεν γνώριζαν πολλά στοιχεία. Οι πιο παλιοί ενορίτες που, τώρα δεν βρίσκονται στη ζωή, ίσως θα γνώριζαν περισσότερα.

2.3 Έρευνα πρωτογενών πηγών της ενορίας

Μία επιπλέον πηγή έρευνας αποτέλεσαν οι φάκελοι των απολογιστικών στοιχείων του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου, από τους οποίους αντλήθηκαν σημαντικές πληροφορίες για την φιλανθρωπική δράση και προσφορά της ενορίας, αλλά και για το κοινωνικό έργο και τα αρχεία βαπτίσεων, γάμων και θανάτων, μέσα από τα οποία δίνονται ορισμένα πληθυσμιακά (αριθμός γεννήσεων-θανάτων) και κοινωνικά (επαγγέλματα/ασχολίες) χαρακτηριστικά της περιοχής, την οποία καλύπτει η ενορία του αγίου Νικολάου. Η περίοδος την οποία καλύπτουν είναι κυρίως από τη δεκαετία του 1950 μέχρι τα σημερινά χρόνια. Μέσα από τη στατιστική επεξεργασία τους προέκυψαν πίνακες και γραφήματα. Η έλλειψη στοιχείων των προηγούμενων ετών δεν επέτρεψαν την απόλυτα ολοκληρωμένη μελέτη των κοινωνικών δεικτών της ενορίας.

3. Η ενορία αγίου Νικολάου Φλώρινας

3.1 Ο άγιος Νικόλαος και η περιοχή της Φλώρινας

Ο Δεκέμβριος είναι ο δωδέκατος και τελευταίος μήνας του ηλιακού μας έτους. Στα Λατινικά «decem» σημαίνει δέκα, καθώς σύμφωνα με το Ρωμαϊκό ημερολόγιο ο Δεκέμβριος ήταν ο 10^{ος} μήνας. Πέρα από τις γιορτές του Δωδεκαημέρου, των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων, υπάρχουν και άλλες μικρότερες, αλλά σπουδαίες για την εθμική ζωή γιορτές (Μ.Γ. Βαρβούνης, 2015, σ. 12). Στην αρχή του Δεκεμβρίου το κρύο συνδέεται κυρίως με τρεις γιορτές: της αγίας Βαρβάρας, του αγίου Σάββα και του αγίου Νικολάου (Γ. Μπόντας, 2016). Η εορτή του αγίου Νικολάου στις 6 Δεκεμβρίου είναι συνδεδεμένη με τον χειμώνα που από αυτή την ημέρα γίνεται δριμύτερος. Στην Μακεδονία λένε: «Αι Βαρβάρα βαρβαρώνει, Άι Σάββας σαβανώνει, Άι Νικόλας παραχώνει». Πιθανόν λόγω του καιρού που αγριεύει από αυτή την ημέρα, ο άγιος Νικόλαος θεωρείται προστάτης των ναυτικών. Στην Κίο της Μ. Ασίας σκορπούσαν στη θάλασσα από τα κόλλυβα που ευλογούνταν στην εκκλησία κατά την εορτή του αγίου και αμέσως έπαυε η τρικυμία. Σύμφωνα με τις λαϊκές παραδόσεις, τα ενδύματα του αγίου είναι βρεγμένα από την αλμύρα και τα γένια του στάζουν θάλασσα (Ε. Χατζηευφραιμίδης, 2006, σ. 96).

Εκτός από τις πολλές ονομαστικές γιορτές, πολλά είναι και τα πανηγύρια που τελούνται τον μήνα Δεκέμβριο. Ο λαός πιστεύει ότι αυτές τις μέρες αυξάνεται υπερβολικά το κρύο. Πρόκειται για την τελευταία καμπή του κρύου χειμώνα πριν από το επερχόμενο χειμερινό ηλιοστάσιο, που οριοθετεί την έναρξη του μεγάλωματος της ημέρας, συνεπώς και τη σταδιακή επέλευση της καρποφόρας άνοιξης. Ειδικά η εορτή του αγίου Νικολάου, με τις πολλές αγιολογικές παραδόσεις που τη συνοδεύουν κατά τόπους, αποτελεί και μετεωρολογικό και κλιματολογικό ορόσημο για την αγροτική και ναυτική ζωή του λαού μας (Μ.Γ. Βαρβούνης, 2015, σ. 12).

Σε κανένα συναξάρι δεν αναφέρεται ότι ο άγιος Νικόλαος έχει σχέση με τις χιονοπτώσεις. Παρ' όλα αυτά στην Φλώρινα την ημέρα του αγίου Νικολάου, δηλαδή στις 6 Δεκεμβρίου, όλοι περιμένουν το χιόνι, και μάλιστα πολλές φορές το πρώτο χιόνι του χειμώνα. Οι Φλωρινιώτες, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, τις οποίες συνέλεξε ο Δημήτριος Μεκάσης, λένε με ικανοποίηση ότι «Ο Αϊ Νικόλας άσπρισε τα γένια του» και χαίρονται τις νιφάδες του χιονιού, καθώς γι' αυτούς δεν είναι απλώς χιόνι, αλλά θεωρούν ότι είναι ένα θαύμα που συμβαίνει σχεδόν πάντα την ημέρα της γιορτής του αγίου Νικολάου (Δ. Μεκάσης, 2013).

Ο άγιος Νικόλαος είναι θαλασσινός άγιος, δεμένος με τη θάλασσα και τις φουρτούνες, που δαμάζει τα κύματα και θεωρείται προστάτης των ναυτικών, καθώς στον βίο του αναφέρονται θαύματα που σχετίζονται με τη θάλασσα. Τιμάται και εορτάζεται στις 6 Δεκεμβρίου με πάνδημες πανηγύρεις κυρίως από τα νησιά και τις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας, πολλών από τις οποίες είναι πολιούχος (Βόλος, Πειραιάς, Σάμος, Ερμούπολη Σύρου κ.λ.π) (Μ.Γ. Βαρβούνης, 2015, σ. 16). Στην αρχαία Ελλάδα θεός της θάλασσας ήταν ο Ποσειδώνας, οποίος φουρτούνιαζε τη

θάλασσα για να τιμωρήσει τους ναυτικούς, βούλιαζε καράβια και έπνιγε τα πληρώματα. Από τη μια πλευρά, ο Ποσειδώνας θεωρούνταν προστάτης και σκληρός τιμωρός, ενώ από την άλλη πλευρά ο άγιος Νικόλαος είναι ταπεινός προστάτης και μόνο προστάτης των ναυτικών, οι οποίοι είχαν να αντιμετωπίσουν τα άγρια και επικίνδυνα καιρικά φαινόμενα (Δ. Μεκάσης, 2013). Ως κύριος της βροχής, των ανέμων και της τρικυμίας, σώζει από ανάλογους κινδύνους τους ναυτικούς που τον επικαλούνται, οι οποίοι έχουν την εικόνα του με ακοίμητο καντήλι στα πλοία τους. Σε περιπτώσεις, μάλιστα, μεγάλης θαλασσοταραχής συνήθιζαν να χύνουν το καντήλι, που έκαιγε μπροστά στην εικόνα του αγίου, στη θάλασσα, πιστεύοντας ότι έτσι θα γαληνέψει (Μ.Γ. Βαρβούνης, 2015, σ. 16).

Ο άγιος Νικόλαος αρχικά δεν ήταν ο άγιος προστάτης των ναυτικών, αλλά ο άγιος που προστάτευε τους φτωχούς. Τα λείψανά του βρίσκονται σήμερα στον ναό του, στο Μπάρι της Ιταλίας, καθώς στα χρόνια της Φραγκοκρατίας, οι Ενετοί άρπαξαν το λείψανό του από τα Μύρα της Λυκίας της Μ. Ασίας στη διάρκεια των Σταυροφοριών και το μετέφεραν στην πόλη Μπάρι. Στη βασιλική του αγίου Νικολάου στα Μύρα τελείται κάθε χρόνο πανηγυρική Θεία Λειτουργία από τον Μητροπολίτη Μύρων του Οικουμενικού Θρόνου και με αυτό τον τρόπο διατηρείται ζωντανή η ανάμνηση της επισκοπής και της λατρευτικής τιμής του αγίου (Μ.Γ. Βαρβούνης, 2015, σ. 16). Επειδή οι Ενετοί ήταν θαλασσοπόροι, και καθώς το λείψανο του αγίου Νικολάου έκανε πολλά θαύματα στο Μπάρι της Ιταλίας, ο άγιος Νικόλαος έγινε άγιος προστάτης των ναυτικών. Το λείψανό του, επειδή ήταν θαυματουργό, κατακερματίστηκε και μοιράστηκε σε πολλές εκκλησίες. Τότε και οι Ρωμιοί θαλασσινοί καθιέρωσαν τον άγιο Νικόλαο ως προστάτη των ναυτικών. Από τον Μεσαίωνα και έπειτα ο άγιος Νικόλαος έγινε προστάτης των ναυτικών και η μνήμη του τιμάται στις 6 Δεκεμβρίου, δηλαδή, την ημέρα που κοιμήθηκε, στην αρχή του χειμώνα τότε που αλλάζει ο καιρός και φουρτουνιάζει η θάλασσα (Δ. Μεκάσης, 2013).

Ωστόσο, στην Φλώρινα, παρόλο που είναι ορεινή περιοχή, τιμάται αυτός ο θαλασσινός άγιος και επίσης υπάρχουν πολλοί ναοί, που είναι αφιερωμένοι στον άγιο Νικόλαο τόσο στην πόλη όσο και στα γύρω χωριά. Στον Μεσαίωνα υπήρχαν δύο εκκλησίες του αγίου Νικολάου στην πόλη της Φλώρινας, όμως, και οι δυο αυτοί ναοί καταστράφηκαν από τους Τούρκους (Δ. Μεκάσης, 2013).

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε ο Ν. Μουτσόπουλος σχετικά με τις εκκλησίες του νομού Φλώρινας, το μεγαλύτερο πλήθος των ναών έχει αφιερωθεί στη μνήμη του αγίου Νικολάου και είναι συνολικά στον αριθμό 32 (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 68). Σχεδόν σε όλα τα χωριά του Βιτισίου υπάρχουν ναοί του αγίου Νικολάου. Επιπλέον, υπάρχουν στα χωριά Κορυφή, στο Τρίβουνο, τον Πολυπόταμο, την Περικοπή, την Ελατιά, το Νυμφαίο και την Κάτω Υδρούσα. Επίσης, στα καμπίσια χωριά Παπαγιάννη, Νίκη, Μεσοχώρι, Σκοπός, Βεύη και Αμμοχώρι. Στην κατασκήνωση της μητρόπολης στο χωριό Πρώτη υπάρχει ναός αφιερωμένος στον άγιο Νικόλαο και στον άγιο Θαλλέλειο. Αλλά και στις Άνω Κλεινές υπήρχε ναός, ο οποίος καταστράφηκε από τους Τούρκους. Επίσης και στον

Ακρίτα υπάρχει ναός του αγίου Νικολάου, στο Ανταρτικό και το Τρίγωνο. Τέλος στην περιοχή των Πρεσπών υπάρχουν ναοί του αγίου Νικολάου στα παρακάτω χωριά: στον Μηλιώνα, την Καλλιθέα, το Πλατύ και στις βραχογραφίες έξω από τους Ψαράδες. Αλλά και στα χωριά του Αμυνταίου υπάρχουν αρκετοί ναοί του αγίου Νικολάου (Δ. Μεκάσης, 2013).

Από τις συνεντεύξεις με κατοίκους των χωριών της Φλώρινας που συνέλεξε ο Δημήτριος Μεκάσης, προκύπτει ότι στην Φλώρινα και στα χωριά της ο άγιος Νικόλαος θεωρείται ο προστάτης των οικοσπιτων και κατοικίδιων ζώων και ο προστάτης των κτηνοτρόφων. Μεγάλος αριθμός οικογενειών στα χωριά έχουν ακόμη προστάτη άγιο της οικογένειας τους τον άγιο Νικόλαο. Μόνο στο χωριό Σκοπιά υπήρχαν 60 οικογένειες που είχαν προστάτη τον άγιο Νικόλαο. Την ημέρα της γιορτής του, ο ιερέας πήγαινε στους στάβλους και αγίαζε τα ζώα για να είναι γερά και υγιή, ράντιζε τις ζωοτροφές με αγίασμα και τάιζε τα ζώα για να μην αρρωσταίνουν. Επίσης, οι οικογένειες, που είχαν προστάτη τον άγιο Νικόλαο, την πρώτη ημέρα των Χριστουγέννων και του Πάσχα έτρωγαν ψάρι (Δ. Μεκάσης, 2013).

Οι κάτοικοι της Φλώρινας τιμούσαν και τιμούν τον άγιο Νικόλαο τον Δεκέμβριο. Ωστόσο, λόγω του κρύου και του χιονιού δεν μπορούσαν να γιορτάσουν την ημέρα της γιορτής του αγίου με πανηγύρια. Γι' αυτόν τον λόγο γιόρταζαν τον καλοκαιρινό άγιο Νικόλαο, δηλαδή την ανακομιδή των ιερών λειψάνων του, στις 20 Μαΐου, με πανηγύρια σε όλα τα χωριά, όπου υπήρχε ναός του αγίου Νικολάου.

3.2 Ιστορικό ίδρυσης του ναού αγίου Νικολάου

Κατά τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων, καθώς και στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας, η Φλώρινα αποτελούσε μια μικρή επαρχιακή πόλη. Οι κάτοικοί της διακρίνονταν, όπως και όλος ο πληθυσμός γύρω από αυτή, για την εργατικότητα και το έντονο ηθικό και θρησκευτικό φρόνημά του. Αυτό γίνεται φανερό μέσα από την ύπαρξη πολλών ναών, παρεκκλησίων και εικονοστασίων, που ήταν κατεσπαρμένα και τότε, σε πολλά σημεία, τόσο της πόλης, όσο και των χωριών και μαρτυρούσαν αυτή ακριβώς την ευσέβεια και το ζωηρό θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων (Α. Τούλιος, 1974).

Από την αλληλογραφία του Σέρβου βασιλιά Στέφανου Δουσάν, στα μέσα του 14ου αιώνα, λίγα χρόνια πριν την κατάληψη της περιοχής από τους Τούρκους, είναι γνωστό ότι υπήρχαν δύο ναοί του αγίου Νικολάου στη Φλώρινα (Ε. Κυριακούδης, 2002). Σύμφωνα με διηγήσεις παλιών κατοίκων της πόλης, πολιούχος της Φλώρινας ήταν ο άγιος Νικόλαος και ο ναός του βρισκόταν στο κέντρο της πόλης, όπου ήταν το ξενοδοχείο «Αίγλη». Ο ναός αυτός μετατράπηκε μετά την άλωση της πόλης από τους Τούρκους σε τζαμί. Παράπλευρα του ναού υπήρχε αγίασμα, όπου βρισκόταν η πλατεία Ομονοίας και ακριβώς στο σημείο, όπου βρισκόταν το χάλκινο άγαλμα του θνήσκοντος στρατιώτη (Α. Τούλιος, 1974). Ο άλλος ναός ήταν έξω από την πόλη στη θέση Τσέρτοπις. Το τοπωνύμιο αυτό είναι άγνωστο, όμως στο κείμενο αναφέρεται ότι ο ναός είχε στην κατοχή του έναν νερόμυλο, παραποτάμια έκταση και μια πλαγιά στο βουνό. Τα παραπάνω συνηγορούν να υποθέσουμε ότι ο μεσαιωνικός ναός βρισκόταν στην θέση του σημερινού ναού. Ο ναός του αγίου Νικολάου ήταν μετόχι της μονής Τρέσκοβατς, που βρίσκεται κοντά στον Περλεπέ (Πρίλεπ), στα χρόνια του Σέρβου βασιλιά Στέφανου Δουσάν (Ε. Κυριακούδης, 2002).

Εικόνα 1: Η πλατεία Ομόνοιας της Φλώρινας το 1953. Φαίνεται το ξενοδοχείο «Αίγλη»

Μέσα στην πόλη της Φλώρινας υπήρχαν και άλλοι πέντε ναοί, οι οποίοι μετατράπηκαν σε τζαμιά μετά την άλωση. Στη θέση, όπου βρίσκεται η Τεχνική σχολή Φλώρινας και η πλατεία Αρχελάου υπήρχε ναός του αγίου Γεωργίου. Όταν ο ναός αυτός μετατράπηκε σε τζαμί, οι κάτοικοι της πόλης έκτισαν άλλο ναό κοντά στο «Ρετζή», απέναντι από το ιατρείο του Αν. Σούλα. Εξαιτίας, όμως, της πίεσης των κατακτητών και επειδή ο ναός αυτός βρισκόταν στο κέντρο τούρκικης συνοικίας, κατεδαφίστηκε και κτίστηκε εκ νέου έξω από την πόλη, όπου είναι σήμερα. Ο ναός του αγίου Αθανασίου βρισκόταν πίσω ακριβώς από την Τράπεζα της Ελλάδος, όπου σώζονται ακόμη ίχνη τζαμιού. Ναός αγνώστου αγίου υπήρχε στη θέση, όπου βρίσκεται το κτίριο του Εργατικού κέντρου Φλώρινας. Ο ναός της αγίας Παρασκευής ήταν κοντά στη γέφυρα στις οδούς Αβέρωφ-Γιαννιτών, όπου σώζονται ερείπια τζαμιού. Τέλος, ναός του αγίου Δημητρίου υπήρχε κοντά στο καφενείο Ευκλείδη Βελιάνη, μεταξύ των οδών Γκότση-Κοντοπούλου.

Όλοι αυτοί οι ναοί της πόλης μετά την άλωση, όπως ήταν φυσικό, μετατράπηκαν σε τζαμιά και μετά την απελευθέρωση οι χώροι θεωρήθηκαν ανταλλάξιμοι και δεν αποδόθηκαν για να ανεγερθούν ναοί, αλλά σε αυτούς κτίστηκαν κατοικίες για την στέγαση προσφύγων από την Μικρασιατική καταστροφή και πραγματοποιήθηκαν κοινωφελή έργα (Α. Τούλιος, 1974). Μετά την απελευθέρωση και την εγκατάσταση των ελληνικών αρχών στην πόλη της Φλώρινας, ένα από τα ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκε το Δημοτικό Συμβούλιο ήταν η αναμόρφωση του πολεοδομικού ιστού της πόλης με την εκπόνηση σχεδίου, καθώς θεωρήθηκε απαραίτητο για την έναρξη οποιασδήποτε οικοδομικής δραστηριότητας. Λόγω της έλλειψης ενός νέου σχεδίου πόλης, από το έτος 1912 μέχρι το 1915 είχαν απαγορευθεί όλες οι εργασίες ανοικοδόμησης (Ι. Κασκαμανίδης, 2004, σ. 79). Από τα

μέσα της δεκαετίας του 1920 και αφού αναχώρησαν οι μουσουλμάνοι το καλοκαίρι του 1924, ξεκίνησαν οι κατεδαφίσεις και ανεγέρσεις κτιρίων που σταδιακά άλλαξαν την εικόνα της πόλης (Ι. Κασκαμανίδης, 2004, σ. 80).

Όσον αφορά στο ναό του αγίου Παντελεήμονα της Φλώρινας, είναι γνωστό ότι δεν υπήρχε παλιός ναός. Μετά το έτος 1878, όταν εκδηλώθηκε το σχίσμα, μερικοί εξαρχικοί με την ανοχή των κατακτητών κατάφεραν να δημιουργήσουν κέντρο κοντά στο Μητροπολιτικό μέγαρο χρησιμοποιώντας ευρύχωρη αίθουσα, την οποία αργότερα μετέτρεψαν σε ναό. Η ανέγερση του ναού επιτράπηκε στους εξαρχικούς για να παρακολουθείται η Μητρόπολη και ολόκληρη η απελευθερωτική κίνηση σε αυτή. Μετά την απελευθέρωση ο ναός αυτός ορίστηκε ως μητροπολιτικός και ο άγιος Παντελεήμονας ως πολιούχος.

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό, το τζαμί που βρισκόταν στο κέντρο κατεδαφίστηκε με τις επευφημίες των κατοίκων. Τότε συγκροτήθηκε μια επιτροπή από τους Ιωάννη Πέιο, Ηλία Νέτσο και Αρμπαλή και από άλλους, η οποία ανέλαβε την υποχρέωση να ενεργήσει για την απόδοση του χώρου και την επανίδρυση μέσα σε αυτόν του ιερού ναού του πολιούχου αγίου Νικολάου, στον οποίο σύμφωνα με την παράδοση ανήκε πριν την άλωση. Συμπαραστάτης και αρωγός σε αυτή την προσπάθεια ήταν ο μητροπολίτης Πολύκαρπος, ο οποίος συνέστησε ερανική επιτροπή για τη διενέργεια εράνου εντός της περιφέρειάς του. Ωστόσο, οι προσπάθειές τους ναυάγησαν, καθώς ο χώρος θεωρήθηκε ανταλλάξιμος και πουλήθηκε σε ιδιώτες. Παρά την αποτυχία αυτή οι κάτοικοι της πόλης δεν έπαψαν να αποζητούν την αποκατάσταση του πολιούχου αγίου τους. Η μεγάλη αγάπη και ο σεβασμός των κατοίκων προς τον πολιούχο άγιο παρέμειναν ακλόνητοι και με την προτροπή του μητροπολίτη αποφάσισαν την ανέγερση νέου ναού κοντά στην πόλη (Α. Τούλιος, 1974).

Από προφορικές μαρτυρίες γνωρίζουμε ότι υπήρχε ένας οικισμός με το όνομα Μοτέσνιτσα, που ήταν δυτικά από το σημερινό νεκροταφείο του αγίου Νικολάου, μετά την ρεματιά. Οι κάτοικοί του ήταν κτηνοτρόφοι και μυλωνάδες, οι οποίοι εκτρέφανε πρόβατα, κατσίκια και γουρούνια. Η Μοτέσνιτσα καταστράφηκε στα μέσα του 19ου αιώνα και οι περισσότεροι κάτοικοί της σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους. Ο οικισμός αυτός δεν ξαναχτίστηκε και απέμειναν τα ερείπια των σπιτιών. Μερικοί νερόμυλοι, όμως, εξακολουθούσαν να λειτουργούν μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι νερόμυλοι αυτοί εξυπηρετούσαν όλους τους Φλωρινιώτες και οι μυλωνάδες ήταν όλοι χριστιανοί, παλιοί κάτοικοι του οικισμού της Μοτέσνιτσας.

Μετά το έτος 1900, αρκετοί κάτοικοι από το χωριό Τρίβουνο άρχισαν να αγοράζουν σπίτια και χωράφια στην οδό Ιωαννίνων και στην οδό Κοντοπούλου. Το Τρίβουνο, η Τύρσια ή Τίρσιε όπως τη λένε οι ντόπιοι, υπήρξε σπουδαίο χωριό από τα λίγα στην περιοχή με συνοικισμό, την Καλογερίτσα, ο οποίος σήμερα είναι έρημος και σε όλες τις απογραφές φαίνεται ότι υπαγόταν στην κοινότητα Τριβούνου. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την υλοτομία, τη γεωργία και την κτηνοτροφία (Α. Σινάνης, 2015, σ. 145). Συνεπώς, η οδός Ιωαννίνων άλλαξε και από αμιγώς τουρκική έγινε

τριβουνιώτικη. Η τουρκική γειτονιά Κιατίπ Αλή, η οδός Ιωαννίνων, μετονομάστηκε σε γειτονιά Τριβουνιωτών. Αυτή η συνοικία ονομαζόταν και συνοικία των Αρμέντσκοαλήδων και ήταν η δυτικότερη της πόλης. Τα σπίτια της βρίσκονταν στις δύο πλευρές της οδού Ιωαννίνων, ανατολικά από την περιοχή του Καραγκιόζη μέχρι το τέρμα της Ιωαννίνων δυτικά (Ι. Κασκαμανίδης, 2004, σ. 89). Οι κάτοικοί της ήταν χριστιανοί και ήρθαν στην περιοχή μετά την επανάσταση του 1878 από τα χωριά Άλωνα και Τρίβουνο. Το όνομά της προέρχεται από τους κατοίκους που προέρχονταν από το χωριό Άλωνα, η παλιά ονομασία του οποίου ήταν Άρμεντσκο (Ι. Κασκαμανίδης, 2004, σ. 89). Μετά την Μικρασιατική καταστροφή, σε αυτήν την γειτονιά ήρθαν να εγκατασταθούν μαζί με τους Τριβουνιώτες και πολλοί πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη. Σε αυτή τη γειτονιά δεν υπήρχε χριστιανικός ναός. Γι' αυτό το λόγο, οι Τριβουνιώτες αποφάσισαν να χτίσουν ένα ναό στην περιοχή τους. Στα δυτικά της πόλης, στην σημερινή θέση του ναού, υπήρχε συνοικισμός γεωργών και μικρός ναός του αγίου, όπου σε αυτήν ακριβώς τη θέση κτίστηκε ο σημερινός και λίγο νοτιότερα το αγίασμα του αγίου (Α. Τούλιος, 1974). Παρ' όλα αυτά η γαλλική αποστολή, η οποία κατέγραψε όλες τις γειτονιές της Φλώρινας δεν αναφέρει την ύπαρξη ναού ή ερειπίων. Οι Γάλλοι κατέγραψαν τα παλιά κτήρια το 1917 και πιθανότατα αντί για ναό υπήρχε κάποιο εκκλησάκι (Δ. Μεκάσης, 2016).

Από την επιτροπή που συστάθηκε και αναφέρθηκε παραπάνω, αποφασίστηκε η ανέγερση μικρού ναού του αγίου σε αυτή τη θέση, διότι αυτός που υπήρχε ήταν σχεδόν ετοιμόρροπος και η απόσταση από τα σπίτια που ήταν στην άκρη της πόλης όχι τόσο μεγάλη. Κατά συνέπεια, θα ήταν εύκολο σε αυτούς να μεταβαίνουν για να προσκυνήσουν τον άγιο πολιούχο τους έστω και έξω από την πόλη. Το οικοπέδο για την ανέγερση του ναού το χάρισε ο Βασίλειος Ρούκας, ο οποίος είχε χτίσει ένα εκκλησάκι στον τόπο, όπου σκότωσαν οι Τούρκοι τον γιο του. Αυτό βρισκόταν κοντά στο σημερινό αγίασμα.

Επιπλέον, οι Τριβουνιώτες, οι οποίοι κατοικούσαν στην Φλώρινα και συγκεκριμένα στην οδό Ιωαννίνων και στην οδό Κοντοπούλου, επιθυμούσαν την ανέγερση ναού προς τιμή του αγίου Νικολάου, καθώς ο άγιος Νικόλαος ήταν προστάτης του χωριού τους. Το έτος 1919 κατεδαφίστηκε ο ναός του αγίου Νικολάου, που ήταν ετοιμόρροπος και ξεκίνησε η εκσκαφή για τη θεμελίωση και ανέγερση μικρού ναού, εξωκκλησίου. Κατά τη θεμελίωση ήταν παρών ο μητροπολίτης Πολύκαρπος και πλήθος πιστών. Όπως αναφέρει ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος, όσοι ήταν παρόντες με συγκίνηση διηγούνται τον λόγο του μητροπολίτη, ο οποίος καυτηρίασε και ήλεγξε αυστηρά την αδιαφορία των αρχών, οι οποίες κώφευαν στις παρακλήσεις των κατοίκων και παράλληλα εξύμνησε τη μεγάλη αγάπη τους προς τον προστάτη άγιο και την απόφασή τους να ανεγείρουν το ναό του κοντά στην πόλη (Α. Τούλιος, 1974). Μετά το τέλος της ομιλίας του μητροπολίτη βγήκε δίσκος για τον θεμελιωμένο ναό. Αρχικά, είχε αποφασιστεί να χτιστεί ένας μικρός ναός, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν υπήρχαν πολλά χρήματα. Η διενέργεια, όμως, εκείνου του πρόχειρου εράνου απέδωσε περισσότερες από τριακόσιες λίρες, μεγάλο ποσό, που ανέτρεψε τα σχέδια τους. Το γεγονός αυτό αποδόθηκε από τους πιστούς σαν

θαύμα του αγίου, ο οποίος καθώς λεγόταν επιθυμούσε πιο μεγαλοπρεπή ναό για το όνομά του.

Αυθημερόν τότε διακόπηκαν οι εργασίες θεμελίωσης, τροποποιήθηκε το σχέδιο και το έτος 1920 άρχισε η ανέγερση του ναού σε νέο σχέδιο και ακριβώς όπως είναι σήμερα. Πολλοί από τους κατοίκους πρόσφεραν εκτός από χρήματα και την προσωπική τους εργασία και αυτοί, που ήταν ξενιτεμένοι και βρίσκονταν στο εξωτερικό, πρόσφεραν σεβαστά ποσά για την αποπεράτωσή του (Α. Τούλιος, 1974). Οι Τριβουνιώτες, όλοι μαζί, άνδρες γυναίκες και παιδιά, εργάστηκαν και αυτοί ως εργάτες, αφιλοκερδώς. Συγκέντρωσαν πέτρες από τα ερείπια της Μοτέσνιτσας και από το ποτάμι, και κάθε υλικό που ήταν χρήσιμο για την οικοδόμηση του ναού. Οι χτίστες ήταν από τα χωριά Βαψώρι και Μακροχώρι. Το τέμπλο και τα στασίδια τα έφτιαξαν οι μαραγκοί αδελφοί Δημήτριος και Τραϊανός Φιλοποίμων (Ούτος), οι οποίοι εργάστηκαν αφιλοκερδώς, επειδή ήταν Τριβουνιώτες (Δ. Μεκάσης, 2016).

Ο Λάζαρος Πείος, ο οποίος ήταν έμπορος υφασμάτων, με καταγωγή από το Τρίβουνο, πρωτοστάτησε στην ανέγερση του ναού. Μάλιστα συγκέντρωσε μέταλλα και όλα τα χάλκινα σκεύη και αφού κατασκευάστηκε η καμπάνα στην Θεσσαλονίκη, μεταφέρθηκε και τοποθετήθηκε στο καμπαναριό του αγίου Νικολάου με δικά του έξοδα. Όπως αναφέρουν και οι εγγονοί του, στη γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος όλοι οι έμποροι μαζεύονταν στον άγιο Νικόλαο και κουβαλούσαν από κάτι, π.χ. ταψιά με φαγητό. Αυτό γινόταν από το 1920 (πριν ακόμη κτιστεί η εκκλησία, πήγαιναν σε αυτό τον χώρο) και μετά αφού κτίστηκε συνέχισαν να πηγαίνουν. Τα άμφια των ιερέων και τα καλύμματα για την Αγία Τράπεζα αναφέρουν ότι τα είχε κάνει δωρεά ο παππούς τους που είχε υφάσματα. Επίσης, στην ανέγερση του ναού βοήθησαν και πολλοί κάτοικοι του χωριού Άλωνα, όπως ο Δήμαρχος Γεώργιος Σίμου και ο αδελφός του, ο Ηλίας Σίμου (Δ. Μεκάσης, 2016).

Ο ναός του αγίου Νικολάου άρχισε να οικοδομείται το 1917 και αποπερατώθηκε το 1921, όπως αναφέρουν οι προφορικές μαρτυρίες των Τριβουνιωτών. Τον Μάιο του έτους 1924 έγιναν τα εγκαίνια του ναού από τον ίδιο τον Μητροπολίτη Πολύκαρπο, στις ενέργειες του οποίου οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος η ανέγερσή του (Α. Τούλιος, 1974).

Παράπλευρα από τον ναό κτίστηκαν γραφείο του ναού, αίθουσα δεξιώσεων και οίκημα κατοικίας του νεωκόρου. Το έτος 1968-1969, από μία δωρεά ανώνυμου, επεκτάθηκε ο ναός από τη δυτική πλευρά και διευρύνθηκε αρκετά. Ο περίβολος περιφράχτηκε κατάλληλα, φυτεύτηκαν πολλά καλλωπιστικά δέντρα και αποτελεί μία από τις καλύτερες τοποθεσίες της Φλώρινας. Στη νότια πλευρά του περιβόλου σε μικρή απόσταση βρισκόταν το αγίασμα του αγίου. Την έκταση, στην οποία βρισκόταν και δεν υπερβαίνει τα 1000 τ.μ. σύμφωνα με την σύσταση του Γεωργικού φυτωρίου, που βρίσκεται παράπλευρα από τον ναό, τη διεκδικούσε το φυτώριο, καθώς συμπεριλαμβάνεται στα τοπογραφικά σχέδιά του, από τον ιδρυτή διευθυντή Ιωάννη Κοντόπουλο. Ο Κοντόπουλος, όμως, παραιτήθηκε της περαιτέρω διεκδίκησης της έκτασης αυτής, επειδή είδε σε όραμα τον άγιο Νικόλαο να τον επιπλήττει για τις

παράλογες απαιτήσεις του. Από τότε η έκταση αυτή αποτελεί ιδιοκτησία του ναού (Α. Τούλιος, 1974).

Από τον μικρό παλιό ναό που κατεδαφίστηκε σώζονται και φυλάσσονται μέσα στον νέο ναό μία μικρή φορητή εικόνα της Θεοτόκου, που πλαισιώνεται από αγγέλους και μία άλλη σε κηρωτό ύφασμα με παραστάσεις μαρτυρίων αγίων σχεδόν φθαρμένη. Επίσης, φυλάσσεται ένας σιδερένιος στρογγυλός δίσκος διακοσμημένος με χαραγμένους κύκλους και τον σταυρό στο εσωτερικό κέντρο και την εξής αφιέρωση: «ΜΟΥ ΤΕΜΧΗ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟCΟΥΝ 1842 ΜΑΡΤΙ 30». Πρόκειται για τάμα μωαμεθανού, ο οποίος γιατρεύτηκε χάρη στις πρεσβείες του αγίου και αυτό είναι δείγμα μεγάλου σεβασμού που έτρεφαν προς τον άγιο όχι μόνο οι χριστιανοί της πόλης, αλλά και οι αλλόθρησκοι (Α. Τούλιος, 1974).

Το έτος 1926 η Ελένη Πείου, σύζυγος του Στέφανου Πείου, έκανε δωρεά ένα λιβάδι και έγινε το νεκροταφείο του αγίου Νικολάου. Αριστερά έθαβαν τους Τριβουνιώτες και δεξιά τους Θρακιώτες και άλλους πρόσφυγες. Το λιβάδι αυτό είχε ανταλλαχτεί με τον μύλο που είχε ο πατέρας της Ελένης, ο Αναστάσιος Μάρκου, στον χώρο όπου ο Κοντόπουλος έκανε το Φυτόριο της Γεωργικής Σχολής. Το νεκροταφείο του αγίου Νικολάου έκλεισε το 1992 (Δ. Μεκάσης, 2016).

Εικόνα 2: Ο ναός του αγίου Νικολάου στα πρώτα χρόνια ίδρυσής του

3.3.1 Εφημέριοι

Δημήτριος Παυλίδης

Ο πρώτος εφημέριος, ο οποίος υπηρέτησε στον ναό του αγίου Νικολάου, ήταν ο ιερέας Δημήτριος Παυλίδης. Γεννήθηκε το έτος 1880 και η καταγωγή του ήταν από τη Φλώρινα. Τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στη Φλώρινα και στην συνέχεια πήγε στο Μοναστήρι για να φοιτήσει στο ελληνικό γυμνάσιο. Ενώ ήταν ακόμη μαθητής γυμνασίου, χειροτονήθηκε αναγνώστης από τον Μητροπολίτη Μοναστηρίου Αμβρόσιο (Α. Τούλιος, 1974). Αφού ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές του σπουδές, το 1895 διορίστηκε δάσκαλος σε διάφορα χωριά της περιοχής Μοναστηρίου και υπηρέτησε μέχρι το 1900 (Α. Ρούκαλης, 2001, σ. 131). Επειδή διακρινόταν για τη φιλοπατρία και την εθνική του δράση κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα, προκάλεσε την οργή του βουλγαρικού κοιμητώριου και αναγκάστηκε να καταφύγει στην Αμερική, όπου παρέμεινε μέχρι το 1915. Μετά από προτροπή των ομογενών της Αμερικής επέστρεψε στην απελευθερωμένη Ελλάδα, χειροτονήθηκε ιερέας και επέστρεψε εκ νέου στην Αμερική ως ιερέας των ομογενών, οι οποίοι είχαν εκτιμήσει τα σπάνια προσόντα και τη μόρφωσή του (Α. Τούλιος, 1974).

Όταν επανήλθε το 1920 χειροτονήθηκε ιερέας από τον Μητροπολίτη Πολύκαρπο, ο οποίος εκτιμώντας τα χαρίσματά του τον κράτησε κοντά του ως εφημέριο της πόλης της Φλώρινας. Ο πατήρ Δημήτριος Παυλίδης με τον αδελφό του Στέφανο Παυλίδη και τους Ηλία Σίμο, Ιωάννη Πέιο, Ηλία Νέτσο και Αρμπαλή πρωτοστάτησε και αγωνίστηκε πραγματικά για την ανέγερση του ιερού ναού του αγίου Νικολάου και πρόσφερε χρήματα γι' αυτό τον σκοπό. Γι' αυτό το λόγο, πριν ακόμη την αποπεράτωση και τα εγκαίνια του ναού, ορίστηκε εφημέριος της ενορίας. Υπηρέτησε στην ενορία μέχρι το 1929, έτος κατά το οποίο μετετέθη στην ενορία του αγίου Γεωργίου Φλώρινας. Ο πατήρ Δημήτριος Παυλίδης πέθανε το έτος 1931 σε ηλικία 51 ετών.

Λουκάς Αργυρόπουλος

Δεύτερος εφημέριος της ενορίας του αγίου Νικολάου ήταν ο αρχιμανδρίτης (εκ χηρείας) Λουκάς Αργυρόπουλος, ο οποίος καταγόταν από το Τρίγωνο Φλώρινας και γεννήθηκε το έτος 1856. Το 1891 χειροτονήθηκε σε νεαρή ηλικία ιερέας για το χωριό του από τον Μητροπολίτη Καστοριάς Φιλάρετο (Α. Ρούκαλης, 2001, σ. 132). Παράλληλα ήταν και δάσκαλος στο χωριό του. Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα το σπίτι του στο Τρίγωνο αποτέλεσε καταφύγιο των ανταρτών και ο ίδιος ήταν στόχος των κοιμητατζήδων και κυρίως του αρχικοιμητατζή Τσακαλάρωφ, ο οποίος επεδίωκε την εξόντωσή του (Α. Τούλιος, 1974). Υπήρξε στενός συνεργάτης του Παύλου Μελά (Α. Ρούκαλης, 2001, σ. 132). Όταν κάποτε διαδόθηκε στο χωριό ότι τον

σκότωσαν, η πρεσβυτέρα του έπαθε καρδιακή προσβολή και πέθανε αφήνοντας τρία παιδιά. Την ενορία του αγίου Νικολάου υπηρέτησε από το 1929 μέχρι το 1945 (Α. Τούλιος, 1974). Το 1946-1948 τοποθετήθηκε εφημέριος του χωριού Πρώτης (Α. Ρούκαλης, 2001, σ. 132). Τον διέκρινε η φιλοπατρία του, το απαράμιλλο θάρρος και η πραότητα του. Πέθανε το έτος 1959.

Αθανάσιος Φωτιάδης

Ο ιερέας Αθανάσιος Φωτιάδης υπηρέτησε στην ενορία του αγίου Νικολάου ως εφημέριος τα έτη 1945-1946 (Α. Τούλιος, 1974). Δεν υπάρχουν περισσότερα ιστορικά στοιχεία.

Ευδόκιμος Ναλπαντίδης

Ο ιερέας Ευδόκιμος Ναλπαντίδης γεννήθηκε το 1892 και η καταγωγή του είναι από τον Πόντο (Α. Τούλιος, 1974). Όπως αναγράφεται και στο αρχείο κληρικών της μητρόπολης, στις 4-5-1934, σε ηλικία 42 ετών, χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον Μητροπολίτη Φλωρίνης Βασίλειο και τοποθετήθηκε στην ενορία αγίου Παντελεήμονα του Μεσόκαμπου, όπου υπηρέτησε για επτά χρόνια (1934-1941). Κατά τη διάρκεια των ετών 1941-1945 τοποθετήθηκε στην ενορία Μελίτης. Η περίοδος αυτή ήταν γεμάτη από εθνικές περιπέτειες εξαιτίας της αντίθεσής του με τον κομμουνισμό (Α. Τούλιος, 1974). Μία μέρα, ενώ λειτουργούσε στον ναό, έβγαλε λόγο από τον άμβωνα εναντίον του πολιτικού συστήματος του κομμουνισμού. Αυτή η επίθεση είχε σαν αποτέλεσμα να εξεγερθεί η μανία των ηγετικών στελεχών του κομμουνισμού εναντίον του ιερέα. Τον συνέλαβαν, τον κακομεταχειρίστηκαν, τον έβαλαν στη φυλακή και τον απείλησαν να τον δολοφονήσουν, αλλά τελικά αφέθηκε ελεύθερος. Στις 23-1-1942 διορίστηκε προσωρινός εφημέριος του ναού αγίου Αθανασίου στο χωριό Νεοχωράκι. Στην ενορία του αγίου Νικολάου ήταν εφημέριος από το 1946 μέχρι το 1952 και από το 1953 υπηρέτησε στις ενορίες των χωριών Άλωνα, Πισοδέρι, Τρίβουνο, πάλι Πισοδέρι και Κάτω Καλλινίκη. Το 1971 αποχώρησε από την ενεργή υπηρεσία. Εξαιτίας των κακουχιών που υπέστη, άρχισαν από το 1972 να εξασθενούν οι σωματικές του δυνάμεις και πέθανε στις 26 Νοεμβρίου 1974. Η κηδεία πραγματοποιήθηκε την επόμενη μέρα, στις 27 Νοεμβρίου στον Μεσόκαμπο. Στη νεκρώσιμη ακολουθία πρωτοστάτησε ο μητροπολίτης Αυγουστίνος, ο οποίος επαίνεσε τις εθνικές και θρησκευτικές υπηρεσίες που πρόσφερε ο πατήρ Ευδόκιμος Ναλπαντίδης (Α. Τούλιος, 1974).

Ευγένιος Μαρτιγάκης

Ο αρχιμανδρίτης Ευγένιος Μαρτιγάκης ο Δοχειαρίτης υπηρέτησε την ενορία του αγίου Νικολάου για μικρό χρονικό διάστημα, κατά το έτος 1952, όταν ταυτόχρονα υπηρετούσε και ως καθηγητής του Εκκλησιαστικού φροντιστηρίου (Α. Τούλιος, 1974).

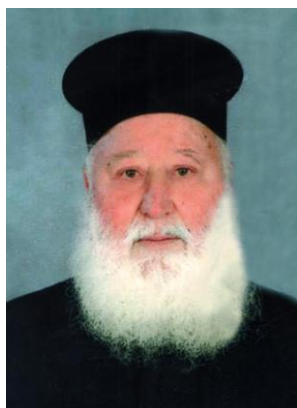
Ανδρέας Τούλιος

Διακόνησε την ενορία για περίπου 32 χρόνια και είναι ο μακροβιότερος και από τους μέχρι σήμερα εφημέριους. Γεννήθηκε το 1919 στην Κιουζέτα Κορυτσάς (Α. Μήτκας, 2010). Καταγόταν από την Βόρειο Ήπειρο και ήταν γόνος ιερέα και δασκάλου, που υπηρέτησε στην Κρυσταλλοπηγή, στο Ξινό Νερό και το Νυμφαίο και ήταν αδελφός ιερέα, του πατρός Κώστα. Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940 υπηρέτησε τη θητεία του ως υπαξιωματικός (Ε. Χατζηευφραιμίδης, 1984). Σύμφωνα με το αρχείο κληρικών της μητρόπολης, χειροτονήθηκε πρεσβύτερος στις 21-5-1952 από τον Μητροπολίτη Βασίλειο. Διορίστηκε εφημέριος του ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου της ενορίας του χωριού Σκοπιάς. Στις 6 Ιουλίου του έτους 1953 διορίστηκε προσωρινός εφημέριος του ναού του αγίου Νικολάου Φλώρινας. Παράλληλα ήταν και βοηθός στο έργο της διοικούσας εκκλησίας. Ορίστηκε μέλος του Δ.Σ. του Γενικού Φιλόπτωχου Ταμείου και μέχρι το τέλος του ήταν τακτικό μέλος του επισκοπικού δικαστηρίου (Ε. Χατζηευφραιμίδης, 1984). Απεβίωσε στις 11-6-1984.

Δεκαεφτά χρόνια μετά την κοίμηση του πατρός Ανδρέα Τούλιου το Δημοτικό Συμβούλιο του δήμου Φλώρινας αποφάσισε ομόφωνα σε συνεδρίασή του να τον τιμήσει δίνοντας το όνομά του στην οδό που βρίσκεται μπροστά από τον ναό του αγίου Νικολάου. Την Κυριακή 10 Ιουνίου στον ιερό ναό του αγίου Νικολάου τελέστηκε αρχιερατική Θεία Λειτουργία και μνημόσυνο υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του πατρός Ανδρέα από τον Μητροπολίτη Θεόκλητο και στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε η τελετή της ονοματοδοσίας. Ομιλητές ήταν ο πρωτοσύγκελος της μητρόπολης πατήρ Ιουστίνος Μπαρδάκας και ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου κ. Γεώργιος Πουγαρίδης (περιοδικό Σάλπιγξ Ορθοδοξίας, σ. 25, τ. 3^ο, Μάιος 2001).

Δημήτριος Ευθυμιάδης

Ο πατήρ Δημήτριος Ευθυμιάδης είναι ο δεύτερος κατά σειρά μακροβιότερος εφημέριος. Υπηρετούσε στη θέση του Γραμματέως της Ιεράς Μητροπόλεως Φλωρίνης (όπου υπηρέτησε επί μία εικοσαετία) όταν τοποθετήθηκε στη θέση του εφημερίου του ναού αγίου Νικολάου Φλωρίνης. Υπηρετήσε στην ενορία του αγίου Νικολάου για διάστημα 20 χρόνων (1984-2005). Τα βιογραφικά στοιχεία του ιερέως αντλήθηκαν από το αρχείο κληρικών της μητρόπολης. Γεννήθηκε στο χωριό Μεσόκαμπος το έτος 1933 και ήταν απόφοιτος 6/τάξιου Γυμνασίου. Ξενιτεύτηκε στην Αυστραλία, όπου και δημιούργησε οικογένεια. Δούλεψε σκληρά, όπως όλοι οι ομογενείς, αλλά δεν μπορούσε να αφήσει αναπάντητες τις προκλήσεις της σκοπιανής προπαγάνδας, που ειδικά εκεί οργίαζε. Τίθεται στην υπηρεσία της πατρίδας και μάλιστα ως ηγήτορας. Ο Μιχάλης Μαζάρης, που υπηρέτησε στο προξενείο της Μελβούρνης και τον γνώρισε καλά, γράφει: «Ήταν

έμπιστος συνεργάτης του Προξενείου μας στην Μελβούρνη και αφοσιωμένος υπηρέτης των εθνικών μας υποχρεώσεων και συμφερόντων. Μέλος δραστήριο της Παμμακεδονικής Οργανώσεως και πρωτοπόρος στις εθνικές εκδηλώσεις της παροικίας. Εκτιμήθηκε ιδιαίτερα για την δραστηριότητά του και την προσφορά του από τους ομογενείς Πόντιους, οι οποίοι του ανέθεσαν την προεδρία της Ποντιακής Αδελφότητας. Με την ιδιότητά του αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω η προσωπικότητα του και επέδειξε εξαιρετική δραστηριότητα και προσφορά στα εθνικά μας θέματα και ιδιαίτερα στο Μακεδονικό. Υπόβαθρο των δραστηριοτήτων του ήταν πάντα το καθήκον προς την πατρίδα και ο νόστος. Γι' αυτό το 1967 επέστρεψε στην γενέτειρα οικογενειακά. Όταν επέστρεψε, όμως, ήπιε το πικρό ποτήρι της αχαριστίας, αλλά βρήκε καταφύγιο και ζεστή αγκαλιά στη Μητρόπολη Φλώρινης, απ' όπου πρόσφερε το θεάρεστο έργο του με ικανοποίηση και με αφοσίωση στα θρησκευτικά καθήκοντα και στο ανθρωπιστικό του έργο.»

Γι' αυτήν του την εθνική προσφορά κινδύνεψε η ζωή του αφού πλήρωσε και με το αίμα του την προσκόλλησή του στα εθνικά ιδεώδη όταν δέχθηκε επίθεση από τους Σκοπιανούς της Μελβούρνης. Με αυτά τα προσόντα χειροτονείται ιερέας, ανταποκρινόμενος στην πρόσκληση του πατρός Αυγουστίνου, υπήρξε μάλιστα ο δεύτερος σε μια μακρά σειρά χειροτονιών από τον επίσκοπο Αυγουστίνο (Α. Μήτσας, 2010). Χειροτονήθηκε διάκονος στις 25-3-1970 στο ναό αγίου Παντελεήμονα Φλώρινας από τον Μητροπολίτη Αυγουστίνο και πρεσβύτερος στις 28-3-1970 στο ναό αγίου Νικολάου του χωριού Αγίας Παρασκευής. Διορίστηκε στις 16-7-1970 εφημέριος του ναού αγίου Παντελεήμονα Μεσόκαμπου και στις 27-7-1970 προσωρινός εφημέριος στην ενορία Μεσοχωρίου. Απεβίωσε τη Μεγάλη Παρασκευή του έτους 2011.

Χριστοφόρος Χριστοφόρου

Τα βιογραφικά στοιχεία του πατρός Χριστοφόρου Χριστοφόρου είναι από το αρχείο κληρικών της μητρόπολης. Ο ιερέας Χριστοφόρος Χριστοφόρου γεννήθηκε το έτος 1971 στα Γιαννιτσά και τόπος καταγωγής του είναι η Κύπρος. Είναι πτυχιούχος της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στις 7-10-2001 χειροτονήθηκε διάκονος στον ναό αγίας Παρασκευής Φλώρινας και στις 28-10-2001 πρεσβύτερος στον Μητροπολιτικό ναό αγίου Παντελεήμονα από τον Μητροπολίτη Θεόκλητο. Στις 29-10-2001 διορίστηκε ως β' εφημέριος του ναού αγίου Νικολάου με προϊστάμενο τον πατέρα Δημήτριο Ευθυμιάδη. Υπηρέτησε στην ενορία μέχρι το έτος 2009 και έπειτα μετετέθη στη Μητρόπολη Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας.

Σωτήριος Παρδάλης

Γεννήθηκε το 1944 και κατάγεται από τα Ιωάννινα. Πραγματοποίησε τις εγκύκλιες σπουδές στο δημοτικό και στο 8/τάξιο γυμνάσιο Ιωαννίνων. Προέρχεται από πολύτεκνη οικογένεια και είναι ο τελευταίος από τα πέντε παιδιά του Ιωάννη και της Σοφίας Παρδάλη. Σπούδασε στην Αθήνα Διοίκηση Επιχειρήσεων και Πολιτικές

Επιστήμες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Με διαγωνισμό το 1972 εισήλθε στην Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος ως διοικητικός υπάλληλος και εξελίχθηκε μέχρι διευθυντής.

Μέσα του υπήρχε διακαής πόθος να υπηρετήσει την Εκκλησία του Χριστού και αυτός ο πόθος γαλουχήθηκε τόσο από τη μητέρα του, Σοφία, όσο και από το οικοτροφείο του μακαριστού πατρός γέροντος Αυγουστίνου Καντιώτη, όπου έζησε τα φοιτητικά του χρόνια. Παράλληλα με τις σπουδές βοηθούσε στο ιεραποστολικό έργο που διενεργούσε ο τότε αρχιμανδρίτης πατήρ Αυγουστίνος Καντιώτης. Το 1973 παντρεύτηκε την κ. Μαρία Σταμέλου και δημιούργησαν οικογένεια με τέσσερα παιδιά. Βοηθούσε, επίσης, στα κατηχητικά της Μητρόπολης στη Φλώρινα και στους κύκλους Αγίας Γραφής. Μετά τη συνταξιοδότησή του, το 2001, και όταν επίσκοπος ήταν ο νυν Μητροπολίτης Θεόκλητος, ο οποίος ήταν και πνευματικός του, εξέφρασε τον πόθο να υπηρετήσει την τοπική Εκκλησία της Φλώρινας. Στις 19-03-2006 χειροτονήθηκε στον πρώτο βαθμό ιεροσύνης (διάκονος) στο ναό του αγίου Νικολάου Φλώρινας και στις 20-03-2006 σε πρεσβύτερος στο ναό του αγίου Γεωργίου Φλώρινας, όπου ανακοίνωσε ο επίσκοπος την τοποθέτησή του ως β' εφημερίου στο ναό του αγίου Νικολάου. Εξαιτίας, όμως, της έλλειψης ιερέων αποσπάστηκε στον ιερό ναό αγίου Γεωργίου στο χωριό Τροπαιούχος, όπου υπηρέτησε για τρία χρόνια. Τον Μάρτιο του 2009 μετά την αποχώρηση του πατρός Χριστοφόρου επανήλθε ως α' εφημέριος, ως προϊστάμενος του ναού του αγίου Νικολάου, εξυπηρετώντας παράλληλα μέχρι τον Απρίλιο 2014 και την ενορία του αγίου Γεωργίου Τροπαιούχου. Η επίτευξη αυτής της εξυπηρέτησης του αγίου Γεωργίου επετεύχθη, όταν τον Απρίλιο του 2010 ο επίσκοπος τοποθέτησε τον πατέρα Αντώνιο Πετρόπουλο και εναλλάξ εξυπηρετούσαν τις θρησκευτικές ανάγκες του αγίου Γεωργίου, έχοντας και την ευθύνη του προϊσταμένου του Τροπαιούχου. Από το 2014 αφοσιώθηκε στα καθήκοντα της ενορίας του αγίου Νικολάου, όπου έχει αναπτυχθεί λειτουργικό, αλλά και φιλανθρωπικό έργο. Οι πληροφορίες σχετικά με το βιογραφικό του πατρός Σωτηρίου Παρδάλη προήλθαν κατόπιν συνέντευξης με τον ίδιο.

Αντώνιος Πετρόπουλος

Γεννήθηκε στη Φλώρινα στις 5 Μαρτίου 1964. Κατάγεται από το Μεσοχώρι, όπου και τελείωσε το δημοτικό σχολείο. Φοίτησε στο γυμνάσιο του χωριού Παπαγιάννης και στη συνέχεια στο Γενικό Λύκειο της Φλώρινας (ένα χρόνο στο γενικό και δύο χρόνια στο επαγγελματικό). Έπειτα υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία και μετά φοίτησε στη σχολή βυζαντινής μουσικής της Μητρόπολης για τέσσερα χρόνια λαμβάνοντας και το πτυχίο. Επίσης, για δέκα χρόνια ήταν μαζί με τον ιεροψάλτη Παντελή Δάφα, από τον οποίο πήρε πολλές γνώσεις και έκτοτε μελετά μόνος του βυζαντινή μουσική. Εργάστηκε ως ιδιωτικός υπάλληλος στην εταιρεία «ΚΡΙΚΟΣ ΕΠΕ» κατά τη διάρκεια των ετών 1986-1992 και έπειτα έγινε μέτοχος της εταιρείας μέχρι που έκλεισε. Στις 13 Ιουλίου 1997 παντρεύτηκε με την Ιωαννίδου Βασιλική, καταγόμενη από την Αχλάδα, και απέκτησαν τέσσερα παιδιά.

Μέσα του υπήρχε η επιθυμία της ιεροσύνης, αλλά ήταν πολύ αυστηρός με τον εαυτό του και θεωρούσε ότι δεν είναι άξιος. Με την προτροπή, όμως, της συζύγου του και με την έγκριση του επισκόπου χειροτονήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου του έτους 2004 διάκονος στο ναό αγίου Γεωργίου Φλώρινας και στις 6 Δεκεμβρίου πρεσβύτερος στο ναό του αγίου Νικολάου. Υπηρέτησε για διάστημα 5,5 ετών στον ναό Αγίας Τριάδος στη Δροσοπηγή και το 2009 μετατέθηκε στον ναό του Αγίου Νικολάου. Τα στοιχεία σχετικά με το βιογραφικό του πατρός Αντωνίου Πετρόπουλου προήλθαν κατόπιν συνέντευξης από τον ίδιο.

Εικόνα 3: Οι νυν εφημέριοι του ναού του αγίου Νικολάου Φλώρινας

3.3.2 Ενοριακοί επίτροποι

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα ονόματα όσων διετέλεσαν ενοριακοί επίτροποι στον ναό του αγίου Νικολάου Φλώρινας από την ίδρυσή του μέχρι και σήμερα:

1. Νικόλαος Πείος
2. Στέφανος Παυλίδης
3. Σωτήριος Κωνσταντινίδης
4. Λάζαρος Πείος
5. Δημήτριος Κάλφας
6. Δημήτριος Μπαλάσης
7. Λάζαρος Καζίας
8. Αλέξανδρος Γρούιος
9. Πασχάλης Γιαννούλης
10. Δημήτριος Πουγαρίδης
11. Νικόλαος Χατζηευφραιμίδης
12. Γεώργιος Ζαχαρόπουλος
13. Ηλίας Σωτηρίου
14. Δημήτριος Ζιάκας
15. Κωνσταντίνος Διτσάκας
16. Γεώργιος Παύλου
17. Δημήτριος Μπαλιάσης
18. Γεώργιος Κονιάρας
19. Λάζαρος Χατζηιωάννου
20. Γαβριήλ Τσουμήτας
21. Ιωάννης Χατζηευφραιμίδης
22. Ιωάννης Πουγαρίδης
23. Γεώργιος Παυλίδης
24. Στέργιος Μούλελης
25. Ιγνάτιος Πετανίδης
26. Κωνσταντίνος Τσουμήτας
27. Ιωάννης Σούφρας
28. Γεώργιος Φιλιππίδης
29. Παύλος Σαπαλίδης
30. Αργύριος Νάτσης
31. Σταύρος Πουγαρίδης
32. Νικόλαος Γκιουλέκας
33. Μιχαήλ Δημητσόπουλος
34. Ευστράτιος Χριστοφίδης
35. Νικόλαος Παυλίδης
36. Απόστολος Φωτιάδης
37. Αθανάσιος Σινάνης
38. Ηλίας Μούλελης

39. Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος
40. Αντώνιος Σαπαλίδης
41. Κωνσταντίνος Σαββάκης
42. Απόστολος Τσιουμήτας
43. Κωνσταντίνος Καλατζής
44. Σωκράτης Ελευθερίου
45. Κοσμάς Ττριακίδης
46. Κίμων Σαββάκης
47. Γεώργιος Αλεξίου
48. Μιχαήλ Μαλής
49. Αργύριος Μητρούσης
50. Ιωάννης Σαπαλίδης
51. Παύλος Πατρικίου
52. Σταύρος Καρακώστας
53. Βασίλειος Αναστασιάδης
54. Ιωάννης Ελευθερίου
55. Χρήστος Κούσιας

3.3.3 Φιλόπτωχο ταμείο

Από το αρχείο του ναού του αγίου Νικολάου, που βρίσκεται στην Μητρόπολη Φλώρινας προκύπτουν τα ονόματα των γυναικών εκείνων που ήταν στο φιλόπτωχο ταμείο της ενορίας και ήταν οι εξής:

1. Ξανθίππη Σαμαρά
2. Αικατερίνη Ραντζάκη
3. Βασιλική Αβραμίδου
4. Σοφία Μούλελη
5. Όλγα Πουγαρίδου
6. Ελένη Οικονομίδου
7. Αναστασία Πουγαρίδου
8. Νίκη Πανταζή
9. Αναστασία Συρτάκη
10. Ευτέρπη Πουγαρίδου
11. Δόμνα Οικονομίδου
12. Όλγα Βόσδου
13. Αναστασία Παυλίδου
14. Αναστασία Κονιαρά
15. Αθηνά Κομματά
16. Ευρώπη Αντωνιάδου
17. Φρειδερίκη Σγουρίδου
18. Αργυρή Βλάχου
19. Ελένη Δημητσοπούλου

20. Βασιλική Παυλίδου
21. Μαρία Καλαϊτζή
22. Φιλοθέη Δημητρίου
23. Ειρήνη Τατσίδου
24. Δέσποινα Κάλμα
25. Ελευθερία Γεωργιάδου
26. Ευθαλία Δουίτση
27. Αικατερίνη Ιγνατίου
28. Αθηνά Μητρούση
29. Ελπινίκη Σβάρνα

Σύμφωνα με τις προφορικές μαρτυρίες των ενοριτισσών, οι οποίες συμμετείχαν στο ενοριακό φιλόπρωχο ταμείο, οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντά τους ήταν ο καθαρισμός και ευπρεπισμός του ναού, η συμμετοχή στον έρανο που διοργανώνει η μητρόπολη, οι επισκέψεις σε σπίτια ενοριτών και η προσφορά βοήθειας σε αυτούς, καθώς και το μοίρασμα ξύλων και δεμάτων για τα Χριστούγεννα και το Πάσχα.

3.3.4 Ιεροψάλτες

1. Σάββας Αγγελίδης
2. Αχιλλέας Μανιώτης
3. Ανδρέας Φίσκας
4. Διονύσιος Οικονομίδης
5. Μιχαήλ Ρίτσας
6. Παντελής Τούλιος
7. Παναγιώτης Μοντεσνίτσαλης
8. Απόστολος Γογούσης

3.3.5 Νεωκόροι

1. Σταύρος Σιδέρης
2. Πασχάλης Γιαννούλης
3. Δημήτριος Κεφαλάς
4. Χρήστος Μεράκος
5. Μαρία Γιουπάι

3.4 Αρχιτεκτονική και αγιογράφηση του αγίου Νικολάου

3.4.1 Αρχιτεκτονική και περιγραφή του ναού

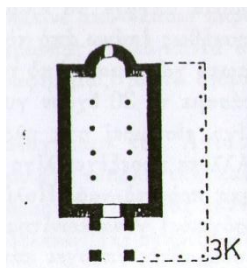
Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και είναι χαρακτηριστική η μεγάλη αύξηση του αριθμού των ναών στην περιοχή της Φλώρινας τον 19^ο και τον μισό 20^ο αιώνα (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 82).

Η πλειοψηφία των ναών του νομού Φλώρινας, καθώς και όλης της Μακεδονίας ανήκει σε δύο βασικές κατηγορίες: στους μονόχωρους δρομικούς ναούς, που καλύπτονται με ημικυκλικό θόλο ή με ξύλινη δίρριχτη στέγη και στις τρίκλιτες ξυλόστεγες βασιλικές. Η δεύτερη κατηγορία των τρίκλιτων ξυλόστεγων βασιλικών ανήκει στους χρόνους μετά την Άλωση (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 71).

Σε όλους τους μεταβυζαντινούς ναούς της περιοχής παρατηρούμε γενικότερα ότι μοναδική αγίδα που προεξέχει είναι η αγίδα του ιερού βήματος. Οι κόγχες της πρόθεσης και του διακονικού δεν προεξέχουν. Κατά συνέπεια, ο νάρθηκας αποτελούσε ένα απαραίτητο συμπλήρωμα των μεταβυζαντινών τρίκλιτων ξυλόστεγων βασιλικών. Στον νάρθηκα υπήρχε το κλιμακοστάσιο, που οδηγούσε στον γυναικωνίτη, ο οποίος ήταν συνήθως επάνω από τον νάρθηκα και είχε ένα ξύλινο πλέγμα, δηλαδή ένα καφασωτό χώρισμα. Ο γυναικωνίτης ενδέχεται να προεξέχει λίγο σε κυλόκυρτες καμπύλες πέρα από τον χώρο του νάρθηκα προς τον ναό. Συχνά, όμως, και ο νάρθηκας μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν ισόγειος γυναικωνίτης και φράσσεται με καφασωτό χώρισμα. Σε αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει πάντα μια ιδιαίτερη είσοδος για τους άντρες, συνήθως στη νότια πλευρά του ναού (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 74).

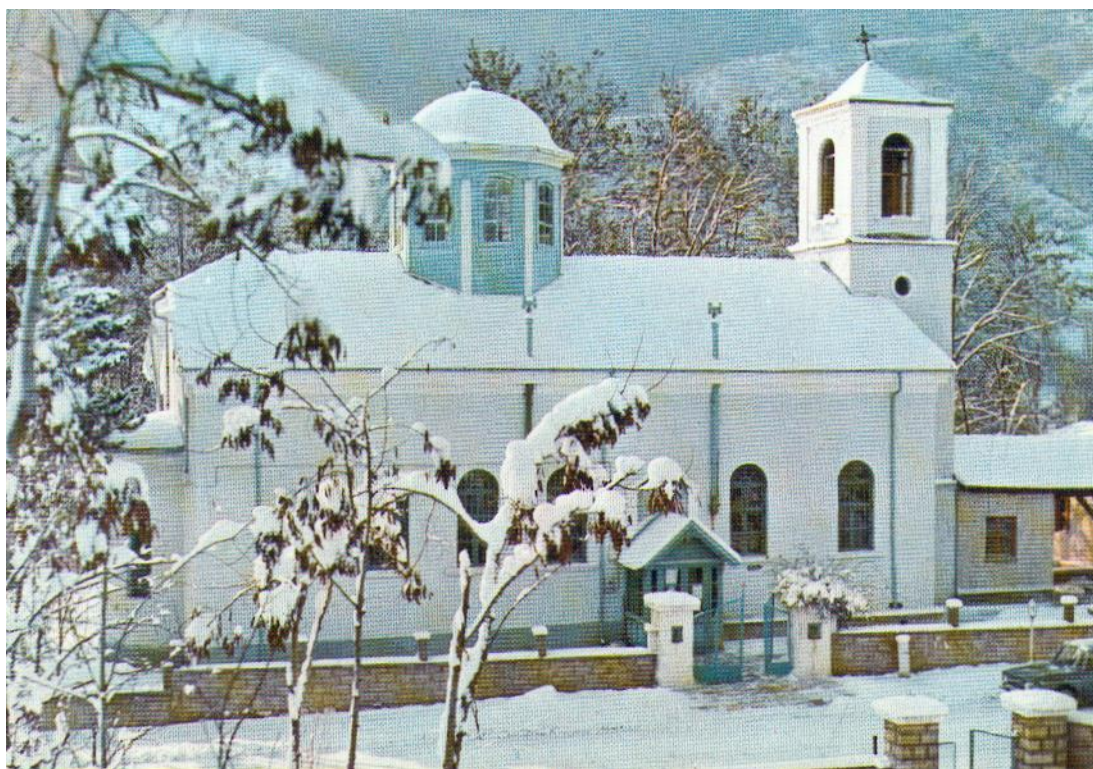
Οι τρίκλιτες ξυλόστεγες μεταβυζαντινές βασιλικές του νομού Φλώρινας είναι πάντα λιθόκτιστες με άφθονη χρήση ξυλοδέσμων χωρίς εξωτερικό επίχρισμα. Στις γωνίες της τοιχοποιίας χρησιμοποιούνται αγκωνάρια μεγαλύτερων διαστάσεων και καλύτερης ποιότητας. Τα τόξα κατασκευάζονται από λεπτές ασβεστολιθικές πέτρες, οι οποίες τοποθετούνται κάθετα με μέτωπο την πιο μικρή διάσταση (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 75).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} παρατηρείται μια μεταστροφή σε σύγκριση με τους προγενέστερους αιώνες. Οι τρίκλιτες ξυλόστεγες βασιλικές παίρνουν μεγάλες διαστάσεις και δυο σειρές μεγάλα παράθυρα στη βόρεια και νότια πλευρά φωτίζουν το εσωτερικό του ναού. Δύο ή τρία διακοσμητικά ανοίγματα υπάρχουν στην ανατολική πλευρά. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται στο κέντρο της δίρριχτης ξύλινης στέγης φανοί, τρουλλίσκοι με περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα παρά για λόγους ιδιαίτερου φωτισμού (Ν. Μουτσόπουλος, 1964, σ. 76).

Εικόνα 4: Τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με πυργοειδές κωδωνοστάσιο

Σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία της αρχιτέκτονα Ζωής Μποσδελεκίδου, ο αρχιτεκτονικός ρυθμός του ναού του αγίου Νικολάου είναι τρίκλιτη βασιλική μετά τρούλου, ο οποίος το έτος 1985 θεωρήθηκε επικίνδυνος και καθαιρέθηκε. Όπως αναφέρει ο ενοριακός επίτροπος Κοσμάς Τριακίδης, ο τρούλος είχε γύρω-γύρω τζάμια για να έχει φωτεινότητα η εκκλησία και τα τζάμια αυτά έσπασαν λόγω του αέρα, με αποτέλεσμα τα νερά να τρέχουν μέσα στην εκκλησία και τοποθετούσαν τενεκέδες και κουβάδες για να μαζευτεί το νερό. Αποφασίστηκε, λοιπόν, να γίνει μια σκεπή ολόκληρη, αφού ο τρούλος δεν μπορούσε να επιδιορθωθεί. Η περιμετρική τοιχοποιία και θεμελίωση είναι λιθοδομή επιχρισμένη εσωτερικά και εξωτερικά και από το 2009, σύμφωνα με τον προϊστάμενο του ναού του αγίου Νικολάου, πατέρα Σωτήριο Παρδάλη, ξεκίνησε η συντήρηση του ναού εξωτερικά με τις εργασίες

Εικόνα 5: Ο ιερός ναός αγίου Νικολάου όπως ήταν με τον τρούλο τη δεκαετία 1960

αποκάλυψης της πέτρας που είχε καλυφθεί με σοβά και την επανέφεραν όπως ήταν στην ίδρυση του ναού (1925). Με άλλα λόγια καθαιρέθηκε το εξωτερικό επίχρισμα και αποκαλύφθηκε η υφιστάμενη λιθοδομή και αρμολογήθηκε. Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές εργασίες, όπως αναπαλαίωση, καθαρισμός εικόνων κ.λ.π..

Εικόνα 6: Ο ναός με το εξωτερικό επίχρισμα

Εικόνα 7: Ο ναός μετά την αποκάλυψη της λιθοδομής

Η επικάλυψη του ναού είναι από ξύλινη αυτοφερόμενη στέγη με επικάλυψη κεραμιδιών «γαλλικού τύπου». Η στέγη του ναού είναι δίρριχτη (έχει δύο κλίσεις) με ένα μικρό τμήμα κατεβασιάς προς την ανατολική όψη του ιερού.

Το τέμπλο είναι ξύλινο με τρεις σειρές εικόνων. Πάνω από την Ωραία Πύλη βρίσκεται η εικόνα της Αγίας Τριάδας, στο αέτωμα ο Εσταυρωμένος και η εικόνα του Μυστικού Δείπνου. Παρατηρώντας το τέμπλο από την κορυφή προς το δάπεδο, συναντούμε τα λυπηρά στην στέψη του τέμπλου, ακολουθεί μια σειρά ορθογώνιων φορητών εικόνων, που απεικονίζουν διάφορα στάδια της ζωής του Θεανθρώπου, ακολουθεί μια σειρά κυκλικών εικόνων με τους αποστόλους και στην συνέχεια η σειρά των μεγάλων εικόνων, που ως «ποδιά» τους φέρουν απεικονίσεις από την ζωή του αγίου Νικολάου. Στην ανατολική πλευρά του ναού προεξέχει μόνο η κεντρική κόγχη του ιερού. Η πρόθεση και το διακονικό (μικρές καμάρες μέσα στον τοίχο) αποτελούνται από εσοχές της λιθοδομής. Στα ανατολικά του ναού (μπροστά από την κόγχη του ιερού) βρίσκονται τα κοιμητήρια των ιερέων. Ο χώρος του ιερού είναι υπερυψωμένος κατά δύο σκαλοπάτια από το χώρο του κυρίως ναού (σολέα) και υπάρχει μία πόρτα.

Εικόνα 8: Ο σταυρός με τον Εσταυρωμένο στην στέψη του τέμπλου και η εικόνα του Μυστικού Δείπνου

Εκτός από τη σημερινή δίφυλλη δυτική θύρα εισόδου υπάρχουν δύο δίφυλλες θύρες στη βόρεια και νότια όψη του ναού. Ο ναός στη βόρεια και νότια όψη φέρει από πέντε ανοίγματα παραθύρων, στην ανατολική και δυτική όψη από δύο ανοίγματα (τα δύο εκατέρωθεν της κόγχης του ιερού και τρία μικρά ανοίγματα στην κόγχη του ιερού). Μεταξύ της κόγχης του ιερού και της μαρκίζας της κυρίως στέγης υπάρχει σταυροειδές άνοιγμα. Τα ανοίγματα καταλήγουν σε ημικυκλικό τελείωμα. Εσωτερικά το περβάζι των παραθύρων είναι κεκλιμένο προκειμένου να εξασφαλιστεί ο καλύτερος φυσικός φωτισμός στο εσωτερικό του ναού.

Ο σημερινός πρόναος (χώρος κεριών, γραφείο, κλιμακοστάσιο ανόδου στον γυναικωνίτη) είναι μεταγενέστερη προσθήκη. Κατά πάσα πιθανότητα υπήρχε εσωτερική ξύλινη σκάλα στο πίσω μέρος του ναού που οδηγούσε στο γυναικωνίτη, η οποία καθαιρέθηκε, όταν έγινε η προσθήκη της εξωτερικής σκάλας. Ο γυναικωνίτης έχει ξύλινο δάπεδο, το οποίο εδράζεται στην εξωτερική περιμετρική λιθοδομή. Ο φέρων οργανισμός (σκελετός) του γυναικωνίτη είναι ξύλινος όπως και η επικάλυψη του καθώς και το στηθαίο του. Όσο είναι το πλάτος του κεντρικού κλίτους του ναού τόσο είναι και το πλάτος προεξοχής του γυναικωνίτη. Η οροφή του ναού είναι ψευδοροφή, κατασκευασμένη από πηγάκια (2 cm) το ένα δίπλα στο άλλο επιχρισμένα με ασβεστοκονίαμα (ασβέστη, άμμο, νερό).

Εικόνα 9: Στο βάθος της εικόνας φαίνεται η εσωτερική σκάλα που οδηγούσε στον γυναικωνίτη

Οι εσωτερικοί κίονες-υποστυλώματα του ναού στην αρχική τους μορφή ήταν ολόσωμοι κορμοί δέντρων, τους οποίους περιμετρικά κάλυπταν με πήχεις και τους επέχριαν. Οι κίονες φέρουν κιονόκρανο. Η οροφή του νότιου και βόρειου κλίτους είναι επίπεδη ενώ του κεντρικού κλίτους καμπύλη. Τα κουφώματα των παραθύρων και οι θύρες ήταν ξύλινα και τα παράθυρα εξωτερικά φέρανε προστατευτικό διακοσμημένο κιγκλίδωμα, ενώ τα παράθυρα του καμπαναριού φέρανε κούφωμα με οριζόντιες γρίλιες. Υπεράνω των κίωνων υπάρχει τοξοστοιχία, η οποία προς το κεντρικό κλίτος φέρει μέσα σε κυκλικό περίγραμμα τις αγιογραφίες των αποστόλων.

Υπεράνω της δυτικής θύρας εισόδου του κυρίως ναού υφίσταται καμπαναριό (ισόγειο και τρεις όροφοι). Το καμπαναριό έγινε από τον Λάζαρο Πέιο, ο οποίος, όπως αναφέρουν τα εγγόνια του, είχε μαζέψει μέταλλα και τα πήγε στη Θεσσαλονίκη, τα χύτευσε και έκανε την καμπάνα, πάνω στην οποία γράφει το όνομά του. Η επικάλυψη της στέγης του καμπαναριού είναι από λαμαρίνα και ο προεξέχων όροφος φέρει στις τέσσερις γωνίες του ανάγλυφους πεσσούς με κιονόκρανα και τέσσερα παράθυρα ημικυκλικής κατάληξης παρόμοιου τύπου με του κυρίως ναού. Το προεξέχον τμήμα από την κεντρική στέγη του ναού (δεύτερος όροφος καμπαναριού) φέρει τρία παράθυρα κυκλικής μορφής και διαχωρίζεται από τον τρίτο όροφο με ένα προεξέχον στενό οριζόντιο διάζωμα.

Μαρκίζα είναι η προεξοχή της στέγης. Αποτελείται από τρεις κλιμακωτές βαθμίδες. Η πρώτη είναι σχεδίου υπό τύπου «δάκρυα» (εναλλαγές ανάγλυφων ορθογωνίων με επίπεδα). Οι άλλες δύο είναι απλές, οριζόντιες ζώνες. Εξωτερικά στη βόρεια πόρτα η διακόσμηση αποτελείται από την περιμετρική κορνίζα ενός αετώματος, η οποία στο εσωτερικό της φέρει αγιογραφία του αγίου Νικολάου.

Το δάπεδο του ναού στην αρχική του μορφή πιθανόν καλυπτόταν από επίπεδες πέτρες και αργότερα, περίπου το 1938, όταν πραγματοποιήθηκε ανακαίνιση του ναού, έγινε επικάλυψη με σκυρόδεμα (τσιμέντο) πιθανότατα υπεράνω της πλακόστρωσης, το οποίο επικαλύφθηκε με χειροποίητα τσιμεντένια δίχρωμα πλακίδια (παλαιού τύπου με γεωμετρικά μοτίβα). Το 2015 πραγματοποιήθηκε νέα πλακόστρωση, κατά την οποία τοποθετήθηκαν πλακίδια ίδιου τύπου επάνω στα παλιά.

Το οικόπεδο εντός του οποίου έχει ανεγερθεί ο ναός στη βόρεια πλευρά (όπου βρίσκεται πλησιέστερα ο ναός) εφάπτεται με το δρόμο Φλώρινας-Σίμου Ιωαννίδη-Αλώνων, τη δυτική έξοδο της πόλης προς τη Βίγλα και Πρέσπες, ανατολικά συνορεύει με ιδιοκτησία της Γεωργικής Σχολής, νότια με κοινόχρηστο αλσύλιο και δυτικά με παραποτάμια πάροδο. Στο δυτικό άκρο του οικοπέδου έχουν ανεγερθεί ισόγειοι βοηθητικοί χώροι, αρχονταρίκι και ένα γωνιακό (βορειοδυτικό) εκκλησάκι-προσκυνητάρι. Προς το νότο ο ναός διαθέτει το μεγαλύτερο τμήμα της αυλής του. Επειδή ο ποταμός Σακουλέβας ρέει δίπλα στην πάροδο, που εφάπτεται της ιδιοκτησίας του ναού, εκεί γινόταν πάντα η ρίψη του σταυρού τα Θεοφάνια.

3.4.2 Αγιογράφοι και αγιογράφηση ναού

Γνώρισμα της πόλης της Φλώρινας είναι οι καλλιτέχνες της και είναι πολύ σημαντική η προσφορά της στις εικαστικές τέχνες. Θεωρείται πόλη των καλλιτεχνών και, παρότι βρίσκεται μακριά από τις πολιτιστικές πρωτεύουσες και αναλογικά ως προς τον πληθυσμό της, διαθέτει υπεράριθμους ζωγράφους και λειτουργούντα ατελιέ ζωγράφων, περισσότερα από 10-15 (Δ. Ρίζος, 1999). Στην περιοχή της Φλώρινας, όπως και στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου, οι λαϊκές εικαστικές δραστηριότητες των τελευταίων δύο αιώνων διαχωρίζονται σε αυτές που τα προϊόντα τους προορίζονται για τους λατρευτικούς χώρους και σε εκείνες που απευθύνονται στο οικιστικό περιβάλλον και είναι κυρίως διακοσμητικές (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 9).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αγιογραφικές δραστηριότητες. Αυτό συμβαίνει καθώς μέσα στους ναούς μέχρι και σήμερα υπάρχουν τοιχογραφίες, φορητές εικόνες και διακοσμητικές παραστάσεις, στις οποίες υπάρχουν και χαρακτηριστικά από την κοσμική ζωγραφική. Αναφορικά με τις αγιογραφικές δραστηριότητες στην περιοχή της Φλώρινας υπάρχουν τέσσερις μορφολογικές περίοδοι, οι οποίες επηρεάζονται και διαμορφώνονται σύμφωνα με τα πολιτικο-θηρησκευτικά γεγονότα του χώρου.

Η πρώτη περίοδος αφορά τις βυζαντινές και μεταβυζαντινές αρχαιότητες των Πρεσπών, καθώς και ολόκληρου του λεκανοπεδίου της Φλώρινας. Όσον αφορά στους δημιουργούς της εικονογράφησης των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων, οι οποίοι ήταν και οι πρώτοι ζωγράφοι της περιοχής, γίνεται φανερό ότι, κυρίως στα βυζαντινά χρόνια της ιστορίας των Πρεσπών, δεν υπήρχε ένας ντόπιος κύκλος αγιογράφων, που να δραστηριοποιήθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργήσουν μια «σχολή» με ιδιαίτερα κοινά χαρακτηριστικά (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 12). Οι καλλιτέχνες αυτής της περιόδου είχαν συχνή επαφή και επηρεάστηκαν από τα μεγάλα βυζαντινά κέντρα της Καστοριάς, της Αχρίδας και του Αγίου Όρους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, παρόλο που στο νομό Φλώρινας αρχίζει να αναπτύσσεται η ναοδομία, από τον 16^ο μέχρι και τον 18^ο αιώνα, η εικονογράφηση απουσιάζει. Τον επόμενο αιώνα τα πολιτικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στον ευρύτερο δυτικομακεδονικό χώρο έκλεισαν το κεφάλαιο της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής σε ολόκληρο το νομό της Φλώρινας (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 14).

Η δεύτερη περίοδος σχετίζεται με τους καλλιτέχνες, κυρίως του 18^{ου} αιώνα, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την εικονογράφηση πολλών εκκλησιών της περιοχής των Πρεσπών και της Φλώρινας. Επίσης, πριν από αυτούς εμφανίζονται και αγιογραφίες από Χιονιάδες ζωγράφους. Η ονομασία τους προήλθε από το χωριό Χιονιάδες της Ηπείρου, το οποίο είχε ταυτιστεί με την ύπαρξη μεγάλου αριθμού αγιογράφων που έδρασαν σε όλη την Ήπειρο, Στερεά Ελλάδα, Θεσσαλία και Μακεδονία (Γ. Παΐσιος, 1962, σ. 7). Οι Χιονιάδες εικονογράφοι ήταν από τους τελευταίους που έκαναν παραδοσιακές νωπογραφίες. Η ύπαρξη διάσπαρτων εικόνων, κυρίως φορητών, μαρτυρεί τις δραστηριότητες και το πλήθος των Χιονιαδιτών αγιογράφων, που εργάστηκαν στην περιοχή της Φλώρινας (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 15).

Στην τρίτη περίοδο το σύνολο της αγιογραφικής παραγωγής προέρχεται από λαϊκούς καλλιτέχνες, οι οποίοι λόγω των δημογραφικών αλλαγών που συντελέστηκαν στην ευρύτερη περιοχή τον 18^ο αιώνα εγκαθίστανται πλέον στην περιοχή της Φλώρινας. Ο όρος «Ζωγράφοι του Βιτσίου» εισήχθη το 1992 από τον Δημήτριο Μπέσσα και αναφέρεται σε μια ομάδα προσώπων που έδρασαν μετά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα σε χωριά που βρίσκονται στις πλαγιές και στους πρόποδες της βουνοκορφής του Βιτσίου (Δ. Μπέσσας, 1993). Τα χωριά αυτά υπήρξαν κέντρα παραγωγής και αποδοχής πολλών καλλιτεχνικών προϊόντων, τα οποία σχετίζονται με τη δόμηση ή τη διακόσμηση σπιτιών ή εκκλησιών (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 18). Το μεγαλύτερο κέντρο εικαστικής παραγωγής ήταν η Δροσοπηγή και το μεγαλύτερο κέντρο απορρόφησης των καλλιτεχνικών προϊόντων το Νυμφαίο.

Κατά τη μεταπελευθερωτική περίοδο αναπτύχθηκε η ναοδομία και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την άνθηση των εκκλησιαστικών τεχνών σε όλο το νομό της Φλώρινας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση των αγιογράφων του Βιτσίου με τους Χιονιαδίτες αγιογράφους, κάτι που γίνεται φανερό και στη θεματολογία αλλά και στην τεχνοτροπία. Παρά το γεγονός ότι τα εικαστικά χαρακτηριστικά των ζωγράφων του Βιτσίου δεν αποτελούν έντονα στοιχεία που θα τα αναγόρευαν σε ιδιαίτερη «σχολή», ωστόσο η δυναμική και το ταλέντο των ανθρώπων που εργάστηκαν σε αυτά τα μέρη έδωσαν αναπόφευκτα ορισμένα στοιχεία ανίχνευσης και αναγνώρισης του έργου τους. Από προφορικές πληροφορίες γίνεται γνωστό ότι οι αγιογράφοι που εργάστηκαν και στο Άγιο Όρος, στην τέχνη των εικόνων ακολουθούσαν την αναγεννησιακή τεχνοτροπία και όχι την παλαιά βυζαντινή (Ν. Κατσάνης, 1991). Οι αγιογράφοι του Βιτσίου συνέχισαν και την παράδοση των αγιογράφων των Χιονιάδων να μετονομάζονται σε «Ζωγράφοι» εγκαταλείποντας το πατρογονικό τους επώνυμο (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 26). Επιπλέον, οι πρώτοι ζωγράφοι του Βιτσίου βρέθηκαν συγχρόνως με τους Χιονιαδίτες στα μοναστήρια του Άθω, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν θα ήταν κοινά (Γ. Παΐσιος, 1962, σ. 8).

Από τους Δροσοπηγιώτες αγιογράφους αρχαιότερος ήταν ο Στυλιανός Στυλιάδης (1850-1910), ο οποίος αργότερα μετονομάστηκε Ζωγράφος, ήταν ράφτης, έφτιαχνε καλυμμαύχια στις Καρυές και στη συνέχεια στράφηκε και ασχολήθηκε ολοκληρωτικά με την αγιογραφία. Μαζί με τους γιους του, Στέργιο Ζωγράφο, Παντελή Ζωγράφο και Θωμά Ζωγράφο δημιούργησε συνεργείο αγιογραφίας. Έργα με την υπογραφή του Θωμά Ζωγράφου υπάρχουν στον ναό Αγίας Τριάδας στο χωριό Άνω Κλεινές (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 26). Επίσης, ο Θωμάς Ζωγράφος έχει δημιουργήσει και τις αγιογραφίες που υπάρχουν στον άμβωνα του ναού του αγίου Νικολάου Φλώρινας. Το δεύτερο συνεργείο αποτελούνταν από τον Μάρκο Στυλιάδη (1856-1926), τον γιο του Αναστάσιο Στυλιάδη (1886-1966), τον γαμπρό του Κωνσταντίνο Τζιάτζιο (1885-1965) και τον συγχωριανό τους Χαρίσιο Χαρίση (1883-1970).

Εικόνα 10: Ζωγράφοι του Βιτσίου (Δροσοπηγή)

Πάνω: Στέργιος Ζωγράφος, Αθανάσιος Χαρίσης, Στυλιανός Ζωγράφος,

Παντελής Ζωγράφος

Κάτω: Λεωνίδα Ζωγράφος, Θωμάς Ζωγράφος

Αυτά τα δύο συνεργεία είχαν ως βάση τις Καρυές και τα έργα που παρήγαγαν διοχετεύονταν στις Μονές του Αγίου Όρους και της Χαλκιδικής. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου τους, όμως, πήγαινε στη Ρωσία και στην ελληνική κοινότητα του Άμστερνταμ. Τα συνεργεία διαλύθηκαν, διότι μετά την Οκτωβριανή επανάσταση κόπηκε η αγορά της Ρωσίας και επειδή η απελευθέρωση της Φλώρινας από τους Τούρκους το 1912 και η ναοδομική άνθηση τους πρόσφεραν ένα ικανοποιητικό πεδίο διοχέτευσης των έργων τους στη γενέτειρά τους. Το νέο συνεργείο, το οποίο ανασυστάθηκε στη Δροσοπηγή, αποτελούνταν από τους Αναστάσιο Στυλιάδη, Κωνσταντίνο Τζιάτζιο, Χαρίσιο Χαρίση, Αθανάσιο Χαρίση και Θωμά Ζωγράφο. Φιλοτέχνησαν πολλές τοιχογραφίες και φορητές εικόνες που βρίσκονται σε εκκλησίες της Φλώρινας, της Δροσοπηγής, του Αμυνταίου, του Νυμφαίου, της Βεύης, του Δισπηλιού, της Καστοριάς και γενικά σε ολόκληρη την κεντρική και δυτική Μακεδονία και Ήπειρο (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 31).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότερες εικόνες είναι ανώνυμες. Αυτό συμβαίνει, ως προς τους πρώτους αγιογράφους, καθώς τα πολιτικά γεγονότα και οι μεταλλαγές τον τελευταίο αιώνα της τουρκικής σκλαβιάς με τον έντονο βουλγαρικό προσηλυτισμό σε συνδυασμό και με την παρουσία εξαρχικού πληθυσμού στο νομό Φλώρινας τρομοκρατούσαν τους αγιογράφους και τους δωρητές που με την ανωνυμία τους φρόντιζαν να ελαχιστοποιούν τους κινδύνους (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 36). Η ανωνυμία εξακολουθούσε να υπάρχει και αργότερα αλλά για διαφορετικό

λόγο. Οι νεότεροι αγιογράφοι της Δροσοπηγής δούλευαν ομαδικά τις εκκλησιαστικές εργασίες έχοντας αποκτήσει ειδικότητα μερών του όλου έργου. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την προφορική μαρτυρία του ζωγράφου Ευάγγελου Ταμουτσέλη, ο οποίος μαθήτευσε κοντά σε αυτούς τους αγιογράφους. Σύμφωνα με τον ίδιο, σε τοιχογραφίες, που υπάρχουν στο ναό του αγίου Νικολάου Φλώρινας, δεν αναγράφονται τα ονόματα των δημιουργών, ακριβώς επειδή πρόκειται για ομαδική εργασία. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η αγιογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που βρίσκεται πάνω από την πόρτα της εισόδου του ναού του αγίου Νικολάου και την φιλοτέχνησαν μαζί οι Χαρίσιος Χαρίσης, Αναστάσιος Στυλιάδης και Κωνσταντίνος Τζιάτζιος.

Εικόνα 11: Η Κοίμηση της Θεοτόκου: έργο των αγιογράφων της Δροσοπηγής

Το έτος 1967 ανατέθηκε από τον εφημέριο του ναού του αγίου Νικολάου, πατέρα Ανδρέα Τούλιο, στον ζωγράφο και αγιογράφο Ευάγγελο Ταμουτσέλη η αγιογράφηση του τρούλου και θόλου του Παντοκράτορος και των ευαγγελιστών στο εσωτερικό του ναού, έργο το οποίο διήρκησε για ένα εξάμηνο.

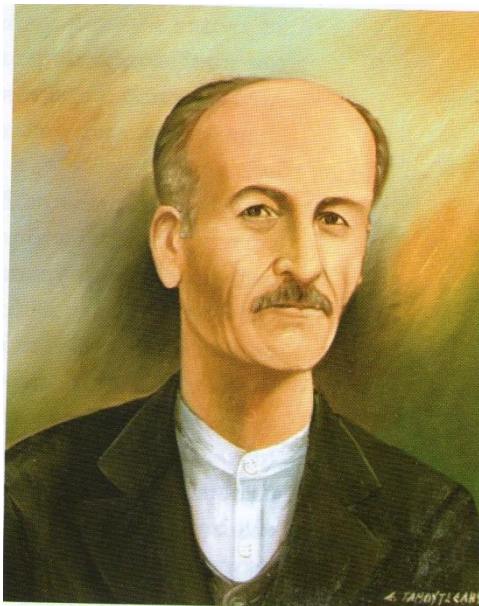
Ο Ευάγγελος Ταμουτσέλης, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, από το 1954 μέχρι και το 1957 μαθήτευσε κοντά στους αγιογράφους του Βιτσίου. Πιο συγκεκριμένα, μαθήτευσε στο εργαστήριο των αγιογράφων Χαρισίου Χαρίση, Αναστάσιου Στυλιάδη και Κωνσταντίνου Τζιάτζιου στη Δροσοπηγή και απέκτησε την εμπειρική μεθοδολογική προσέγγιση της δημιουργίας – πλάσιμο του χρώματος και των σχημάτων. Αρχικά ήταν παρατηρητής των δασκάλων του και έπειτα προχώρησε και στις αρχικές σχεδιάσεις των εικόνων. Όπως αναφέρει και ο ίδιος, δεν ήταν εύκολο οι μεγάλοι δάσκαλοι να αποκαλύψουν τα μυστικά τους, αλλά έπρεπε από μόνος του να τα «αρπάξει». Ιδιαίτερη εντύπωση του έκανε ο τρόπος με τον οποίο εργαζόνταν,

καθώς ήταν ήρεμοι, λιγομίλητοι και δούλευαν τις εικόνες στο εργαστήριο με τη συνοδεία ψαλμοδιών. Ο Στυλιάδης ήταν καλός τεχνίτης κυρίως στις απεικονίσεις των ρούχων των αγίων και έγραφε ωραία γράμματα στις εικόνες. Αναλάμβανε, επίσης, την προετοιμασία των εικόνων, το σανίδι, το αστάρωμα, τα συρταρωτά περάσματα από την πίσω πλευρά και σχεδίαζε με πολύ μεγάλη άνεση. Ο Χαρίσης δούλευε τα πρώτα και τα δεύτερα χέρια της εικόνας. Στη συνέχεια τα αναλάμβανε ο Τζιάτζιος, που ήταν ο καλύτερος και δεν του ξέφευγε τίποτα. Ο ίδιος περνούσε το τρίτο χέρι, το ρετουσάρισμα (Ν. Ταμουτσέλης, 2012, σ. 282).

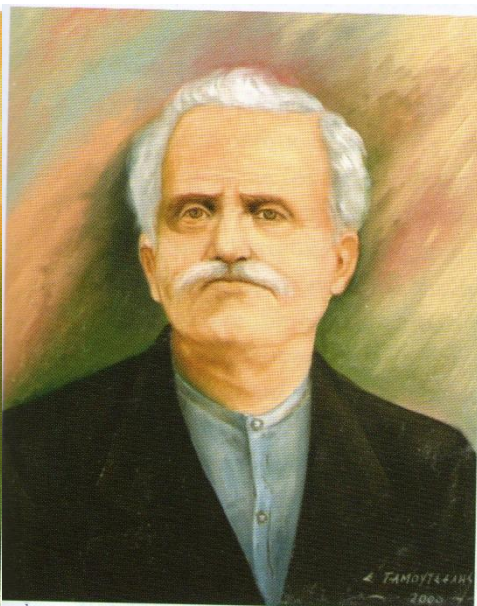
Από την αναγεννησιακή νεοκλασική αγιορείτικη εικονογραφία μετεπήδησε στην ελεύθερη ζωγραφική του εργαστηρίου (Ν. Ταμουτσέλης, 2012, σ. 33). Αυτή η μετάβαση ήταν καθοριστική για τον ίδιο, καθώς ξέφυγε από την επαναλαμβανόμενη τυπολογία της εικονογράφησης με τη συγκεκριμένη τεχνοτροπία και είχε τη δυνατότητα να εκφραστεί ελεύθερα και να αποτυπώσει στη δουλειά του το προσωπικό του ύφος. Σημαντικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνση της ελεύθερης ζωγραφικής είχε η απόφαση της τοπικής εκκλησίας το 1967, η οποία όρισε τη συνέχεια των αγιογραφήσεων για τον διάκοσμο των ιερών ναών της περιοχής, από την τεχνική της δυτικής τέχνης, στην καθολική αποδοχή, αυτής της τεχνικής της βυζαντινής αγιογράφησης.

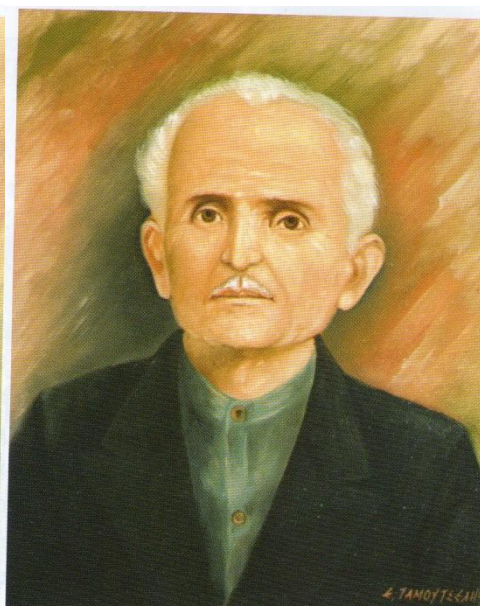
Εικόνα 12: Αγιογράφηση τρούλου Ι. Ναού Αγίου Νικολάου Φλώρινας (1967)

Αναστάσιος Στυλιάδης

Χαρίσιος Χαρίσης

Κων/νος Τζιάτζιος

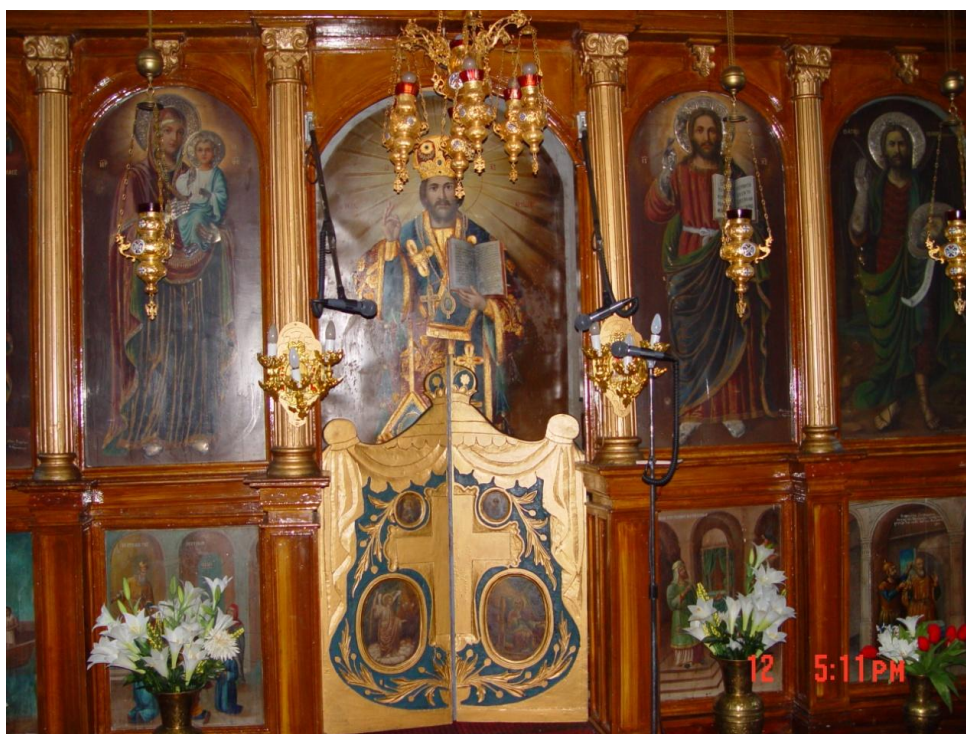
Εικόνα 13: Αγιογράφοι της Δροσοπηγής

Ο Ευάγγελος Ταμουτσέλης γεννήθηκε στη Δροσοπηγή Φλώρινας το 1935. Ξεκίνησε από μικρός ως αγιογράφος ακολουθώντας την παράδοση της γενέτειράς του (Δ. Μπέσσας, 1993, σ. 231). Παρακολούθησε την σχολή ΠΑΛΜΕΡ των Αθηνών, όπου το 1961 πήρε το πτυχίο αρχιτεκτονικού σχεδίου με «Άριστα». Επειδή στην αεροπορία είχε την ειδικότητα του σχεδιαστή, το 1961 προσελήφθη ως σχεδιαστής στην Τ.Υ.Δ.Κ. Νομαρχίας Φλώρινας. Εξυπηρετούσε όλους τους μηχανικούς και τους αρχιτέκτονες στα οικοδομικά σχέδια, ενώ παράλληλα συνέχισε να ζωγραφίζει. Δούλεψε περίπου πέντε χρόνια και το 1965 παραιτήθηκε από την θέση του στη Νομαρχία Φλωρίνης και άνοιξε δικό του γραφείο ατελιέ, εργαστήριο ζωγραφικής-αγιογραφίας και αρχιτεκτονικών σχεδίων. Δούλεψε την τέχνη της αγιογραφίας μέχρι το 1967 αφήνοντας ένα σημαντικό αριθμό εικόνων σε πολλές εκκλησίες της περιφέρειας Φλώρινας. Η τελευταία του δουλειά ήταν στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στη Φλώρινα. Επίσης, εργάστηκε στις εκκλησίες του Φλάμπουρου και του Κρατερού της Φλώρινας. Πολλές φορητές εικόνες του βρίσκονται σε πολλές άλλες εκκλησίες της περιοχής (Δ. Μπέσσας, 1993, σ. 231). Λόγω του ότι η αγιογραφία περιόριζε τα θέματά του και εξαιτίας της συνεχούς επανάληψης και αντιγραφής των θεμάτων, στράφηκε στη ζωγραφική, στην οποία είναι αυτοδίδακτος (Ν. Ταμουτσέλης, 2012, σ. 317). Θεματογραφικά καταπιάνεται με το τοπίο και τις νεκρές φύσεις και κατά καιρούς με πορträιτα (Δ. Μπέσσας, 1993, σ. 232). Τον εμπνέει η ελληνική φύση, η χρωματική ποίηση των εποχών και των αλπικών τοπίων της περιοχής της Φλώρινας, τα χαλάσματα, οι συνθέσεις. Από την αρχή της ζωγραφικής του καριέρας απομόνωσε τη γραφή του σε ένα και μοναδικό είδος απεικονιστικής ζωγραφικής βοηθούμενος από αυτοσχέδιες σπάτουλες (Δ. Μπέσσας, 1993, σ. 232).

Έχει πραγματοποιήσει 36 ατομικές εκθέσεις από τις οποίες δύο έγιναν στις Η.Π.Α. Έχει λάβει μέρος σε 26 ομαδικές. Ζει και εργάζεται στην Φλώρινα. Το εργαστήριό του και η πινακοθήκη είναι στην οδό Ηλείου 8.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήρθε και εγκαταστάθηκε στην πόλη της Φλώρινας ο αγιογράφος Αθανάσιος Μπλιάνκας μαζί με την οικογένειά του. Αγιογράφησε τις εικόνες του τέμπλου του αγίου Νικολάου Φλώρινας και διάσπαρτες εικόνες σε ολόκληρη την περιοχή. Την αγιογραφική του εμπειρία την κληροδότησε και στον γιο του, Γεώργιο (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 43).

Ο Γεώργιος Μπλιάνκας ή Μπλιάγκας γεννήθηκε στο Βογατσικό της Καστοριάς το 1892 και πολλές φορές υπέγραφε τα έργα του με το ψευδώνυμο Ζωγράφος. Εγκαταστάθηκε στη Φλώρινα μαζί με την οικογένειά του σε πολύ νεαρή ηλικία και από το 1926 διατηρούσε αγιογραφικό εργαστήριο στην οδό Π. Μελά 80, το οποίο έκλεισε δέκα χρόνια αργότερα. Για βιοποριστικούς λόγους ασχολήθηκε με τις ταπετσαρίες των νεοκλασικών κτιρίων της Φλώρινας. Παράλληλα, ασχολήθηκε με τη ζωγραφική σε ύφασμα, την οποία καλλιεργούσε χωρίς ιδιαίτερη φιλοδοξία και τα καλύτερα τα χάριζε στους πελάτες του. Με αυτό τον τρόπο εξηγείται το γεγονός ότι τα σπουδαιότερα νεοκλασικά κτίρια της Φλώρινας έχουν έργα του Μπλιάνκα. Δείγματα της αγιογραφικής του δραστηριότητας, όπως και του πατέρα του, υπάρχουν στον άγιο Νικόλαο Φλώρινας (υπογράφει τις εικόνες του τέμπλου ως Μπλιάγγας) και σε πολλές εκκλησίες της Καστοριάς. Εξορίστηκε στη Μακρόνησο και πέθανε από τις κακουχίες σε νοσοκομείο της Αθήνας το έτος 1949 (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 44).

Εικόνα 14: Αγιογραφίες του τέμπλου από τον αγιογράφο Αθανάσιο Μπλιάνκα

Η τέταρτη περίοδος ξεκινά με την ενθρόνιση του αρχιμανδρίτη Αυγουστίνου Καντιώτη ως μητροπολίτη Φλώρινας, Αλμωπίας και Εορδαίας. Η έλευση και η ενθρόνιση του νέου μητροπολίτη έφερε μία σειρά από αλλαγές στην πορεία της τοπικής εκκλησίας, επηρεάζοντας και την εντύπωση της θεωρίας για την κοσμική τέχνη. Αυτές οι αλλαγές σχετίζονταν με τη μορφή και το περιεχόμενο των αγιογραφήσεων στους ναούς της περιοχής, όσο και στη φυσιογνωμία της αρχιτεκτονικής φόρμας με ανέγερση νέων εκκλησιών σε νέα αρχιτεκτονική βάση από την προγενέστερη (Ν. Ταμουτσέλης, 2012, σ. 34). Από τα πρώτα χρόνια ήδη παρατηρήθηκε ανάπτυξη της ναοδομίας στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης των εκκλησιαστικών τεχνών της περιοχής. Στην πόλη της Φλώρινας κατεδαφίστηκαν δύο από τους πιο παλιούς ναούς: ο μητροπολιτικός ναός του αγίου Παντελεήμονα και ο ναός της αγίας Παρασκευής και στη θέση τους χτίστηκαν μεγαλύτεροι.

Τότε οι ιερείς στράφηκαν και απευθύνθηκαν σε αγιογράφους της Αθήνας, στους οποίους ανήκουν οι περισσότερες από τις φορητές εικόνες και οι μεγαλύτερες τοιχογραφίες των ναών από το 1968 και εξής. Η ομάδα, όμως, των αγιογράφων της Δροσοπηγής ξαφνικά έπρεπε να αλλάξει τον τρόπο της αγιογραφικής απεικόνισης. Από αυτούς μόνο ο Νίκος Ζωγράφος δέχθηκε και αφομοίωσε τους νέους κανόνες και στη συνέχεια ο Βασίλης Στρεμπένης (Δ. Μπέσσας, 1995, σ. 47).

3.5 Πνευματική προσφορά ενορίας αγίου Νικολάου

Αναφορικά με την προσφορά της ενορίας γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένα για την πνευματική προσφορά κλήθηκαν να απαντήσουν όσοι συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, που διενεργήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Οι περισσότεροι (11 στους 19) αναφέρουν ότι η ενορία έχει ως σκοπό της να διδάξει στους ενορίτες να λατρεύουν τον Θεό και να αγαπούν τον λόγο του Θεού. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα μέσα από την ενορία να έρθουν σε επαφή με τον Θεό.

Επιπλέον, η ενορία προσφέρει πνευματικά μέσα από την τέλεση των μυστηρίων της Εκκλησίας. Στην τέλεση μυστηρίων αναφέρθηκαν όλοι οι ερωτώμενοι. Το πρώτο και βασικό είναι ότι γίνονται βαπτίσεις. Με τη βάπτιση πραγματοποιείται η είσοδος στη χριστιανική ζωή. Στην πνευματική προσφορά της ενορίας συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό και η εξομολόγηση. Στην ενορία του αγίου Νικολάου υπάρχουν δύο πνευματικοί. Σύμφωνα με τον προϊστάμενο του ναού, πατέρα Σωτήριο Παρδάλη, η πνευματική προσφορά της ενορίας πραγματοποιείται με τα κηρύγματα που γίνονται κάθε Κυριακή από τον προϊστάμενο του ναού και από ιεροκήρυκες που στέλνει η μητρόπολη. Από την άλλη πλευρά ο δεύτερος εφημέριος, πατήρ Αντώνιος Πετρόπουλος, δίνει μεγάλη βαρύτητα στο γεγονός ότι ο ιερέας θα πρέπει να αγαπάει το λειτούργημά του, θα πρέπει να αποτελεί παράδειγμα για τους ενορίτες και σε κάθε ευκαιρία να τους μιλά και να συζητά μαζί τους.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην πνευματική προσφορά της ενορίας κατέχει η κατήχηση, στην οποία αναφέρθηκαν 8 άτομα. Στην ενορία του αγίου Νικολάου από τον Απρίλιο του 2009 είναι υπεύθυνος των κατηχητικών σχολείων ο πατήρ Θεωνάς Αθανασιάδης. Ο αρχιμανδρίτης Θεωνάς (κατά κόσμον Αναστάσιος) Αθανασιάδης του Αθανασίου και της Κυριακής γεννήθηκε το 1978 στην Πτολεμαΐδα, όπου και ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Τυγχάνει πτυχιούχος (2006) και διπλωματούχος (2011) του τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, απόφοιτος (2001) της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, του Ι.Ε.Κ. «ΔΕΛΤΑ» (2000) ως Ειδικός Μηχανογραφημένου Λογιστηρίου και είναι γνώστης της αγγλικής γλώσσας. Υπηρετεί ως τακτικός ιεροκήρυκας, υπεύθυνος Νεότητας, γραμματέας του Μητροπολιτικού Συμβουλίου καθώς και υποδιευθυντής του Ρ/Σ της Ι. Μ. Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας.

Όπως επισημαίνει ο ίδιος, δεν μπορεί να μετρηθεί η πνευματική προσφορά, γιατί το κατηχητικό έχει σκοπό την σύνδεση των παιδιών με τα μυστήρια της Εκκλησίας. Μέσα από τις δράσεις της κατήχησης στόχος είναι αυτή η σύνδεση και η ωφέλεια τόσο των ίδιων των παιδιών όσο και των γονέων τους. Οι γονείς ωφελούνται θετικά και από τα παιδιά τους. Ακόμα κι αν κάποιο παιδί δεν συνδεθεί με τα μυστήρια, υπάρχει και η ηθική ωφέλεια που το βοηθά στην καθημερινή ζωή.

Ο χώρος, όπου γίνονται τα κατηχητικά είναι η αίθουσα επί της οδού Ηπείρου 50. Ο ναός δεν έχει δικό του χώρο. Είναι στην άκρη της πόλης, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να πηγαίνουν τα παιδιά εκεί. Ο ναός νοίκιασε αυτό τον χώρο. Πριν, όμως, από 1,5 χρόνο ξενοίκιασε την αίθουσα και την νοίκιασε η μητρόπολη για λογαριασμό του Κέντρου Νεότητας. Στο ναό υπάρχει μια αίθουσα, το αρχονταρίκι, για συναντήσεις, αλλά δεν τελεσφόρησε.

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα ονόματα των κατηχητών την περίοδο των ετών 2009 μέχρι και σήμερα:

- Ελευθερίου Σωκράτης
- Ελευθερίου Χρυσούλα
- Μητσάκης Χαράλαμπος
- Ξανθόπουλος Κυριάκος
- Ριζίδου Χρυσάνθη
- Σαββάκης Κίμων
- Τζώτζη Αλίκη
- Τουμανίδου Ειρήνη
- Τρύφωνος Ελευθερία
- Χάρη Θωμαή
- Χατζηαθανασίου Ειρήνη

Τα θέματα που παρουσιάζονται και συζητούνται στο κατηχητικό της ενορίας του αγίου Νικολάου είναι τα εξής:

- Ευαγγέλια των Κυριακών
- Βίοι αγίων (Παλαιά και Καινή Διαθήκη)
- Μυστήρια της Εκκλησίας
- Εορτολόγιο
- Θέματα από την καθημερινότητα που συνδέονται με τον Χριστό και την λατρεία

Πραγματοποιούνται μέσα από συζήτηση, από παιχνίδι, μέσα από διαδραστικές εφαρμογές, power point και βίντεο.

Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθούν οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν και εξακολουθούν να γίνονται στα πλαίσια των κατηχητικών σχολείων της ενορίας:

- Εκδρομές και των παιδιών και των κατηχητών
- Τουρνουά επιτραπέζιας αντισφαίρισης, από όπου ξεκίνησε και δημιουργήθηκε ο σύλλογος «Σάρισες»
- Έκδοση εφημερίδας
- Διάφορα γεγονότα, όπως «event» ζωγραφικής
- Συμμετοχή και σε δράσεις εκτός μητροπόλεως
- Ομαδικά και ατομικά παιχνίδια

- Προβολές ταινιών
- Κοπή βασιλόπιτας
- Συναντήσεις γονέων
- Συμμετοχή σε γιορτές, είτε μόνο το κατηχητικό της ενορίας, είτε σε γιορτή της νεολαίας που έγινε στην αυλή του αγίου Νικολάου με τον τίτλο «Χριστιανός ειμί», που είχε τις κεντρικές έννοιες των ευαγγελίων και τέλος, συμμετοχή σε θεατρικό για την γιορτή της Υπαπαντής.

Τέλος, γίνεται αναφορά στα τμήματα, που λειτουργούν μέχρι σήμερα στην ενορία και είναι τα εξής:

- Προκατηχητικό: νήπια και παιδιά Α΄, Β΄, Γ΄ δημοτικού
- Κορίτσια Δ΄, Ε΄, Στ΄ δημοτικού
- Αγόρια Δ΄, Ε΄, Στ΄ δημοτικού
- Κορίτσια Γυμνασίου και Λυκείου
- Αγόρια Γυμνασίου και Λυκείου

Επίσης, γίνονται κύκλοι Αγίας Γραφής γυναικών επί της οδού Χρυσοστόμου Σμύρνης της αδελφότητας «Χριστιανικής Ελπίδας».

Τα προγενέστερα χρόνια υπεύθυνος και οργανωτής των κατηχητικών σχολείων της ενορίας ήταν ο εφημέριος πατήρ Χριστοφόρος Χριστοφόρου. Επίσης και, όταν ήταν εφημέριος ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος, γίνονταν κατώτερο και μέσο κατηχητικό (Α. Ρούκαλης, 2001, σ. 95). Σαν ποιμένας και εξομολογητής ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος χαρακτηριζόταν όχι μόνον για την διάκριση που επεδείκνυε, αλλά και για την σύνεση και σωφροσύνη, με την οποία αντιμετώπιζε τον κάθε ένα ξεχωριστά. Λόγοι παρηγοριάς και μηνύματα συνδιαλλαγής και καταλλαγής των παθών, εκκλήσεις για συμπόρευση με τα χριστιανικά ρήματα, κατήχηση και στήριξη των αδυνάτων ψυχών ήταν η αποστολή του και την βίωνε με πάθος μέχρι το τέλος της ζωής του (Α. Μήτσας, 2010).

Στην συνέχεια, ο ιερέας Δημήτριος Ευθυμιάδης, όπως αναφέρουν και τα παιδιά του, ήταν πολύ καλός πνευματικός πολλών πιστών, κάποιοι από τους οποίους έρχονταν κι από άλλους νομούς για να εξομολογηθούν. Συγκεκριμένα επισημαίνουν: «Χάρισε σ' εμάς τα παιδιά του αληθινά πνευματικά αδέρφια, πνευματικά του παιδιά, για κάποιο από τα οποία, όταν κλήθηκε από ανώτερό του να επιλέξει ανάμεσα στο παιδί του και σε κάποια θέση, μολονότι και η συγκεκριμένη θέση δεν του ήταν καθόλου αδιάφορη, επέλεξε χωρίς δεύτερη σκέψη την ολόψυχη συμπαράσταση και συμπαράταξη με το πνευματικό του παιδί, απλώς γιατί αυτό είχε δίκαιο κι ο παπα-Δημήτρης ήταν πολύ δίκαιος για να τον προδώσει».

3.6 Το έργο της ενορίας του αγίου Νικολάου

3.6.1 Κοινωνική προσφορά ενορίας αγίου Νικολάου

Οι δραστηριότητες μιας ενορίας είναι ποικιλόμορφες και επεκτείνονται σε πολλούς τομείς της πνευματικής, οικογενειακής και κοινωνικής ζωής κάθε ενορίτη. Οι ιερείς, που διακόνησαν την ενορία του αγίου Νικολάου, έδωσαν βαρύτητα πρωτίστως στην πνευματική και λειτουργική ζωή των ενοριτών. Παρ' όλα αυτά, η ενορία στα χρόνια αυτά που πέρασαν δεν υστέρησε καθόλου και στις λοιπές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής των ενοριτών του αγίου Νικολάου.

3.6.2 Εθνική προσφορά

Αρχικά, είναι αξιοσημείωτη η εθνική προσφορά των εφημερίων της ενορίας του αγίου Νικολάου, οι οποίοι κράτησαν το εθνικό φρόνιμα των Ελλήνων υψηλά. Ο πατήρ Δημήτριος Παυλίδης επέδειξε απaráμιλλο ζήλο και εθνική δράση κατά τον Μακεδονικό Αγώνα. Το ίδιο και ο αρχιμανδρίτης Λουκάς Αργυρόπουλος την ίδια περίοδο. Ο πατήρ Ευδόκιμος Ναλπαντίδης, καταγόμενος από τον Πόντο, ανέπτυξε στα χρόνια της κατοχής σπουδαία εθνική δράση με κίνδυνο της ζωής του. Ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος και ο διάδοχός του, πατήρ Δημήτριος Ευθυμιάδης στις δύσκολες στιγμές της πατρίδας μας κρατούσαν ψηλά το εθνικό φρόνιμα των Ελλήνων.

3.6.3 Φιλανθρωπικό έργο

Όσον αφορά στο φιλανθρωπικό έργο της ενορίας, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνουν οι ενορίτες του αγίου Νικολάου σε αυτό, όπως γίνεται φανερό από τις προφορικές μαρτυρίες τους. Όλοι όσοι ρωτήθηκαν για τον σκοπό και την κοινωνική προσφορά της ενορίας ανέφεραν την φιλανθρωπική προσφορά. Από την αρχή, όταν ιδρύθηκε ο ναός, η ενορία ανέπτυξε μεγάλο και σημαντικό φιλανθρωπικό έργο.

Ο πρώτος εφημέριος του ναού, ο ιερέας Δημήτριος Παυλίδης, διακρινόταν πάντοτε για την αφιλοκέρδειά του, την πραότητα του χαρακτήρα του και τη φιλανθρωπία του. Αναφορικά με το φιλανθρωπικό έργο, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, πολλοί πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην ενορία του αγίου Νικολάου. Υποδειγματικό παραμένει το ενδιαφέρον του για την περίθαλψη των προσφύγων. Τους αγκάλιασε, τους περιέθαλψε, τους βοήθησε και τους ενίσχυσε οικονομικά, καθώς ως επί το πλείστον εγκαταστάθηκαν στην ενορία του (Α. Τούλιος, 1974).

Σύμφωνα με έγγραφα των Γ.Α.Κ. Φλώρινας και πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με μια επιστολή του υπουργείου οικονομικών προς τους νομάρχες, την περίοδο του Β' Παγκοσμίου πολέμου πραγματοποιούνταν από το υπουργείο οικονομικών η χορήγηση εφεδρικού επιδόματος στις οικογένειες των εφέδρων και των εθελοντών οπλιτών στις τάξεις του πεζικού, του ναυτικού και της αεροπορίας. Για την παροχή του επιδόματος κάθε ενορία προέβαινε στην σύσταση επιτροπής. Συνεπώς και στην πόλη της Φλώρινας τη διανομή του εφεδρικού επιδόματος είχαν αναλάβει οι

ενοριακές επιτροπές των ενοριών της πόλης, δηλαδή του αγίου Γεωργίου, του αγίου Παντελεήμονα και του αγίου Νικολάου. Όσον αφορά την ενορία του αγίου Νικολάου, το εφεδρικό επίδομα χορηγούνταν περίπου σε 180 οικογένειες.

Μετάπειτα στα νεότερα χρόνια, ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος και έπειτα ο πατήρ Δημήτριος Ευθυμιάδης, αφοσιωμένοι στο έργο τους, έθεσαν ως στόχο τους την πνευματική και σωματική ανακούφιση των ενοριτών τους (Α. Μήτκας, 2010).

Ο ιερέας Ανδρέας Τούλιος ήταν πολύ ένθερμος και είχε ανυπόκριτη αγάπη για τον συνάνθρωπο, με αποτέλεσμα να αγκαλιάσει αμέσως τον κάθε ενορίτη, αγωνιώντας να διακρίνει το πρόβλημα του καθενός και να το θεραπεύσει με όποιον τρόπο και όποιο μέσο μπορούσε να επινοήσει. Στα χρόνια της διακονίας του υπήρχε μεγάλη φτώχεια. Ο ιερέας δεν είχε ούτε τα μέσα, ούτε τις πολλές δυνατότητες, ούτε μεγάλες χορηγίες. Είχε όμως φλόγα, ζήλο, πάθος και αγάπη για τον συνάνθρωπο.

Με αυτό τον τρόπο, κατόρθωσε να ενεργοποιήσει γρήγορα τον κάθε ενορίτη, τάσσοντάς τον στην υπηρεσία του συνόλου, φροντίζοντας να κάνει πράξη το αίτημα να αποτελέσει η ενορία το κύτταρο, αλλά και τη μεγάλη οικογένεια των συμπολιτών, εκεί όπου ο καθένας βρίσκει χώρο να ελεήσει και να ελεηθεί. Οργάνωσε και έθεσε το θεμέλιο του φιλανθρωπικού ταμείου της ενορίας και, ξεκινώντας με πενιχρά μέσα και με το σύνθημα, που έθεσε ως στόχο «ένα ψωμί την ημέρα για κάθε οικογένεια», ξύπνησε τα φιλανθρωπικά αισθήματα των ενοριτών και βοήθησε πολλούς πάσχοντες ενορίτες, παραβλέποντας τις δικές του οικογενειακές ανάγκες, όντας πολύτεκνος πέντε τέκνων. Επίσης, στα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια φρόντιζε νυχθημερόν για τη διανομή της βοήθειας της UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), που ιδρύθηκε το 1943 από περίπου 40 κράτη με σκοπό να βοηθήσει οικονομικά τις χώρες που είχαν πληγεί από τις δυνάμεις του Άξονα. Ο πατήρ Ανδρέας μεριμνούσε και για τη διανομή ρουχισμού. Ανάμεσα στις δραστηριότητες της ενορίας ανήκει και η ομαδική βάπτισή των αθιγγάνων της πόλης της Φλώρινας, η οποία έγινε κατά την περίοδο της διακονίας του πατρός Ανδρέα Τούλιου στον ποταμό Σακουλέβα, που διέρχεται πίσω από τον ναό, από τον Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας Αυγουστίνου. Σε αυτές τις βαπτίσεις αρκετοί ενορίτες ανέλαβαν να γίνουν ανάδοχοι και με την ιδιότητα αυτή ενίσχυαν τους οικονομικά αδύνατους, είτε εξ ιδίων, είτε μέσω του ενοριακού φιλόπτωχου ταμείου.

Το δρόμο της φιλανθρωπίας συνέχισε και ο πατήρ Δημήτριος Ευθυμιάδης. Πρώτο του μέλημα ήταν η ανακούφιση του συνανθρώπου, αρχικά η πνευματική αλλά και όπου είναι δυνατόν η διευκόλυνση της ζωής του μέσω βοήθειας ή ελεημοσύνης. Αθόρυβα βοηθούσε τους ενορίτες που είχαν ανάγκη. Όταν άνοιξαν τα σύνορα το έτος 1990, με το τέλος του καθεστώτος του Εμβέρ Χότζα της Αλβανίας, αλλά και πριν ακόμη πέσει το καθεστώς, ο παπα-Δημήτρης Ευθυμιάδης αγκάλιασε τόσο τους Βορειοηπειρώτες, όσο και εκείνους που ήταν αλβανικής καταγωγής και τους πρόσφερε ρουχισμό, τρόφιμα και κάθε τι που θα τους βοηθούσε για την καλύτερη διαβίωση στην πόλη της Φλώρινας, ακόμη δε και όταν ήταν στα κρατητήρια της αστυνομίας.

Σύμφωνα με όσα αναφέρει η κόρη του πατρός Δημητρίου, πολλοί ήταν αυτοί που του έδιναν χρήματα για να βοηθηθούν οι φτωχοί της ενορίας. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι γνώρισε μετά την κοίμησή του κάποιους από τους ανώνυμους βοηθούς και ενισχυτές του ιερέα στο έργο της φιλανθρωπίας, ανθρώπους που καθόλου δεν γνώριζε όσο συνεργάζονταν με τον πατέρα της. Κάποιοι της αποκάλυψαν τα πολύ μεγάλα ποσά που του είχαν εμπιστευτεί. Αλλά ο παπα-Δημήτρης, για να αποκλείσει κάθε ενδεχόμενο να τους γεννηθεί η παραμικρή υποψία κακοδιαχείρισης και του παραμικρού χρηματικού ποσού, «έμπαινε μες στο ταξί (ο ίδιος δεν είχε αυτοκίνητο) με τον δωρητή και κάτω από το βλέμμα του μοίραζε με κάθε διακριτικότητα τα χρήματα σε όσους τα είχαν ανάγκη». Ακόμη, δεν επηρεαζόταν από όσα του έλεγαν για να τον πείσουν πως κάποιος απ' όσους βοηθούσε το φιλόπτωχο ταμείο του αγίου Νικολάου δεν άξιζαν τη βοήθεια που τους έδινε. Σ' αυτές τις περιπτώσεις ο παπα-Δημήτρης αντέτασσε πως η Εκκλησία πρέπει να βοηθάει όλους όσους έχουν ανάγκη χωρίς να ψάχνει να βοηθήσει μονάχα τους τέλειους, απλώς γιατί τέλειοι δεν υπάρχουν. Επίσης, είχε άριστη συνεργασία με τους επιτρόπους του και τις κυρίες του φιλόπτωχου, που τους θεωρούσε σημαντικούς του συνεργάτες και τους τιμούσε πάντοτε.

Πέρα από την βοήθεια που επεδίωκε πάντοτε να προσφέρει και κυρίως την ανάπαυση της ψυχής του πάσχοντος στα πλαίσια της εκκλησίας, όλες οι ανθρώπινες αδυναμίες και τα πάθη τον συγκλόνιζαν βαθειά. Δεν μπορούσε να αντέξει στην θέα ενός διωγμένου από τα παιδιά του γονέα ή τις μεταξύ αδελφών διενέξεις, που θεωρούσε σαν την έσχατη κατάπτωση και το σοβαρότερο αμάρτημα. Έτσι νουθετεί, φροντίζει, θεραπεύει (Α. Μήτκας, 2010).

Το φιλανθρωπικό έργο της ενορίας εξακολουθεί και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα από τους νυν εφημέριους. Η Διοικούσα Επιτροπή του Ενοριακού Φιλοπτώχου Ταμείου της ενορίας, που αποτελείται από τέσσερις γυναίκες εθελόντριες της ενορίας μαζί με τον προϊστάμενο του ναού, επισκέπτονται μοναχικούς ανθρώπους, οι οποίοι δεν έχουν δικά τους συγγενικά άτομα. Πολλάκις καθαρίζουν και ευτρεπίζουν το δωμάτιο που μένουν. Σε μερικές κατοικίες μοναχικών ατόμων που δεν μπορούσαν χρόνια να το καθαρίσουν, με δαπάνες του ενοριακού φιλόπτωχου ταμείου συνεργείο καθαριότητας αναλάμβανε την απολύμανση και την καθαριότητα. Επιπλέον, πραγματοποιούνται επισκέψεις στους ασθενείς της ενορίας, οι οποίοι βρίσκονται στο νοσοκομείο.

Γενικότερα το Ενοριακό Φιλόπτωχο Ταμείο με τις εθελόντριες κυρίες της διοικούσας επιτροπής πραγματοποιούν σχετική έρευνα για τις οικογένειες που ζητούν οικονομική ενίσχυση και, εφόσον διαπιστώσουν ότι όντως έχουν ανάγκη στήριξης, τους ενισχύουν με ποικίλους τρόπους:

Θέρμανση: προμήθεια πετρελαίου και σήμερα προμήθεια καυσόξυλων, που κυμαίνονται σε 60-70 τόνους για 10-20 οικογένειες το χρόνο. Ο αριθμός κυμαίνεται ανάλογα με τα οικονομικά διαθέσιμα του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου.

Ιατρική περίθαλψη: Αγορά φαρμάκων ή αμοιβές ιατρών εξειδικευμένων ειδικοτήτων ή με την συμμετοχή μέρους της δαπάνης για μεγάλες εγχειρήσεις. Τέλος τα εισιτήρια για την μετάβαση σε μεγαλύτερα νοσοκομεία Θεσσαλονίκης, Πτολεμαΐδας κ.λ.π.

Τρόφιμα: Τις μεγάλες γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα διανέμονται δέματα τροφίμων από τους εθελοντές ενορίτες σε 40-45 φτωχές οικογένειες αξίας έως 100,00 €. Στην αξία των δεμάτων συμπεριλαμβάνονται και οι σακούλες τροφίμων που προσφέρονται από τους ενορίτες στις μεγάλες γιορτές καθώς και τα κοτόπουλα που χορηγεί η Ι.Μ. Βατοπαιδίου. Επίσης, από ενορίτη εθελοντή πέντε μοναχικά άτομα της ενορίας λαμβάνουν καθημερινά μαγειρεμένο φαγητό σε καθημερινή βάση – συμπεριλαμβανομένων και των εορτών – που ετοιμάζεται στο Αυγουστίνειο Γηροκομείο της Ιεράς Μητροπόλεως Φλωρίνης, που κάθε χρόνο συνδράμει οικονομικά η ενορία του αγίου Νικολάου.

Χρηματικά ποσά: Για την πληρωμή του λογαριασμού της ΔΕΗ (ή μέρος αυτού) ή του νερού.

Το φιλανθρωπικό έργο της ενορίας του αγίου Νικολάου Φλώρινας στηρίζεται κυρίως από τους ενορίτες, που είναι εύποροι και έχουν αναπτυγμένη την χριστιανική αγάπη με δωρεές, αλλά και από το υστέρημα πολλών ενοριτών. Το Ενοριακό Φιλόπτωχο Ταμείο διατηρεί ειδικό ταμείο με τα αντίστοιχα παραστατικά στοιχεία, που είναι στην διάθεση τόσο των ενοριτών, αλλά και για οποιονδήποτε δημόσιο έλεγχο, εκτός από τα ονόματα των ενισχυόντων που υπάρχουν αλλά δεν δημοσιεύονται. Οι δραστηριότητες αυτές αναπτύσσονται όλα τα χρόνια λειτουργίας του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου, ανάλογα με τις περιπτώσεις και την βαρύτητα των κάθε περιπτώσεων και των οικονομικών περιθωρίων και δυνατοτήτων του στην κάθε χρονιά. Ενδεικτικά στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα οικονομικά στοιχεία των ετών 1968-2016, τα οποία αντλήθηκαν από τους φακέλους απολογιστικών στοιχείων του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου.

ΕΤΗ	Χρήματα	Τρόφιμα	Θέρμανση	Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
1968	18.200 δρχ.	1.140 δρχ. (ιματισμός ή άλλα είδη)		976 δρχ.
1969	18.200 δρχ.	1.140 δρχ. (ξύλα-άρτος)		976 δρχ.
1970	29.463 δρχ.			
1971	29.387 δρχ.			
1972	12.088 δρχ.	26.545 δρχ.	5.440 δρχ. (καυσόξυλα)	519 δρχ.
1973	38.408,50 δρχ. (τρόφιμα, χρήματα, φάρμακα)			
1974	3.600 δρχ.	39.280 δρχ. (τρόφιμα-κάρβουνα)		2.214 δρχ.
1978	11.742 δρχ.	66.099 δρχ.		
1982	15.000 δρχ.	175.900 δρχ.	24.200 δρχ. (κάρβουνα)	
1983	53.500 δρχ.	230.000 δρχ.	62.626 δρχ. (κάρβουνα)	
1985	49.000 δρχ.		36.000 δρχ. (κάρβουνα)	

1986	209.000 δρχ.		42.625 δρχ. (κάρβουνα)	
1987	250.000 δρχ.		120.000 δρχ. (κάρβουνα)	30.000 δρχ.
1988	300.000 δρχ.		180.000 δρχ. (κάρβουνα)	30.000 δρχ.
1991	971.000 δρχ.	143.759 δρχ. (τρόφιμα και κάρβουνα)		
1992	786.000 δρχ.		158.080 δρχ. (κάρβουνα)	
1993	690.036 δρχ.		123.000 δρχ. (κάρβουνα)	
1994	1.218.000 δρχ.		107.085 δρχ. (κάρβουνα)	
1995	1.145.000 δρχ.		149.650 δρχ. (κάρβουνα)	
1996	1.294.000 δρχ.		88.000 δρχ. (κάρβουνα)	
1997	1.367.000 δρχ.			
1998	952.000 δρχ.			
1999	815.000 δρχ.			
2000	835.000 δρχ.			
2001	980.000 δρχ.			
2002	3.320 €			
2003	4.230 €			
2004	4.230 €			
2005	3.210 €			
2006	2.150 €	373 €	159 € (κάρβουνα)	
2008	935 €	674 €	1.818 € (κάρβουνα)	
2009	1.695 €	1.364 €	2.377 € (καύσιμα)	
2014	2.014 €	741,90 €	1.536 € (ξύλα-πετρέλαιο)	850 €
2015	560 €	398,52 €	4.486,72 € (ξύλα-πετρέλαιο)	690 €
2016	1.697 €	1.407,31 €	3.913,72 € (ξύλα-πετρέλαιο)	2.150 €

Από τον παραπάνω πίνακα, αλλά και όπως έχει αναφερθεί η ενίσχυση των ενοριτών δεν πραγματοποιείται μόνο με την προσφορά χρηματικών ποσών, αλλά και με την παροχή τροφίμων, κάρβουνων, πετρελαίου και καυσόξυλων για τη θέρμανση και με την προσφορά ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Το έτος 1968, χρονιά κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η ομαδική βάπτισή των αθιγγάνων, βλέπουμε ότι 1.140 δραχμές παραχωρήθηκαν σε ιματισμό. Επίσης, στο φάκελο των απολογιστικών στοιχείων αυτού του έτους αναγράφεται η προσφορά 1.000 δραχμών για τις βαπτίσεις των αθιγγάνων. Τα έτη 1970 και 1971 τα χρηματικά ποσά είναι μεγαλύτερα σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα χρόνια, αλλά παρατηρείται απουσία άλλου είδους βοήθειας. Αυτό συμβαίνει και το διάστημα των ετών 1997-2005. Από το έτος 1982 μέχρι το 1996 αναφορικά με τη θέρμανση προσφέρονται αποκλειστικά κάρβουνα, ενώ τα μεταγενέστερα χρόνια παρέχονται και κάρβουνα, αλλά επίσης και πετρέλαιο και ξύλα. Ιδιαίτερα στην πόλη της Φλώρινας, που ο χειμώνας είναι βαρύς και διαρκεί αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα είναι πολύ σημαντική η προσφορά καυσίμων.

Από τη διερεύνηση των απολογιστικών στοιχείων του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου προκύπτει η ενίσχυση και η παροχή βοήθειας τόσο στους κατοίκους της ενορίας του αγίου Νικολάου ή τους κατοίκους της Φλώρινας, όσο και άλλων πόλεων και περιοχών. Το έτος 1986 προσφέρθηκαν 130.000 δραχμές για την ενίσχυση των σεισμόπληκτων στην Καλαμάτα. Την ίδια χρονιά για τη γιορτή των Χριστουγέννων το βοήθημα που δόθηκε σε άπορες οικογένειες ανερχόταν στο ποσό των 94.000

δραχμών και για τη γιορτή του Πάσχα στο ποσό των 93.000 δραχμών. Το 1985 δόθηκαν 80.000 δραχμές για τα Χριστούγεννα και 50.000 δραχμές για το Πάσχα. Το έτος 1982 η χρηματική βοήθεια σε άπορες οικογένειες για τα Χριστούγεννα ήταν 49.750 δραχμές και για το Πάσχα 45.000 δραχμές. Στο φάκελο του έτους 1973 υπάρχει ένας κατάλογος με 15 ονόματα εθελοντών αιμοδοτών της ενορίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 1970 μοιράστηκαν από την ενορία σε κάθε σπίτι κουμπάρδες για τη συλλογή χρημάτων, τα οποία θα προσφέρονταν στους άπορους της ενορίας. Επίσης, από την ενορία του αγίου Νικολάου συγκεντρώθηκε σιτάρι για τα φιλανθρωπικά ιδρύματα της πόλης. Τέλος, στις 15 Αυγούστου του 1974 βγήκε δίσκος υπέρ των θυμάτων της Κύπρου και την ίδια χρονιά ο επίσκοπος έκανε έκκληση προς τις ενορίες για τη φιλοξενία παιδιών από την Κύπρο.

Τέλος, σημειώνουμε, ότι το Ενοριακό Φιλόπτωχο Ταμείο δεν αντικαθιστά την κοινωνική πρόνοια του κράτους. Απλά υποβοηθάει. Ούτε δύναται να έχει δομές και κοινωνικούς μηχανισμούς που έχει το κράτος.

Ο άγιος Νικόλαος είναι η πιο απομακρυσμένη ενορία του πιο απομακρυσμένου τμήματος της πόλης της Φλώρινας και ανέκαθεν υπήρξε η ενορία των φτωχών. Εδώ ανήκουν οι περισσότεροι πρόσφυγες, οι εργατικές κατοικίες, τα χαμηλά σπίτια με τους μπαξέδες και τους ανθρώπους του καθημερινού μόχθου. Στην αποχαιρετιστήρια επιστολή του ενόψει της συνταξιοδότησής του ο πατήρ Δημήτριος Ευθυμιάδης επεσήμανε: «...Η ενορία του Αγίου Νικολάου είναι η πιο φτωχή ενορία της πόλης της Φλώρινας και έχουμε τους περισσότερους φτωχούς συγκριτικά με άλλες ενορίες...». Αυτή ήταν η ενορία του Αγ. Νικολάου και ακόμη είναι. Μια ενορία ζωντανή, με ανθρώπους απλούς και φτωχούς και πολλούς από αυτούς πάσχοντες.

3.6.4 Κοινωνικό έργο

Μολονότι ο ιερός ναός είναι στο άκρο της πόλης και εκτός κατοικημένης περιοχής, εντούτοις οι ενορίτες προσέρχονται κάθε Κυριακή και εκκλησιάζονται, ενδιαφέρονται για τα τεκταινόμενα και για τις δραστηριότητες του ναού. Οι σημερινοί ιερείς και οι προηγούμενοι είχαν καλές σχέσεις με τους ενορίτες και ιδιαίτερα ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος, ο οποίος έβαλε τις βάσεις τόσο της πνευματικής ζωής της ενορίας με ιερές ακολουθίες, εξομολόγηση και κατηχητικά σχολεία και γνώριζε από το 1950 μέχρι το θάνατό του το 1984 τους ενορίτες και τους εξυπηρετούσε σε όλες τις θρησκευτικές τους ανάγκες.

Οι ενορίτες έχουν καλή σχέση με τους ιερείς και για οτιδήποτε τους απασχολεί ζητούν τη γνώμη τους και τη συμβουλή τους. Οι ιερείς προσπαθούν να νουθετούν για να είναι αγαπημένοι οι ενορίτες.

Από όσους ανήκουν στην ενορία του αγίου Νικολάου και ρωτήθηκαν αναφέρουν ότι εκκλησιάζονται ανελλιπώς στην ενορία τους, εκτός από έκτακτες περιπτώσεις ή λόγω γήρατος. Επίσης, έχουν τελέσει τους γάμους τους και τις βαπτίσεις των παιδιών τους στην ενορία τους.

Για τη διερεύνηση της περιοχής, την οποία καλύπτει η ενορία του αγίου Νικολάου, οι κατάλογοι του ναού αποτέλεσαν μία επίσης σημαντική πηγή πληροφοριών. Η επεξεργασία τους είχε σαν αποτέλεσμα να διαμορφωθούν πίνακες, οι οποίοι οδήγησαν σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με:

- τους αριθμούς των γεννήσεων και βαπτίσεων
- τα επαγγέλματα των κατοίκων της
- τους αριθμούς των γάμων
- τη θνησιμότητα (αριθμό θανάτων, ηλικία και αιτιολογία θανάτων)
- τον τόπο καταγωγής.

Στο βιβλίο βαπτίσεων καταγράφονται οι γεννήσεις και οι βαπτίσεις από το έτος 1952 μέχρι και το 2015. Στον κατάλογο με τους γάμους ξεκινά η καταγραφή από το 1953 μέχρι και το 2008. Τέλος, στο αρχείο θανάτων συμπεριλαμβάνονται οι θάνατοι από το έτος 1953 μέχρι και το 2016 και απουσιάζουν τα έτη 1985-1993.

Στον κατάλογο με τις βαπτίσεις περιλαμβάνονται στοιχεία σχετικά με την χρονολογία γέννησης, τον τόπο γέννησης, την χρονολογία βάπτισης, το όνομα που δόθηκε σε εκείνον που βαπτίστηκε, το ονοματεπώνυμο του πατέρα και της μητέρας, η κατοικία των γονέων και η ληξιαρχική πράξη γέννησης. Επίσης, παρουσιάζονται τα στοιχεία του αναδόχου και συγκεκριμένα το ονοματεπώνυμό του, η κατοικία και το επάγγελμα. Τέλος, αναγράφεται το ονοματεπώνυμο του ιερέα, που τέλεσε το μυστήριο της βάπτισης και ο τόπος τέλεσης.

Στον κατάλογο των γάμων αναφέρονται πληροφορίες, που σχετίζονται με την χρονολογία τέλεσης του γάμου, την επισκοπική άδεια πριν την τέλεση του γάμου, τα στοιχεία του γαμπρού, δηλαδή το ονοματεπώνυμο, το πατρώνυμο, την ηλικία και τον βαθμό γάμου. Τα ίδια στοιχεία καταγράφονται και για τη νύφη και στο τέλος αναφέρονται το ονοματεπώνυμο του παρανύμφου, το ονοματεπώνυμο του ιερέα, που τέλεσε το μυστήριο του γάμου και οι παρατηρήσεις.

Αναφορικά με τον κατάλογο των θανάτων αναγράφονται η χρονολογία θανάτου, η χρονολογία που έγινε η κηδεία, το ονοματεπώνυμο του θανόντα, η ηλικία, η πατρίδα, το επάγγελμα/αξίωμά του και αν ήταν έγγαμος ή άγαμος. Στο τέλος υπάρχει το ονοματεπώνυμο του ιερέα που τέλεσε την κηδεία και οι παρατηρήσεις.

Επιπρόσθετα, στο αρχείο του ναού του αγίου Νικολάου, που βρίσκεται στη Μητρόπολη υπάρχουν κατάλογοι, στους οποίους εμφανίζονται τα ονόματα των αρχηγών των οικογενειών της ενορίας. Περιλαμβάνονται, επίσης, και το επάγγελμα, οι διευθύνσεις κατοικίας, ο αριθμός των μελών των οικογενειών και οι παρατηρήσεις. Τέτοιου είδους κατάλογοι ανευρέθηκαν για τα έτη 1936-1938, 1972, 1985 και 1992. Στους καταλόγους των ετών 1985 και 1992 δεν καταγράφονται τα επαγγέλματα.

3.6.5 Τόπος γέννησης-τόπος καταγωγής

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, στο αρχείο βαπτίσεων καταγράφεται και ο τόπος γέννησης εκείνων που βαπτίστηκαν στον ναό του αγίου Νικολάου Φλώρινας. Στα 64 περίπου χρόνια (1952-2015) με βάση τα στοιχεία του αρχείου, σε σύνολο 1.736 ανθρώπων, οι περισσότεροι, δηλαδή 73,4% γεννήθηκαν στην πόλη της Φλώρινας. Στην συνέχεια ακολουθούν όσοι γεννήθηκαν σε πόλεις και χωριά του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας με ποσοστό 15,5%. Έπειτα ακολουθούν με ποσοστό 4,5% όσοι γεννήθηκαν σε χώρες του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα, οι χώρες που καταγράφονται ως τόπος γέννησης είναι η Αμερική, η Αυστραλία και οι εξής χώρες της Ευρώπης: Σουηδία, Ελβετία, Γιουγκοσλαβία, Τσεχοσλοβακία, Αλβανία, Αγγλία, Ιταλία, Ρωσία και Ολλανδία. Στην τέταρτη θέση με ποσοστό 3,7% βρίσκονται εκείνοι που γεννήθηκαν σε πόλεις της υπόλοιπης Ελλάδας. Τέλος, ακολουθούν με ποσοστό 2,8% όσοι γεννήθηκαν στο χωριό Τρίβουνο και στον συνοικισμό Καλογερίτσα. Αυτό συνεπάγεται από το γεγονός ότι πολλοί κάτοικοι του Τριβούνου εγκαταστάθηκαν στη Φλώρινα και μάλιστα στην περιοχή της ενορίας του αγίου Νικολάου.

3.6.6 Αριθμός βαπτίσεων

Από το βιβλίο γεννήσεων-βαπτίσεων του ναού του αγίου Νικολάου την περίοδο των ετών 1952-2015 συγκεντρώθηκε ο αριθμός των βαπτίσεων, που έγιναν κάθε μήνα και κάθε έτος. Σε διάρκεια 64 ετών δημιουργήθηκε ο επόμενος πίνακας.

ΕΤΟΣ	Ιαν.	Φεβ.	Μάρ.	Απρ.	Μάι.	Ιουν.	Ιουλ.	Αυγ.	Σεπ.	Οκτ.	Νοεμ.	Δεκ.	Σύνολο
1952	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	3	2	11
1953	6	2	6	5	3	5	1	4	2	4	1	3	42
1954	-	1	3	3	6	3	6	6	3	7	2	1	41
1955	1	4	1	7	3	6	8	8	6	2	3	3	52
1956	2	2	-	3	6	5	4	1	7	3	3	7	43
1957	1	1	4	3	1	5	1	8	3	1	3	4	35
1958	3	2	1	5	1	2	2	5	2	3	8	4	38
1959	3	1	3	3	10	1	6	5	1	2	4	3	42
1960	6	1	2	12	6	1	-	8	3	5	7	3	54
1961	2	3	-	7	1	-	4	4	3	4	1	2	31
1962	1	-	-	4	3	1	-	7	7	2	-	2	27
1963	3	2	1	9	4	-	2	6	6	5	5	3	46
1964	2	-	3	1	7	3	1	7	7	2	4	2	39
1965	2	-	-	4	3	2	2	7	3	6	4	-	33
1966	1	-	1	1	5	1	7	13	-	2	3	1	35
1967	-	-	-	1	10	3	8	5	4	8	1	1	41
1968	1	-	-	5	106	3	2	4	7	4	3	2	137
1969	1	2	-	1	2	3	3	8	6	7	3	-	36
1970	-	2	1	4	4	3	2	11	8	2	3	-	40
1971	-	-	1	4	1	2	4	6	5	2	-	-	25
1972	-	-	1	6	4	2	4	4	2	3	-	1	27
1973	1	-	1	-	2	3	6	10	6	-	-	1	30
1974	2	-	1	1	2	4	1	11	4	4	-	2	32
1975	-	-	-	4	6	-	3	7	3	4	2	1	30
1976	2	1	-	2	2	1	5	6	1	2	-	-	22
1977	-	-	-	4	2	2	3	5	4	1	1	1	23
1978	-	-	-	1	7	6	4	7	6	1	3	1	36
1979	-	1	3	5	4	3	3	12	6	2	1	1	41
1980	-	-	1	2	2	4	6	10	4	2	2	-	33
1981	-	1	-	3	6	-	8	6	3	2	-	-	29
1982	-	-	-	1	2	4	4	11	7	3	1	1	34
1983	-	-	-	-	6	2	-	5	4	3	1	-	21
1984	-	-	-	6	1	2	11	8	5	2	-	-	35
1985	-	-	-	3	1	3	1	2	4	2	1	-	17
1986	-	-	-	1	6	-	7	7	2	5	1	1	30
1987	-	1	1	1	1	-	5	4	3	3	2	-	21
1988	-	-	-	3	-	5	6	3	3	3	-	2	25
1989	-	-	2	-	5	2	2	5	3	1	-	1	21
1990	-	-	-	4	1	1	8	6	4	1	-	1	26
1991	-	-	-	2	1	4	3	7	6	-	-	1	24

1992	-	-	-	1	5	2	5	3	6	-	-	-	22
1993	-	-	-	1	1	2	5	5	3	3	3	-	23
1994	1	-	-	-	5	-	3	1	-	3	1	-	14
1995	1	-	1	1	-	2	6	2	3	3	1	-	20
1996	3	-	-	1	-	2	4	2	6	1	-	1	20
1997	-	-	1	1	1	2	6	1	-	1	-	1	14
1998	1	1	-	4	2	4	4	4	1	4	2	-	27
1999	-	-	-	2	-	-	5	3	6	-	3	-	19
2000	-	-	-	-	2	-	4	6	2	-	-	-	14
2001	-	-	-	5	1	-	7	-	1	-	-	1	15
2002	-	-	1	-	1	1	2	2	3	-	-	-	10
2003	-	-	1	-	1	3	1	1	-	1	-	-	8
2004	-	-	-	4	1	-	-	1	1	-	1	-	8
2005	1	-	-	1	-	-	1	2	-	1	-	-	6
2006	-	-	1	-	4	1	5	3	1	1	1	2	19
2007	-	1	-	-	3	-	-	3	2	2	1	1	15
2008	-	1	-	-	3	-	-	3	2	2	1	1	13
2009	-	-	2	3	1	-	1	-	2	2	1	-	12
2010	-	-	1	3	1	-	5	3	4	1	1	-	19
2011	-	-	2	2	-	2	-	-	3	2	-	-	11
2012	1	-	-	1	1	3	3	1	-	-	2	1	13
2013	1	-	-	-	1	1	1	-	4	2	-	-	10
2014	-	-	-	1	-	1	2	5	3	1	-	-	13
2015	-	-	-	4	-	1	3	4	3	1	-	-	16
ΣΥΝΟΛΟ	49	29	47	167	276	124	228	312	220	153	95	66	1766

Από το σύνολο των βαπτίσεων (1766), που πραγματοποιήθηκαν στο ναό του αγίου Νικολάου, οι περισσότερες, δηλαδή 137, όπως γίνεται φανερό και στον παραπάνω πίνακα, έγιναν το έτος 1968. Μάλιστα, σύμφωνα με τον κατάλογο των βαπτίσεων, οι περισσότερες (106) πραγματοποιήθηκαν την ίδια ημέρα, στις 5 Μαΐου. Πρόκειται για βαπτίσεις Ρομά, οι οποίες έγιναν ομαδικά στο ποτάμι της Φλώρινας από τον επίσκοπο Αυγουστίνο Καντιώτη. Αρκετά μεγάλος αριθμός βαπτίσεων έγινε το έτος 1960 (54), το 1955 (52) και το 1963 (46). Από το έτος 1987 περίπου κι έπειτα οι βαπτίσεις αρχίζουν να μειώνονται σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια. Οι λιγότερες, δηλαδή μονοψήφιος αριθμός βαπτίσεων έγιναν τα έτη 2005 και 2003-2004. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι, αναφορικά με την περίοδο κάθε έτους, οι πιο πολλές βαπτίσεις γίνονται τους καλοκαιρινούς και ανοιξιάτικους μήνες, καθώς ο καιρός είναι καλός, παρά τους χειμωνιάτικους μήνες λόγω του δριμύ χειμώνα. Το διάστημα των ετών που καταγράφονται οι βαπτίσεις, οι περισσότερες, δηλαδή 312 έγιναν τον μήνα Αύγουστο και ακολουθούν 276 βαπτίσεις που έγιναν τον Μάιο, 228 τον μήνα Ιούλιο και 220 τον Σεπτέμβριο.

3.6.7 Αριθμός γάμων

Στα 56 χρόνια που καταγράφει το βιβλίο γάμων, αρχίζοντας από το 1953 έως το 2008 έχουν γίνει συνολικά 791 γάμοι. Οι αριθμοί γάμων για κάθε έτος και μήνα παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

ΕΤΟΣ	Ιαν.	Φεβ.	Μάρ.	Απρ.	Μάι.	Ιουν.	Ιουλ.	Αυγ.	Σεπ.	Οκτ.	Νοεμ.	Δεκ.	Σύνολο
1953	-	-	-	-	-	-	1	3	1	2	6	3	16
1954	1	1	1	1	7	-	1	1	-	3	1	2	19
1955	2	1	-	1	3	-	2	2	2	-	3	5	21
1956	-	-	-	-	2	1	1	1	4	1	3	1	14
1957	1	3	1	-	1	-	4	3	3	-	5	-	21
1958	3	1	-	4	4	1	2	-	3	4	2	1	25
1959	1	-	1	1	3	2	5	1	3	-	2	3	22
1960	2	-	-	2	-	-	2	1	-	2	3	1	13
1961	2	3	-	-	3	1	2	1	1	1	1	4	20
1962	1	1	1	1	3	1	2	3	2	2	2	1	20
1963	-	2	1	1	2	3	-	-	4	-	2	3	18
1964	-	-	2	-	3	2	-	3	4	-	-	3	17
1965	-	-	-	-	2	3	1	1	3	1	-	1	12
1966	2	1	-	2	-	1	1	3	2	-	1	-	13
1967	2	2	1	-	3	1	3	3	2	2	4	2	25
1968	2	2	-	2	1	1	-	2	3	-	-	-	13
1969	-	1	-	-	1	1	2	2	3	3	1	2	16
1970	1	2	-	-	1	-	-	1	3	-	1	-	9
1971	-	1	-	4	1	-	1	2	7	1	1	-	18
1972	1	1	-	1	-	3	2	-	-	4	1	2	15
1973	1	-	2	-	4	3	3	8	2	1	2	2	28
1974	1	1	-	3	-	-	3	3	2	-	4	2	19
1975	2	1	1	-	1	5	2	1	-	1	1	4	19
1976	-	1	-	1	6	-	2	3	1	4	1	-	19
1977	3	-	-	3	1	-	5	4	1	3	-	2	22
1978	-	-	1	-	2	2	4	3	3	-	-	2	17
1979	1	1	-	1	1	1	4	3	3	-	2	-	17
1980	1	1	1	2	1	2	2	4	3	1	3	1	22
1981	-	-	1	1	2	1	6	2	1	1	-	-	15
1982	1	-	-	-	-	-	3	1	2	2	1	1	11
1983	1	-	-	-	2	1	-	2	1	2	1	-	10
1984	1	1	-	-	1	1	4	1	2	3	1	-	15
1985	-	1	-	-	-	5	6	3	2	2	2	-	21
1986	-	-	-	-	1	2	3	1	-	2	2	2	13
1987	-	2	1	1	1	4	4	5	1	1	-	2	22
1988	2	3	-	2	2	1	4	2	1	1	-	-	18
1989	-	-	-	-	2	1	4	-	1	-	-	-	8
1990	-	-	-	1	-	2	3	-	1	2	-	-	9
1991	1	-	-	-	-	1	9	-	2	1	1	-	15

1992	1	-	-	1	-	1	4	1	1	2	-	-	11
1993	-	1	-	-	-	-	3	3	2	-	-	1	10
1994	-	1	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	5
1995	-	-	-	-	-	1	-	-	3	2	3	1	10
1996	-	-	-	2	1	1	4	3	-	-	-	-	11
1997	1	-	-	-	-	-	3	2	2	-	-	-	8
1998	-	3	-	1	2	1	2	1	2	1	1	-	14
1999	-	1	-	-	1	2	4	-	1	1	-	-	10
2000	-	-	-	-	1	-	3	1	2	3	-	-	10
2001	-	-	-	3	2	-	-	-	1	1	-	-	7
2002	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	4
2003	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2
2004	1	-	-	1	-	-	2	-	1	1	-	-	6
2005	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	2
2006	-	-	-	1	-	-	2	-	1	-	-	-	4
2007	-	-	-	1	-	-	2	1	1	1	-	-	6
2008	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	4
ΣΥΝΟΛΟ	39	40	15	45	77	60	135	93	99	69	67	52	791

Αναφορικά με τον αριθμό των γάμων που τελέστηκαν, μπορούμε να παρατηρήσουμε από τον παραπάνω πίνακα ότι δεν υπάρχουν μεγάλες αυξομειώσεις. Κατά μέσο όρο το διάστημα των ετών 1953-2008 κάθε χρόνο τελέστηκαν 14 γάμοι. Το έτος 1973 σημειώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός γάμων (28). Οι λιγότεροι αριθμητικά γάμοι έγιναν τα έτη 2003 και 2005. Γενικά την περίοδο 2001-2008 τελέστηκαν μονοψήφιοι αριθμοί γάμων. Συνεπώς με το πέρασμα των ετών παρατηρούμε μείωση των γάμων. Η επιλογή του μήνα για τέλεση γάμου ανήκει στο ζευγάρι και στις οικογένειές τους, έτσι ώστε να εξυπηρετεί χρονικά όλους. Είναι φανερή η προτίμηση, όπως συμβαίνει και με τις βαπτίσεις, των μηνών του καλοκαιριού και του φθινοπώρου και πιο συγκεκριμένα οι περισσότεροι γάμοι γίνονται τον μήνα Ιούλιο (135).

3.6.8 Ηλικίες γάμου

Στο αρχείο γάμων της ενορίας καταγράφονται και οι ηλικίες γάμου των νυμφευόμενων. Η καταγραφή τους απουσιάζει από τα έτη 1964-1969. Επίσης, σε ορισμένα έτη δεν καταγράφονται οι ηλικίες κάποιων γυναικών. Αναφερόμενοι, λοιπόν, στην χρονική περίοδο 1953-2008, παραλείποντας τα έτη που δεν αναγράφονται, οι ηλικίες γάμου χωρίστηκαν σε επτά ομάδες:

- 20 ετών και μικρότερες
- 21-25 ετών
- 26-30 ετών
- 31-35 ετών
- 36-40 ετών
- 41-45 ετών
- 46 ετών και μεγαλύτερες.

Έτσι σχηματίστηκε ένα διπλός πίνακας για τους γαμπρούς και τις νύφες, που αναλυτικά δίνεται αμέσως:

ΕΤΗ	ΗΛΙΚΙΕΣ ΓΑΜΟΥ ΓΑΜΠΡΩΝ							ΗΛΙΚΙΕΣ ΓΑΜΟΥ ΝΥΦΩΝ						
	≤20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46<	≤20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46<
1953	1	3	6	1	2	1	2	4	7	2	2	0	0	0
1954	0	3	8	5	2	1	0	4	6	6	1	0	1	0
1955	0	5	9	5	1	0	1	2	10	8	0	0	0	1
1956	0	7	1	5	1	0	0	1	8	3	2	0	0	0
1957	2	9	8	2	0	0	0	3	15	2	1	0	0	0
1958	0	5	7	6	3	1	2	3	12	8	0	1	1	0
1959	1	8	6	4	1	2	0	4	9	6	1	1	0	1
1960	0	1	7	3	1	0	1	2	6	3	1	0	0	1
1961	1	6	7	2	2	0	1	6	5	5	1	2	1	0
1962	0	6	6	6	0	1	1	3	12	3	1	1	0	0
1963	1	2	5	5	5	0	0	7	5	3	3	0	0	0
1970	0	2	1	3	1	1	1	3	2	1	0	2	1	0
1971	1	5	7	2	2	1	0	7	6	4	1	0	0	0
1972	2	9	13	2	0	0	1	5	6	2	0	1	1	0
1973	2	9	13	2	0	0	1	17	5	4	1	0	0	0
1974	0	5	9	0	2	2	1	7	7	1	2	2	0	0
1975	0	5	9	3	1	0	1	2	11	4	0	0	0	1
1976	1	6	4	2	3	1	1	6	5	3	0	2	1	1
1977	0	5	13	1	0	1	2	7	7	5	0	0	2	1
1978	0	7	5	3	0	1	1	7	8	0	0	1	0	1
1979	1	5	6	1	2	0	1	8	4	4	0	0	1	0
1980	1	8	9	1	2	1	0	11	9	0	1	0	1	0
1981	0	8	4	1	1	1	1	9	5	0	1	0	0	0
1982	0	5	3	1	0	1	1	2	5	2	1	1	0	0
1983	0	5	2	1	2	0	0	2	7	0	1	0	0	0
1984	1	5	3	2	1	1	2	5	6	0	1	0	1	2
1985	1	7	10	2	0	1	0	7	9	4	1	0	0	0
1986	0	5	5	1	1	0	1	3	5	4	0	0	0	1
1987	0	8	7	3	2	0	2	6	8	5	0	1	0	2
1988	0	4	10	4	0	0	0	6	7	5	0	0	0	0
1989	0	5	2	1	0	0	0	2	5	1	0	0	0	0
1990	0	6	3	0	0	0	0	2	5	2	0	0	0	
1991	0	2	3	5	2	1	2	3	4	4	2	0	1	1
1992	0	4	3	2	0	2	0	3	5	1	1	1	0	0
1993	0	3	4	2	1	0	0	2	2	4	2	0	0	0
1994	0	2	2	0	0	0	1	1	2	1	0	0	0	1
1995	0	5	2	3	0	0	0	4	3	2	1	0	0	0
1996	1	2	4	3	1	0	0	4	2	2	3	0	0	0
1997	0	3	2	1	2	0	0	0	4	2	1	1	0	0

1998	0	3	8	1	0	1	1	1	6	4	2	1	0	0	
1999	0	1	5	4	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0	
2000	0	1	6	3	0	0	0	1	6	0	2	1	0	0	
2001	0	1	3	2	1	0	0	2	2	1	0	1	0	0	
2002	0	0	1	3	0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	
2003	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	
2004	0	1	1	4	0	0	0	1	1	3	1	0	0	0	
2005	0	0	1	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	
2006	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0	3	0	0	0	
2007	0	0	1	4	0	1	0	0	0	4	2	0	0	0	
2008	0	0	1	2	0	0	1	0	1	1	1	1	0	0	
ΣΥΝΟΛΑ	17	207	256	122	47	23	31	186	275	136	45	21	12	14	
ΟΛΙΚΑ	703							689							
%	2,4%	29,4%	36,4%	17,4%	6,7%	3,3%	4,4%	27%	40%	19,8%	6,5%	3%	1,7%	2%	

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι για τους άνδρες η «άριστη» ηλικία γάμου είναι μεταξύ 26-30 ετών, με ποσοστό 36,4%, δηλαδή περίπου 1 στους 3 άνδρες. Δεύτερη περίοδος γάμου για τους άνδρες είναι οι ηλικίες 21-25, με ποσοστό 29,4%, δηλαδή λίγο μικρότεροι στην ηλικία από την προηγούμενη επιλογή. Τρίτη επιλογή είναι η πενταετία 31-35 ετών, με ποσοστό 17,4%. Λιγότεροι αριθμητικά γάμοι γίνονται για τις ηλικίες 36-40 ετών (6,7%), για τις ηλικίες 41-45 ετών (3,3%) και για ηλικίες άνω των 45 ετών (4,4%). Επίσης, ελάχιστοι άνδρες παντρεύονται σε ηλικία 20 ετών και κάτω (2,4%).

Οι ηλικίες γάμου των γυναικών είναι μικρότερες από αυτές των ανδρών. Η «άριστη» ηλικιακή περίοδος γάμου για τις γυναίκες είναι 21-25 ετών σε ποσοστό 40%. Αντίθετα με τους άνδρες, η μικρή ζώνη ηλικιών από 20 ετών και κάτω, είναι ευνοϊκή για να παντρευτούν. Το ποσοστό τους είναι 27%. Όσο αυξάνεται η ηλικία της γυναίκας φαίνεται ότι μειώνεται η ζήτησή της για γάμο. Έτσι, οι ηλικίες 26-30 ετών εμφανίζουν ποσοστό 19,8%, 31-35 ετών 6,5%, 36-40 ετών 3%, 41-45 ετών 1,7% και πάνω από 45 ετών 2%.

3.6.9 Γεννήσεις-Θάνατοι

Για τα έτη που υπάρχουν πλήρη στοιχεία γεννήσεων και θανάτων προκύπτει ο επόμενος συγκριτικός πίνακας:

ΕΤΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΑΝΑΤΩΝ	Μεταβολή
1953	37	13	+
1954	47	27	+
1955	40	8	+
1956	42	18	+
1957	46	18	+
1958	44	20	+
1959	56	18	+
1960	45	16	+
1961	32	12	+
1962	42	18	+
1963	33	13	+
1964	42	25	+
1965	25	18	+
1966	26	12	+
1967	38	15	+
1968	45	21	+
1969	38	17	+
1970	27	13	+
1971	25	7	+
1972	22	21	+
1973	28	16	+
1974	32	23	+
1975	30	22	+
1976	14	25	-
1977	39	20	+
1978	39	21	+
1979	32	21	+
1980	32	15	+
1981	32	29	+
1982	28	26	+
1983	27	28	-
1984	26	13	+
1994	18	15	+
1995	18	19	-
1996	19	19	
1997	20	23	-
1998	20	15	+
1999	15	15	

2000	17	16	+
2001	13	19	-
2002	8	15	-
2003	12	19	-
2004	3	22	-
2005	12	12	
2006	15	14	+
2007	14	15	-
2008	14	15	-
2009	17	13	+
2010	15	23	-
2011	14	17	-
2012	9	17	-
2013	9	26	-
2014	15	20	-
2015	8	20	-
ΣΥΝΟΛΟ	1652	989	

Συγκρίνοντας τους αριθμούς γεννήσεων και θανάτων στην ενορία, διαπιστώνουμε ότι την χρονική περίοδο 1953-1975 οι γεννήσεις ξεπερνούν γενικά κατά πολύ τους θανάτους. Αντίθετα, το διάστημα των ετών 2001-2015 ο αριθμός των θανάτων είναι πάντα μεγαλύτερος σε σχέση με τις γεννήσεις με εξαίρεση τα έτη 2006 και 2009. Βλέπουμε ότι οι γεννήσεις με το πέρασμα των χρόνων μειώνονται, με αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια στην ενορία του αγίου Νικολάου να πεθαίνουν περισσότεροι άνθρωποι από όσους γεννιούνται. Τέλος, παρατηρώντας τον πίνακα εντοπίζουμε τρία έτη, όπου ο αριθμός γεννήσεων και θανάτων είναι ο ίδιος (1996, 1999, 2005).

3.6.10 Ηλικίες θανάτων

Τα διαθέσιμα στοιχεία του καταλόγου θανάτων αφορούν την περίοδο 1953-2016, αφήνοντας κενή την περίοδο 1985-1993. Οι ηλικίες των θανόντων ξεκινούν να καταγράφονται συστηματικά από το έτος 1963. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται ο μέσος όρος ηλικίας ανά έτος:

ΕΤΗ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ
1963	74
1964	75
1965	76
1966	74
1967	70
1968	77
1969	77
1970	69
1971	72
1972	72
1973	66
1974	77
1975	80
1976	73
1977	81
1978	73
1979	78
1980	73
1981	75
1982	76
1983	79
1984	74
1994	78
1995	79
1996	77
1997	68
1998	77
1999	78
2000	82
2001	74
2002	77
2003	77
2004	79
2005	74
2006	81
2007	71

2008	78
2009	68
2010	78
2011	75
2012	76
2013	74
2014	75
2015	83
2016	78

Αξίζει να σημειωθεί ότι κυρίως τις δεκαετίες του '50, '60 και '70 πέθαναν συνολικά 21 νήπια, δηλαδή ποσοστό 2,2%. Αντίθετα, στα νεότερα χρόνια δεν σημειώνονται θάνατοι μικρών παιδιών, λόγω ίσως της βελτίωσης των συνθηκών ζωής, που είχε ως αποτέλεσμα να επιβιώνουν περισσότερο τα νεογέννητα. Ο μέσος όρος των ηλικιών θανάτου κυμαίνεται τα περισσότερα έτη πάνω από τα 70 χρόνια, ενώ σε ορισμένα έτη ξεπερνά και τα 80 χρόνια. Συμπερασματικά στην ενορία του αγίου Νικολάου οι περισσότεροι θανόντες ανήκουν στην τρίτη ηλικία.

3.6.11 Αποβιώσεις και αιτιολογία θανάτων

Στο αρχείο θανάτων του ναού από το έτος 1956 μέχρι το 1984 καταγράφονται στην στήλη με τις παρατηρήσεις οι αιτίες θανάτου. Αναζητώντας την σχέση του αριθμού θανάτων και την αιτία που τον προκάλεσε χρησιμοποιείται η παρακάτω ομαδοποίηση των συγγενών ασθενειών (σε δέκα ομάδες):

1^η ομάδα: Αναπνευστικά

άσθμα, βρογχοπνευμονία, πνευμονία, πνευμονικό οίδημα, δύσπνοια, φυματίωση, υγρά πλευρίτιδα.

2^η ομάδα: Καρδιολογικά-Κυκλοφορικά-αιματολογικά

συγκοπή καρδιάς, καρδιακή ανεπάρκεια, λευχαιμία, έμφραγμα, συμφόρηση, αρτηριοσκληρυνση, αναιμία, καρδιακή προσβολή, ουρία αίματος, πίεση, υπόταση.

3^η ομάδα: Καρκίνος

καρκίνος στομάχου, καρκίνος ήπατος, καρκίνος πνευμόνων, καρκίνος λάρυγγα.

4^η ομάδα: Ηπατικά

ίκτερος, αλκοολισμός, γαστρορραγία, κίρρωση ήπατος.

5^η ομάδα: Πεπτικά

έλκος στομάχου.

6^η ομάδα: Ουρολογικά

νεφρίτιδα, νεφρική ανεπάρκεια, λεύκωμα.

7^η ομάδα: Εγκεφαλικά επεισόδια-ασθένειες

ημιπληγία, εγκεφαλίτιδα, εγκεφαλικό επεισόδιο, κεφαλαλγία, υδροκεφαλική μηνιγγίτιδα.

8^η ομάδα: Γηρατειά

γεροντικός μαρασμός.

9^η ομάδα: Ατυχήματα-δυστυχήματα-βίαιοι θάνατοι

αυτοκινητιστικό δυστύχημα, πνιγμός, αυτοκτονία, δολοφονία, κατά τη διάρκεια του τοκετού, δηλητηρίαση.

10^η ομάδα: Άλλες

ζαχαροδιαβήτης, πάρκινσον, ευλογιά, κήλη, ρευματισμοί, γρίπη, λεμφική ανεπάρκεια, νεφρίτιδα, αφυδάτωση, προστάτης, κυστίτιδα, μόλυνση, εχινόκοκκος.

Με τη βοήθεια της παραπάνω κατάταξης προέκυψε ο επόμενος συγκεντρωτικός πίνακας που συνδέει τον αριθμό αποβιώσεων και τις ομαδοποιημένες αιτιολογίες θανάτου:

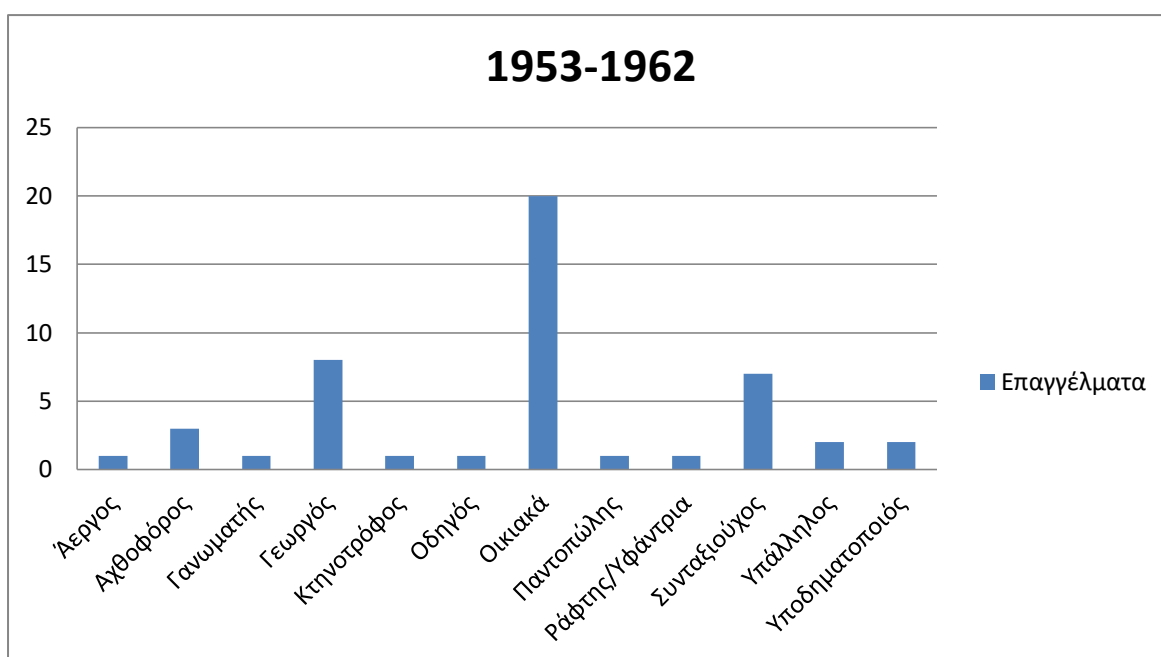
A/A	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ	ΑΠΟΒΙΩΣΕΙΣ	%
1	Αναπνευστικά	22	5,50%
2	Καρδιολογικά-κυκλοφορικά-αιματολογικά	91	22,80%
3	Καρκίνος	55	13,70%
4	Ηπατικά	12	3%
5	Πεπτικά	4	1%
6	Ουρολογικά	8	2%
7	Εγκεφαλικά επεισόδια-ασθένειες	26	6,50%
8	Γηρατειά	139	34,70%
9	Ατυχήματα-δυστυχήματα-βίαιοι θάνατοι	13	3,30%
10	Άλλες	30	7,50%
	ΣΥΝΟΛΟ	400	100,00%

Παρατηρώντας τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, προκύπτει ότι οι περισσότεροι θάνατοι οφείλονται στα γηρατειά με ποσοστό 34,7%. Αυτό γίνεται φανερό και από τον μέσο ηλικίας των θανόντων της ενορίας που είναι υψηλός. Έπονται με ποσοστό 22,8% οι θάνατοι από καρδιολογικά-κυκλοφορικά-αιματολογικά προβλήματα. Ακολουθούν οι θάνατοι από καρκίνο με ποσοστό 13,7% και στη συνέχεια οι θάνατοι από άλλες αιτίες (7,5%). Σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν οι θάνατοι από εγκεφαλικά επεισόδια, από αναπνευστικά προβλήματα, από ατυχήματα και δυστυχήματα, από ηπατικά και ουρολογικά προβλήματα και, τέλος, από πεπτικά.

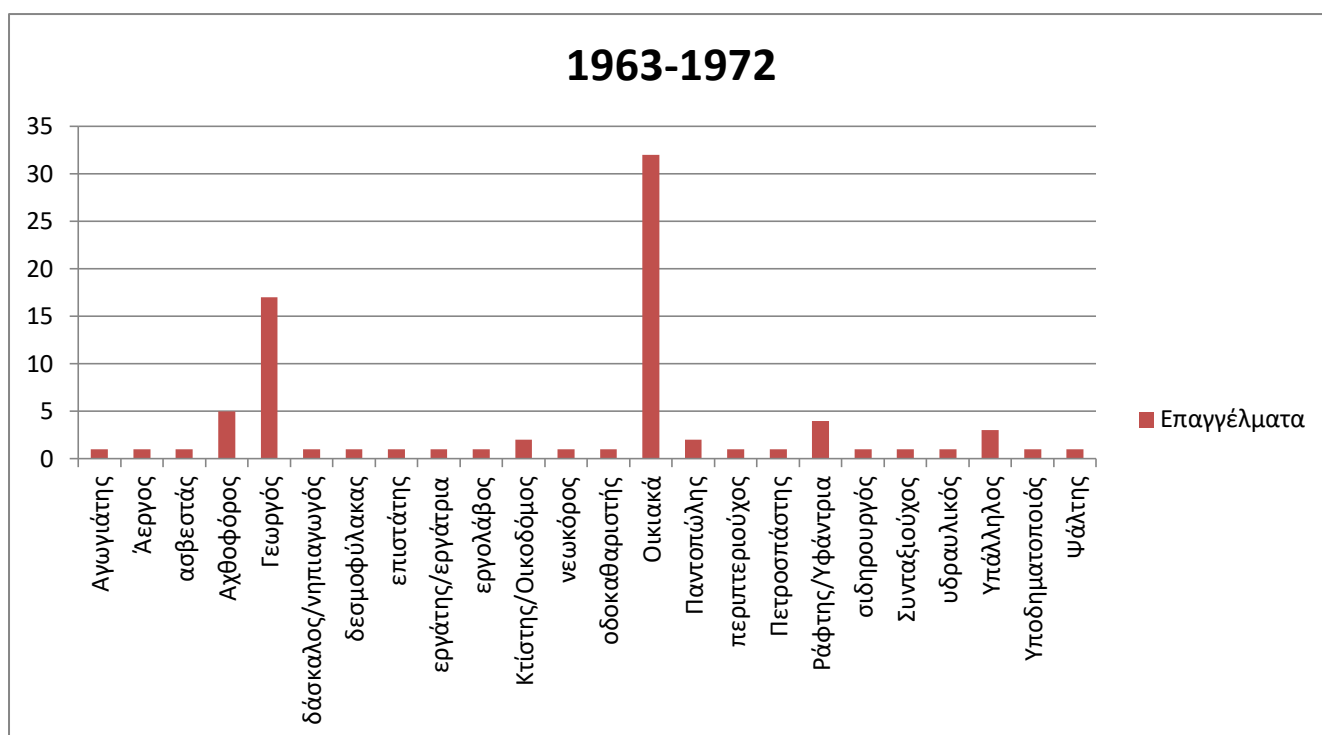
3.6.12 Επαγγέλματα

Πληροφορίες σχετικά με τα επαγγέλματα και τις ασχολίες των κατοίκων της ενορίας του αγίου Νικολάου μπορούμε να αντλήσουμε μέσα από τον κατάλογο των θανάτων και από τους καταλόγους, όπου αναγράφονται τα ονόματα των αρχηγών των οικογενειών της ενορίας. Όσον αφορά στο αρχείο θανάτων, το διάστημα των ετών 1953-2016 χωρίστηκε σε πέντε επιμέρους περιόδους.

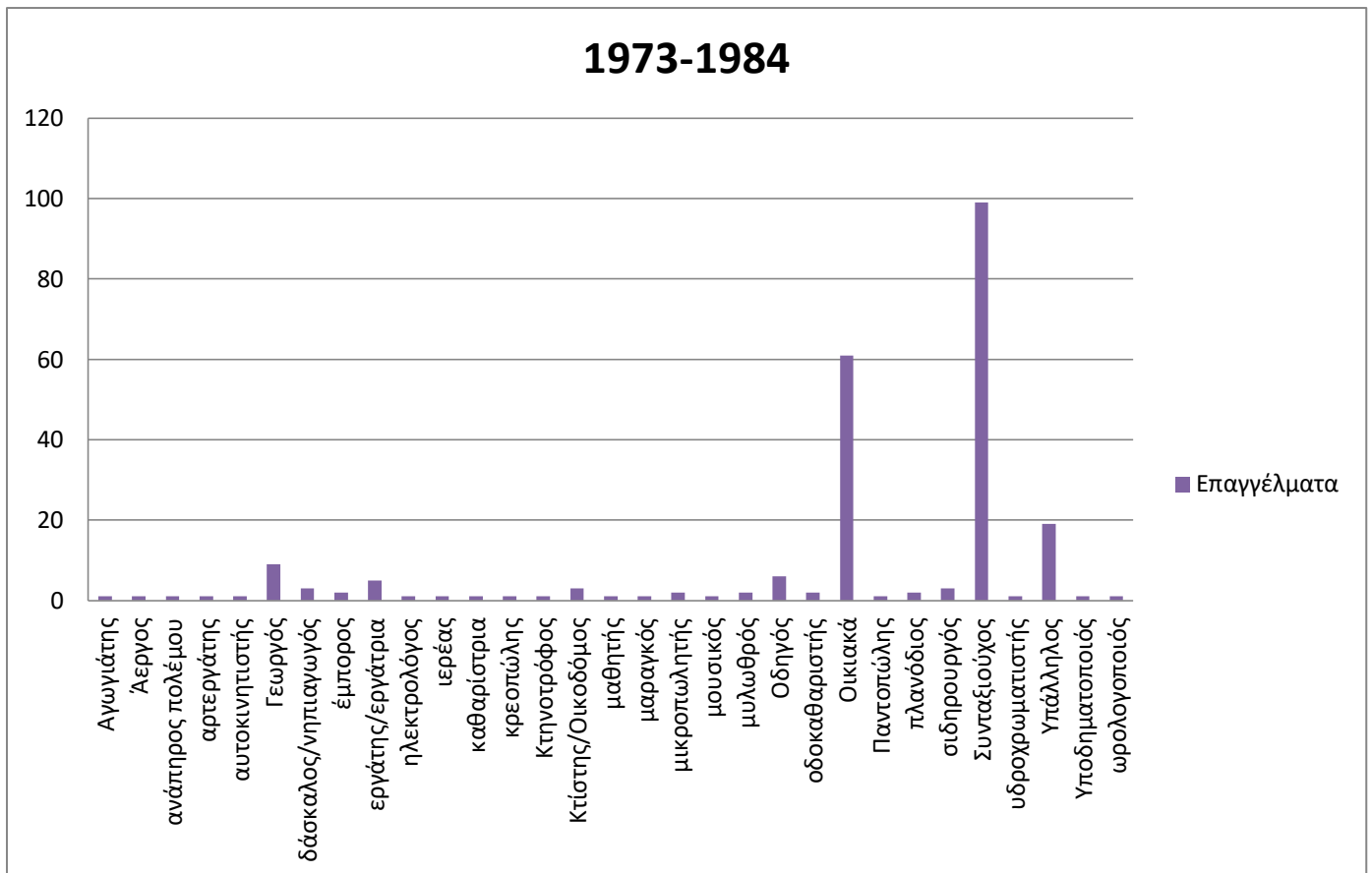
Την περίοδο των ετών 1953-1962 από το συνολικό αριθμό των ενοριτών, που αναφέρεται το επάγγελμά τους, οι περισσότεροι με ποσοστό 41,6% ασχολούνταν με τα οικιακά και συνεπώς ήταν γυναίκες. Στην συνέχεια ακολουθούν οι γεωργοί με ποσοστό 16,6% και οι συνταξιούχοι με ποσοστό 14,5%. Στην τέταρτη θέση είναι το επάγγελμα του αχθοφόρου (6,3%). Οι υπάλληλοι και οι υποδηματοποιοί εμφανίζονται με ποσοστό 4,2% και τέλος το 2,1% των ενοριτών αυτή την περίοδο ήταν άνεργοι, γανωματές, κτηνοτρόφοι, οδηγοί, παντοπώλες και ράφτες.

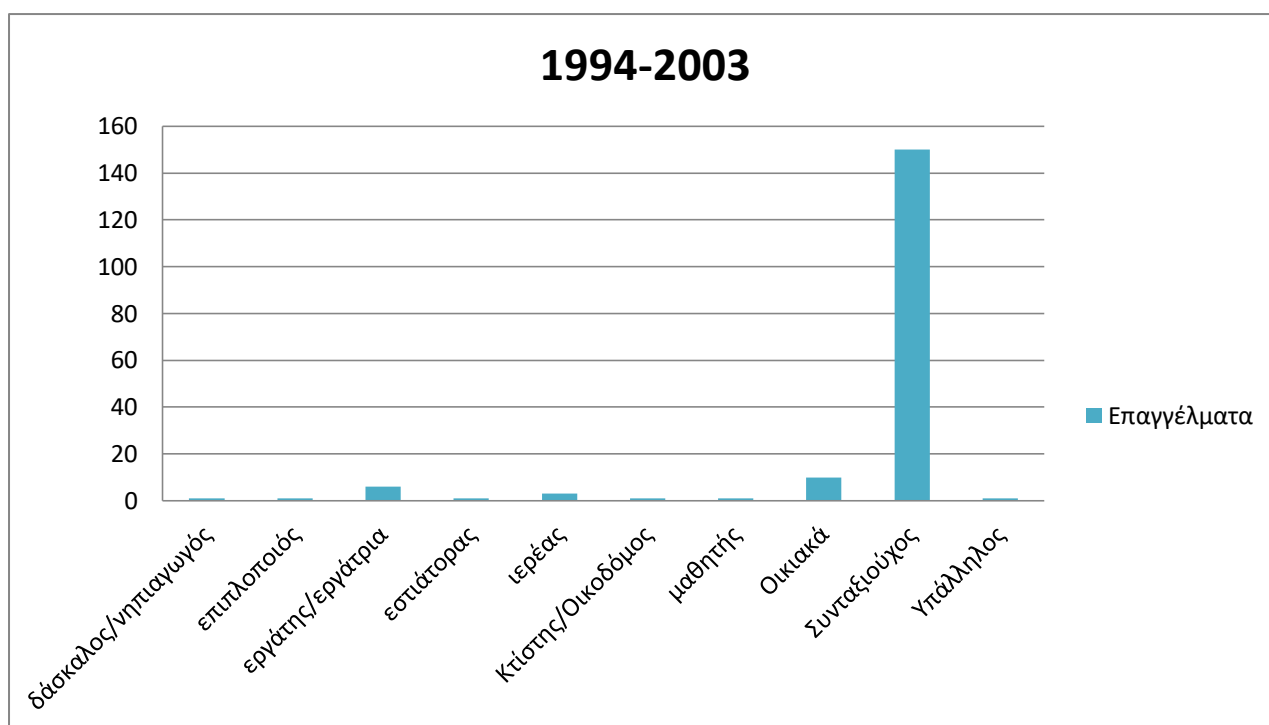
Παρατηρώντας το παρακάτω γράφημα διαπιστώνουμε ότι το διάστημα των ετών 1963-1972 η πλειοψηφία, όπως συμβαίνει και την προηγούμενη περίοδο, ασχολούνται με τα οικιακά (39%). Δεύτερο σε συχνότητα εμφάνισης είναι το επάγγελμα του γεωργού με ποσοστό 20,8%. Στη συνέχεια ακολουθεί το επάγγελμα του αχθοφόρου, του ράφτη και του υπαλλήλου. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα εμφανίζονται σε μικρά ποσοστά.

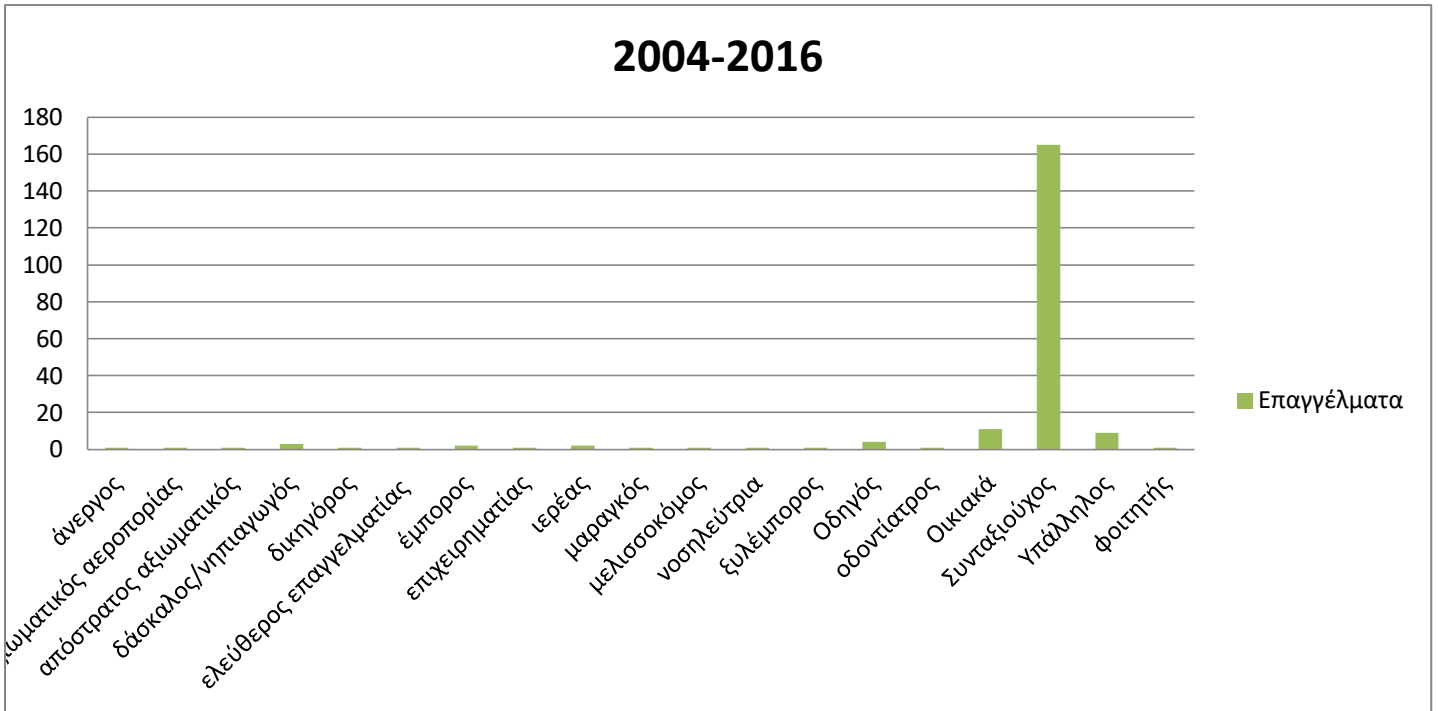
Στην περίοδο 1973-1984 οι περισσότεροι κάτοικοι της ενορίας ήταν συνταξιούχοι με συχνότητα εμφάνισης 99 και ποσοστό 42,1%. Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό (26%) ασχολούνταν με τα οικιακά. Οι υπάλληλοι και οι γεωργοί συνεχίζουν να εμφανίζονται με ποσοστό 8,2% και 3,8%. Ακολουθεί το επάγγελμα του οδηγού (2,6%) και του εργάτη (2,1%). Με ποσοστό 1,3% εμφανίζονται οι οικοδόμοι και οι σιδηρουργοί, ενώ τα υπόλοιπα επαγγέλματα έχουν πολύ μικρή συχνότητα εμφάνισης.

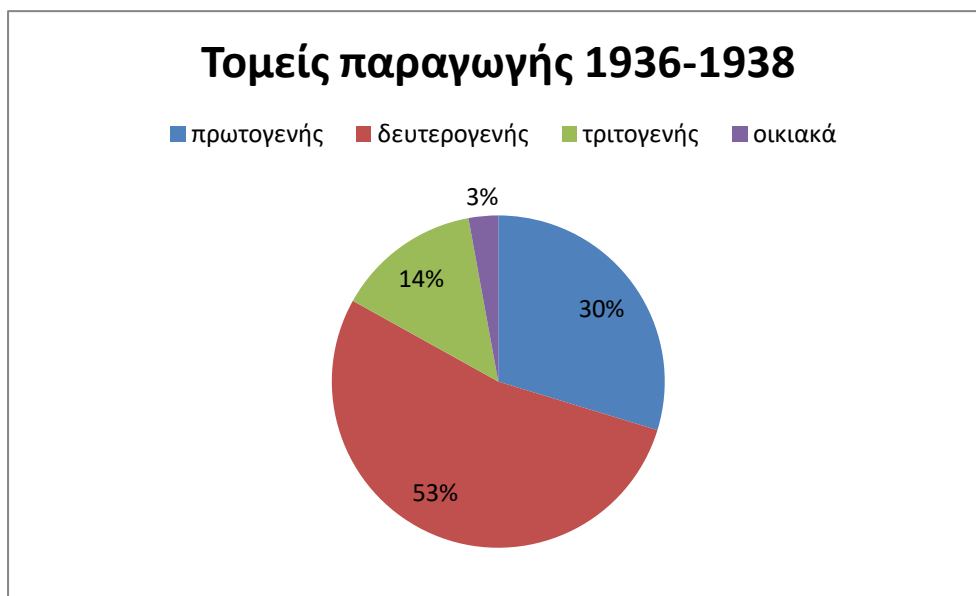
Όπως γίνεται φανερό και στο επόμενο γράφημα, το διάστημα των ετών 1994-2003, η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 85,7% ήταν συνταξιούχοι. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι περισσότεροι πέθαιναν σε αρκετά μεγάλη ηλικία. Στη δεύτερη θέση ακολουθούν οι γυναίκες που ήταν οικοκυρές (5,7%). Έπειτα εμφανίζεται το επάγγελμα του εργάτη με ποσοστό 3,3% και ακολουθούν οι ιερείς (1,7%). Στην τελευταία θέση με ποσοστό εμφάνισης 0,6% εμφανίζονται τα εξής επαγγέλματα: δάσκαλος/νηπιαγωγός, επιπλοποιός, εστιατορας, κτίστης/οικοδόμος, μαθητής και υπάλληλος.

Το ίδιο ισχύει και επικρατεί και την περίοδο 2004-2016. Η πλειοψηφία των ενοριτών είναι συνταξιούχοι με ποσοστό 79,3% και στην συνέχεια ακολουθούν όσοι ασχολούνται με τα οικιακά (5,3%) και οι υπάλληλοι (4,2%). Οι οδηγοί εμφανίζονται με ποσοστό 1,8% και οι δάσκαλοι με 1,4%.

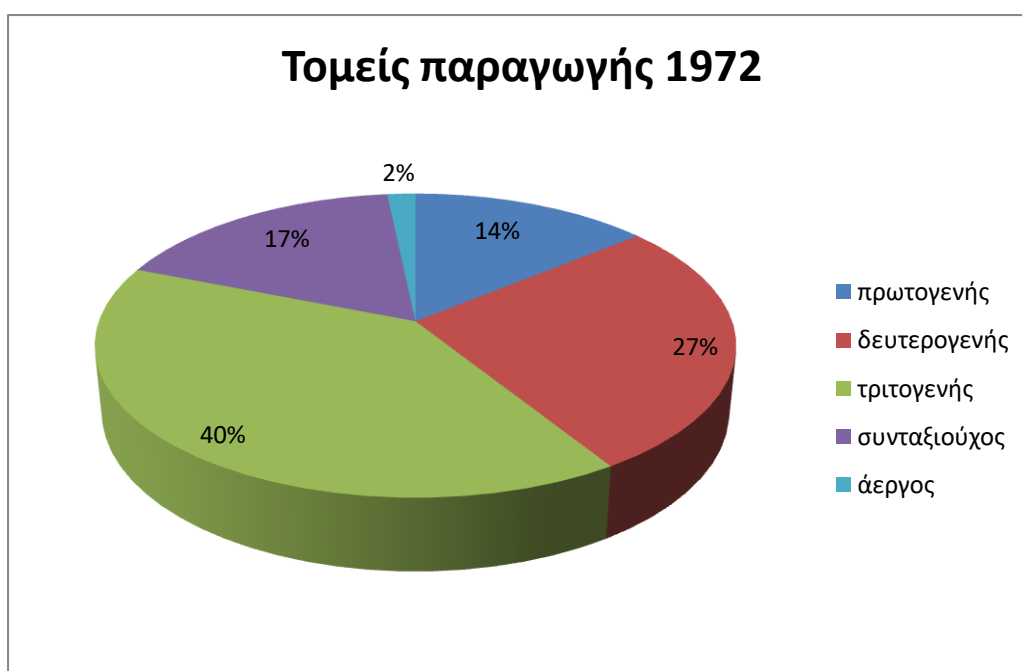

Ο παλαιότερος κατάλογος, ο οποίος βρέθηκε στο αρχείο του ναού του αγίου Νικολάου αφορά την περίοδο των ετών 1936-1938. Σε αυτόν καταγράφονται τα ονόματα των αρχηγών των οικογενειών και το επάγγελμά τους. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζονται τα επαγγέλματα χωρισμένα σε κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα παραγωγής στον οποίο αντιστοιχούν και στο παράρτημα παρατίθεται ο πίνακας (Πίνακας 1), στον οποίο αναγράφονται αναλυτικά τα επαγγέλματα και το πλήθος των ατόμων που τα ασκούν:

Όπως φαίνεται στο κυκλικό διάγραμμα την πρώτη θέση των επαγγελμάτων καταλαμβάνει ο δευτερογενής τομέας με ποσοστό 53%. Ακολουθούν τα επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα παραγωγής, με ποσοστό 30%. Περισσότερο εμφανίζεται το επάγγελμα του γεωργού και λιγότερο του βοσκού. Ο τριτογενής τομέας, δηλαδή οι διάφορες υπηρεσίες, έρχεται μετά, με ποσοστό 14% και τέλος 3% των ατόμων είναι χήρες γυναίκες που ασχολούνται με τα οικιακά και παρουσιάζονται ως αρχηγοί οικογενειών.

Αναφορικά με το έτος 1972, τα επαγγέλματα καταγράφονται στον πίνακα 2, που βρίσκεται στο παράρτημα και οι τομείς παραγωγής με τους οποίους ασχολούνταν οι κάτοικοι της ενορίας του αγίου Νικολάου παρουσιάζονται στο επόμενο διάγραμμα:

Το έτος αυτό, όπως παρατηρούμε, η πλειοψηφία ασχολείται με επαγγέλματα του τριτογενούς τομέα παραγωγής με ποσοστό 40% σε αντίθεση με τα έτη 1936-1938, όπου την πρώτη θέση είχε ο δευτερογενής τομέας. Οι περισσότεροι, δηλαδή εργάζονται σε διάφορες υπηρεσίες ως υπάλληλοι ή ασχολούνται με το εμπόριο ή είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (π.χ. δικηγόροι). Εδώ τα επαγγέλματα του δευτερογενούς τομέα κατέχουν τη δεύτερη θέση με ποσοστό 27%. Ακολουθούν οι συνταξιούχοι με 17% και έπειτα ο πρωτογενής τομέας με ποσοστό 14%. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό των ενοριτών καταγράφονται ως άεργοι (2%).

3.7 Ήθη, έθιμα και κοινωνικές εκδηλώσεις

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες τις οποίες κατέγραψε ο Δημήτριος Μεκάσης, οι παλιοί κάτοικοι της Φλώρινας, μετά το 1950, συνήθιζαν να λένε για τις τρεις ημέρες του Πάσχα: «Πρώτη ημέρα στην πλατεία, δεύτερη στον άγιο Γεώργιο, τρίτη στον άγιο Νικόλαο». Οι ημέρες αυτές ήταν ημέρες θρησκευτικής κατάνυξης και ταυτόχρονα κρεοφαγίας μετά τη νηστεία της Σαρακοστής. Ήταν γιορτινές ημέρες, ημέρες γλεντιού στα σπίτια και στα πανηγύρια, τα οποία γίνονταν στις αυλές των ναών.

Πανηγύρια γίνονταν και στην αρχαιότητα, ήταν δηλαδή εορταστικές συνάξεις προς τιμήν κάποιου θεού. Η αρχαία ελληνική λέξη «πανήγυρις» είναι σύνθετη από το πᾶν (όλος) και το ἄγυρις (συνέλευση). Η λέξη ἄγυρις προέρχεται από το ρήμα ἀγείρω, που σημαίνει συγκεντρώνω, δηλαδή το πανηγύρι είναι μια συγκέντρωση πλήθους. Στα χρόνια του Βυζαντίου η σημασία της λέξης πανηγύρι δεν άλλαξε, καθώς τα πανηγύρια γίνονταν στη μνήμη κάποιου αγίου ή θρησκευτικής επετείου. Τα πανηγύρια συνεχίστηκαν και στα χρόνια της τουρκοκρατίας αναλλοίωτα (Δ. Μεκάσης, 2016). Στις μέρες μας η ζωντάνια των πανηγυριών δεν υπάρχει πια, καθώς ο τρόπος ζωής άλλαξε και οι άνθρωποι προτιμούν να γιορτάζουν στα σπίτια τους. Από την άλλη πλευρά, στα χωριά τα πανηγύρια αναβιώνουν, όμως με σύγχρονους ρυθμούς (Δ. Μεκάσης, 2016).

Στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας κανένας δεν είχε την τόλμη να κυκλοφορεί στους δρόμους τα μεσάνυχτα. Τα χρόνια εκείνα η γιορτή της Ανάστασης πραγματοποιούνταν στις πέντε το πρωί της Κυριακής του Πάσχα, όπως συνέβαινε και κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Η Ανάσταση, δηλαδή, γινόταν το πρωί, επειδή απαγορευόταν η κυκλοφορία τη νύχτα. Εκείνα τα χρόνια οι Φλωρινιώτες ξυπνούσαν από τα χαράματα για να πάνε όλοι μαζί οικογενειακώς στην εκκλησία με τις λαμπάδες, τα πλεκτά κεριά και τα κόκκινα αυγά στα χέρια. Μετά το 1912, με εξαίρεση τις περιόδους πολέμου, η Ανάσταση γιορταζόταν τα μεσάνυχτα.

Η Ανάσταση, μετά το 1950, εορταζόταν στην πλατεία Ομονοίας (στη σημερινή πλατεία Γεωργίου Μόδη), όπου συγκεντρώνονταν όλοι οι κάτοικοι της πόλης για να ακούσουν το «Χριστός Ανέστη», από τον Μητροπολίτη Βασίλειο. Δεν ήταν συνηθισμένο τότε να κυκλοφορούν τη νύχτα. Ξεκινούσαν, λοιπόν, οι οικογένειες παρέες-παρέες από τις γειτονιές και κατευθύνονταν στην εκκλησία (Μ. Προδρομίδου, 2016). Ιερείς και ψάλτες δίπλα στα κανόνια έψαλλαν το «δεύτε λάβετε φως» και η πλατεία έλαμπε από τις αναμμένες λαμπάδες του πλήθους. Αγκαλιές, φιλία, ευχές και τσούγκρισμα αυγών, ενώ τα βεγγαλικά φώτιζαν τον ουρανό. Οι πιστοί μαζί με τον κλήρο γύριζαν στους ναούς ενώ το πλήθος έφευγε από την πλατεία χαρούμενο για να απολαύσουν την μαγειρίτσα στα σπίτια τους. Αυτά γίνονταν στην πλατεία τα μεσάνυχτα της Ανάστασης (Δ. Μεκάσης, 2016). Το έτος 1967 μητροπολίτης Φλώρινας έγινε ο Αυγουστίνος Καντιώτης και την επόμενη χρονιά η Ανάσταση δεν έγινε στην πλατεία, αλλά στους ναούς και τα προαύλιά τους, όπως γίνεται και σήμερα. Ο μητροπολίτης Αυγουστίνος στα σκαλιά της εκκλησίας κήρυττε

και προέτρεπε τους πιστούς να μη φύγουν στα σπίτια τους μετά την Ανάσταση. Άλλοι έμεναν στην εκκλησία και οι περισσότεροι έφευγαν γρήγορα στα σπίτια τους για να γευτούν τη λαχταριστή μαγειρίτσα.

Από τα χρόνια της τουρκοκρατίας είχε καθιερωθεί ο εορτασμός της Δεύτερης Ανάστασης το απόγευμα της Κυριακής του Πάσχα στον ναό του αγίου Γεωργίου Φλώρινας. Ο ναός γέμιζε με πιστούς και πολλοί ήταν στο προαύλιο. Όλοι είχαν την επιθυμία να ακούσουν τα Ευαγγέλια σε πολλές ξένες γλώσσες, γεγονός που τους προκαλούσε θαυμασμό. Στην είσοδο του ναού υπήρχαν οι μικροπωλητές, που πουλούσαν κουλούρια, που τα είχαν περασμένα σε βέργες. Ήταν τα κουλούρια της Δεύτερης Ανάστασης. Ακόμα και σήμερα συνεχίζεται να γιορτάζεται η Δεύτερη Ανάσταση στον ίδιο ναό.

Τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα γιόρταζε πάλι ο ναός του αγίου Γεωργίου, όταν η ημέρα της γιορτής του αγίου έπεφτε πριν το Πάσχα. Το πανηγύρι, που γινόταν στη γιορτή του αγίου Γεωργίου ατόνησε και χάθηκε πριν το 1930, επειδή την επόμενη ημέρα γινόταν πανηγύρι στον νεόκτιστο ναό του αγίου Νικολάου.

Την τρίτη ημέρα του Πάσχα όλοι επέλεγαν και πήγαιναν να γλεντήσουν στο πανηγύρι του αγίου Νικολάου, που γινόταν στον αύλειο χώρο του ναού. Περίπου το 1925-1930 άρχισε να καθιερώνεται το πανηγύρι και τα επόμενα χρόνια έγινε το πανηγύρι όλων των Φλωρινιωτών, αλλά και των κατοίκων κοντινών χωριών (Δ. Μεκάσης, 2016). Όπως αναφέρει ο Κοσμάς Τυριακίδης, ο μητροπολίτης πήγαινε και λειτουργούσε στον ναό του αγίου Νικολάου. Ο κόσμος την τρίτη ημέρα συνήθιζε να πηγαίνει στη Θεία Λειτουργία. Οι οικογένειες συγκροτούσαν παρέες και με τις κουρελούδες τους και τα φαγώσιμά τους ανηφόριζαν στον χώρο της εκκλησίας. Από το κοντινό ρυάκι είχαν τη δυνατότητα να προμηθευτούν το απαραίτητο νερό και να ξεδιψάσουν οι εκδρομείς. Ο χώρος, αν ο καιρός ήταν καλός, ήταν ιδανικός και για το παιχνίδι των παιδιών. Σύμφωνα με τις προφορικές μαρτυρίες παλιών ενοριτιστών σχετικά με αυτή την ημέρα, έπαιρναν μαζί τους το τσουρέκι και το αυγό τους και κάθονταν εκεί μέχρι το μεσημέρι. Επίσης, πολλοί οργανοπαίκτες με κλαρίνα και νταούλια έρχονταν από τα χωριά Άλωνα, Σκοπιά, Ακρίτα και το Τσιφλίκι της Φλώρινας και μετά τη λειτουργία ξεκινούσε το γλέντι. Κάθε λιβάδι και ένας κύκλος χορευτών και στη μέση τα κλαρίνα, που σκορπούσαν κέφι και ξεγνοιασιά. Οι κάτοικοι των χωριών έψηναν αρνιά στις σούβλες στο προαύλιο του ναού από το πρωί, ενώ οι κάτοικοι του κέντρου της πόλης έφερναν έτοιμο φαγητό. Το γλέντι κρατούσε όλη την ημέρα. Μεταπολεμικά το πανηγύρι αυτό έγινε περισσότερο αστικό, καθώς οι κάτοικοι της πόλης πήγαιναν με τα καλά πασχαλινά τους ρούχα στην εκκλησία, χόρευαν αρκετούς χορούς, έκαναν βόλτες μέχρι τον άγιο Μηνά και για φαγητό πήγαιναν στα σπίτια τους. Έξω από το ναό τα καροτσάκια των μικροπωλητών πουλούσαν παγωτά, γκαζόζες κ.λ.π. (Δ. Μεκάσης, 2016). Ο Κοσμάς Τυριακίδης λέει ότι το πανηγύρι αυτό γινόταν όταν επίσκοπος ήταν ο Βασίλειος και αργότερα με τον μητροπολίτη Αυγουστίνο αραίωσε. Το 1968 ο μητροπολίτης Αυγουστίνος Καντιώτης δεν επέτρεψε να γίνεται το πανηγύρι στο προαύλιο του ναού, με αποτέλεσμα να χαθεί και αυτό το πανηγύρι (Δ. Μεκάσης, 2016). Το έτος, όμως,

2014 έγινε μια προσπάθεια από τον προϊστάμενο του ναού, πατέρα Σωτήριο Παρδάλη, αναβίωσης αυτού του εθίμου και του πανηγυριού την τρίτη μέρα του Πάσχα στο προαύλιο του ναού.

Εικόνα 15: Οι οικογένειες Δημητρίου Βαραδίνη και Πέτρου Λιάκου με τα παιδιά τους και με γιορτινή ενδυμασία βρέθηκαν στον άγιο Νικόλαο, όπως και πολλοί άλλοι Φλωρινιώτες (εφημερίδα «Φωνή της Φλωρίνης», αρ. φύλλου 2673, 2016)

Μία άλλη εκδήλωση, την οποία θυμούνται και αναφέρουν οι ενορίτες του αγίου Νικολάου είναι το αντάμωμα των Φλωρινιωτών Θεσσαλονίκης, που οργάνωνε ο Σύλλογος Φλωρινιωτών Θεσσαλονίκης. Το αντάμωμα γινόταν το καλοκαίρι, συνήθως μετά τον Δεκαπενταύγουστο στον περίβολο του ναού και ονομαζόταν γιορτή φασολάδας. Η τελευταία εκδήλωση πραγματοποιήθηκε το έτος 2015.

Από τις συνεντεύξεις με ενορίτες καταγράφονται ορισμένα έθιμα, τα οποία, όμως, στις μέρες μας έχουν εξαλειφθεί. Κάθε πρώτη του μηνός ο ιερέας μαζί με τα μέλη της επιτροπής γυρνούσε από σπίτι σε σπίτι με τον αγιασμό και αυτό συνέβαινε και στη γιορτή των Θεοφανίων (έχει σταματήσει πριν από 20 χρόνια). Τα χρόνια που ήταν εφημέριος ο πατήρ Ανδρέας Τούλιος γινόταν δημοπρασία στη γιορτή των Θεοφανίων για να πάρουν εικόνες οι ενορίτες. Όσοι είχαν περισσότερα χρήματα

προλάβαιναν να πάρουν, ενώ οι φτωχοί όχι. Τώρα καταργήθηκε αυτό και δεν γίνεται πια. Επίσης, έπαιρναν την εικόνα στα Θεοφάνια και την έβαζαν στο αγιασμένο νερό στο ποτάμι και την κρατούσαν σαράντα ημέρες μέχρι την Υπαπαντή.

Εικόνα 16: Ο εφημέριος του αγίου Νικολάου, πατήρ Ανδρέας Τούλιος μαζί με τον πατέρα Ιωάννη Ελευθερίου κατευθύνονται προς την πισίνα για να ρίξουν τον σταυρό (Θεοφάνια 1977).

Στο έθιμο σχετικά με την δημοπρασία των εικόνων στη γιορτή των Θεοφανίων αναφέρεται ο λαογράφος Λάζαρος Μέλλιος. Οι ρίζες αυτού του εθίμου βρίσκονται στις γιορτές της αρχαίας Ελλάδας, που ονομάζονταν πλυντήρια και ήταν προς τιμή της θεάς Αθηνάς. Με αυτό το έθιμο τιμούσαν την Αθηνά όλες οι πόλεις της αρχαίας Ελλάδας και γινόταν κάθε άνοιξη, με πρωταρχικό σκοπό τον καθαρισμό του ναού της θεάς και του αγάλματός της. Στην Αθήνα κατέβαζαν με πομπή στο Φάληρο το άγαλμα της Αθηνάς και έπλεναν με θαλασσινό νερό τα ενδύματα του αγάλματος. Έπειτα ακολουθούσαν τα καλλυντήρια, που συνδυάζονταν με την ιδέα της αφθονίας των μελλοντικών αγαθών και σοδειών (Λ. Μέλλιος, 1986, σ. 11). Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τον πλειστηριασμό των εικόνων, σημειώνεται ότι στην πόλη της Φλώρινας και στα χωριά της κάθε χρόνο στα Θεοφάνια πριν γίνει η ρίψη του σταυρού, μετά το τέλος της λειτουργίας δημοπρατούνταν όλες οι φορητές εικόνες της εκκλησίας. Μέσα στην εκκλησία ένας επίτροπος κρατώντας μια κόλλα χαρτί και μολύβι κατέγραφε τους πλειοδότες, την εικόνα που πήραν και το ποσό που έδιναν. Στα παλιότερα χρόνια η πλειοδοσία ήταν μόνο λάδι. Το λάδι μετατρέποταν και σε χρήματα όταν ο καθένας ξοφλούσε την υποχρέωσή του. Από το 1936 και έπειτα η δημοπρασία γινόταν μόνο με χρήματα. Η διαδικασία της δημοπρασίας γινόταν ως

εξής: ο ιερέας κρατάει στα χέρια του την εικόνα και ο τελευταίος πλειοδότης την παίρνει φιλώντας το χέρι του ιερέα και πληρώνει το τίμημα της εικόνας ή εκείνη την ώρα ή μέσα σε διάστημα σαράντα ημερών. Αφού ολοκληρωνόταν η δημοπρασία και μετά τη ρίψη του σταυρού όλοι έπαιρναν τις εικόνες και τις έπλεναν στα αγιασμένα νερά, όπως επίσης και τα άλογα πάνω στα οποία έρχονταν. Ακόμη και οι ίδιοι πλένονταν για να έχουν υγεία και έπαιρναν μαζί τους δοχεία με αγιασμένο νερό για να ραντίσουν το σπίτι τους, το στάβλο, τον κήπο, και τα χωράφια τους, για να έχουν καλή σοδειά. Όταν επέστρεφαν στο σπίτι τους, τοποθετούσαν τις εικόνες στο εικονοστάσι μέχρι την ημέρα που θα τις επιστρέψουν στην εκκλησία. Μετά από σαράντα ημέρες η εικόνα έπρεπε να επιστραφεί για να τοποθετηθεί ξανά στη θέση της. Από το 1968 ο επίσκοπος Αυγουστίνος Καντιώτης δεν επέτρεπε τη δημοπρασία των εικόνων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα κάθε πιστός να παίρνει την εικόνα στο σπίτι του αφήνοντας ό,τι θέλει στο παγκάρι της εκκλησίας και έτσι εξαφανίστηκε κάθε τάση επίδειξης της παλιάς εποχής με τη δημοπρασία (Λ. Μέλλιος, 1986, σ. 9).

Εικόνα 17: Θεοφάνια 2017

Εικόνα 18: Ρίψη του σταυρού στον ποταμό Σακουλέβα (Θεοφάνια 2017)

Το έτος 2010 και πιο συγκεκριμένα το τριήμερο 11, 12 και 13 Ιουνίου πραγματοποιήθηκαν λατρευτικές και εορταστικές εκδηλώσεις για την 85^η επέτειο (1925-2010) από την ίδρυση και τη λειτουργία του ιερού ναού αγίου Νικολάου. Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων ήταν ως εξής:

Την πρώτη μέρα, Παρασκευή 11 Ιουνίου στις 19:00 ο επίσκοπος μαζί με τους εφημέριους και τους ενορίτες υποδέχθηκαν τεμάχιο του Ιερού Λειψάνου του αγίου Νικολάου. Στην συνέχεια τελέστηκε δοξολογία. Έπειτα ακολούθησαν οι ομιλίες για τα 85 χρόνια ενοριακής ζωής και δράσης. Πρώτος μίλησε ο προϊστάμενος του ναού π. Σωτήριος Παρδάλης με θέμα «Ενορία αγίου Νικολάου από ιδρύσεως 1925 μέχρι και σήμερα 2010». Στην συνέχεια παρουσιάστηκαν από τον εφημέριο του ναού π. Αντώνιο Πετρόπουλο οι ιερείς που υπηρέτησαν στον ναό. Ακολούθησε η ομιλία του κ. Αριστείδη Μήτκα με θέμα «Αναμνήσεις από την ζωή και δράση των διατελεσάντων εφημερίων: α) π. Ανδρέα Τούλιου β) π. Δημητρίου Ευθυμιάδη». Μετά ανέλαβε το λόγο ο ενοριακός επίτροπος Γεώργιος Αλεξίου, ο οποίος παρουσίασε τους διατελέσαντες ιεροψάλτες, επιτρόπους και νεωκόρους του ιερού ναού. Η εκδήλωση έκλεισε με τον χαιρετισμό από τον Μητροπολίτη κ.κ. Θεόκλητο. Στις 12/06 πραγματοποιήθηκε Όρθρος και Θεία Λειτουργία και το απόγευμα Αρχιερατικός Μέγας εσπερινός. Ακολούθησε Λιτανεία του Ιερού Λειψάνου αγίου Νικολάου. Την Κυριακή (13/06) τελέστηκε πολυαρχιερατική Θ. Λειτουργία χοροστατούντος του Αρχιεπισκόπου Ιόπης και Αριμαθαίας κ.κ. Δαμασκηνού και του Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ.κ. Θεοκλήτου. Μετά την λειτουργία τελέστηκε Αρχιερατικό μνημόσυνο κτητόρων. Ακολούθησαν παραδοσιακοί χοροί στον αύλειο

χώρο του ναού από το Λύκειο Ελληνίδων και τον Φ.Σ.Φ. «Ο Αριστοτέλης». Το απόγευμα τελέστηκε εσπερινός και παράκληση του αγίου Νικολάου και αναχώρησε το Ιερό Λείψανο.

Επίσης, εορταστικές εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν και το έτος 2015 για τα ενενήντα χρόνια ενοριακής ζωής και κοινωνικής δράσης του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Φλώρινας (1925-2015). Από τις 4-9/12/2015 έγιναν οι εκδηλώσεις. Την πρώτη μέρα πραγματοποιήθηκε η υποδοχή της Τιμίας Κάρας του νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων. Τη Δευτέρα 07/12/2015 στις 5:30 μ.μ. στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του Δήμου Φλώρινας πραγματοποιήθηκε ομιλία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ν. Κρήνης και Καλαμαριάς κ.κ. Ιουστίνου με θέμα: «Ο ρόλος της Ενορίας στην σύγχρονη κοινωνία». Μετά την ομιλία η Ρωμαίικη Εκκλησιαστική χορωδία «Κοσμάς Μακεδών ο Ιβηρίτης» και η Παραδοσιακή χορωδία «Άγιος Δημήτριος» Λεχόβου έψαλαν ύμνους της γιορτής του Αγίου Νικολάου και των Χριστουγέννων με χοράρχη τον κ. Απόστολο Γογούση, ιεροψάλτη του ναού του αγίου Νικολάου.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΦΛΩΡΙΝΗΣ

ΟΓΔΟΝΤΑ ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ
ΕΝΟΡΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ & ΔΡΑΣΗΣ

1925-2010

ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
11,12,& 13 ΙΟΥΝΙΟΥ 2010

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

11/06/2010 Παρασκευή

18:30 Υποδοχή Ιερών Λειψάνων Αγ. Νικολάου

19:00 Δοξολογία

19:15 Ενοριακή ζωή και δράση

- Ενορία Αγ. Νικολάου από ιδρύσεως 1925 μέχρι και σήμερα 2010 Ομιλία υπό του Αιδεσιμολογιώτατου π. Σωτηρίου Παραδάλη Προϊσταμένου Ι.Ν.
- Διατελέσαντες ιερείς από συστάσεως Ενορίας Αγ. Νικολάου Επιμέλεια Αιδεσιμωτάτου π. Αντωνίου Πετροπούλου Εφημ. Ι.Ν.
- Αναμνήσεις από την ζωή και δράση των διατελεσάντων εφημερίων:
α) π. Ανδρέου Τούλιου β), π. Δημητρίου Ευθυμιάδη Ομιλία υπό του κ. Αριστ. Μήτκα Δικηγόρου, Προέδρου Φ.Σ.Φ. «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»
- Διατελέσαντες Ιεροψάλτες, Επίτροποι & Νεωκόροι Ι. Ναού Επιμέλεια του Ενοριακού επιτρόπου κ. Γεωργίου Αλεξίου
- Χαιρετισμός υπό του Σεβ. Μητροπολίτου μας κ.κ. Θεοκλήτου
- Φήμη Σεβασμιωτάτου & Εθνικός Ύμνος

21:30 Παράκληση & Χαιρετισμοί Αγίου Νικολάου

12/06/2010 Σάββατο

07:30 Όρθρος - Θεία Λειτουργία

18:30 Αρχιερατικός Μέγας Εσπερινός- Αρτοκλασία

20:30 Λιτανεία του Ιερού Λειψάνου Αγίου Νικολάου

13/06/2010 Κυριακή

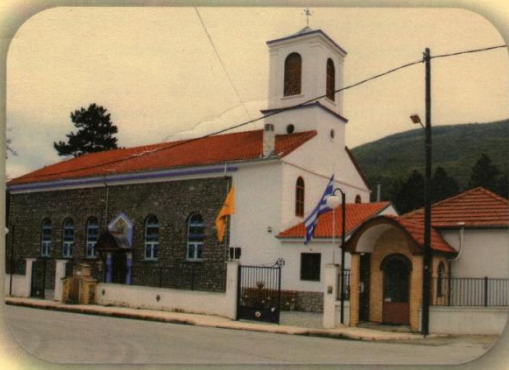
07:30 Αρχιερατική Θ. Λειτουργία και Θ. Κήρυγμα υπό του Σεβ. Μητροπολίτου μας κ.κ. Θεοκλήτου. Αρχιερατικό Μνημόσυνο κητόρων

11:30 Παραδοσιακοί χοροί εις τον αύλιο χώρο του Ι.Ν. από το Λύκειο Ελληνίδων Οδηγών & Φ.Σ.Φ. «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Εικόνα 19: Πρόγραμμα εκδηλώσεων για τα 85 χρόνια ενοριακής ζωής και δράσης

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΕΝΟΡΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ & ΔΡΑΣΗΣ
1925 - 2015

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4/12/2015, ώρα 17:00

Λατρευτικές εκδηλώσεις 4-5-6-7-8-9/12/2015

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4/12/2015:

- Ώρα 17:00 Υποδοχή της Τιμίας Κάρας του Νεομάρτυρος Αγίου Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων από τον Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών & Εορδαίας κ.κ. Θεοκλήτον και του Ι. Κλήρου της πόλεως Πλατεία Ηρώων (σε περίπτωση κακοκαιρίας στην είσοδο των Τ.Ε.Ι.) με την συμμετοχή του Συλλόγου Ηπειρωτών «Η ΟΛΥΜΠΙΑΣ». Δοξολογία.
- Ώρα 17:30 Μέγας Εσπερινός με Θείον Κήρυγμα
- Ώρα 20:00 Θα ψαλθεί η παράκλησις του Αγ. Γεωργίου.

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 5/12/2015:

- Ώρα 07:30: Όρθρος και Θεία Λειτουργία μετά Θ. Κηρύγματος.
- Ώρα 16:00 Μικρός Εσπερινός- Αρτοκλασίες
- Ώρα 18:00 Μέγας Πανηγυρικός Εσπερινός, μετά Θ. Κηρύγματος. Μικρή Λιτανεία (Καιρού επιτρέποντος)
- Ώρα 20:00 Παράκλησις του Αγίου Νικολάου.

ΚΥΡΙΑΚΗ 6/12/2015:

- Ώρα 07:30: Όρθρος και Αρχιερατική Θεία Λειτουργία Ιεουργούντος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φλωρίνης, Πρεσπών & Εορδαίας κ.κ. Θεοκλήτου, όστις και θα κηρύξει τον Θ. Λόγον
- Ώρα 17:00 Εσπερινός - Παράκλησις του Αγίου Νικολάου

ΔΕΥΤΕΡΑ 7/12/2015

- Ώρα 07:30: Όρθρος και Θεία Λειτουργία μετά Θ. Κηρύγματος.
- Ώρα 17:30 Εορταστική εκδήλωση για τα ενενήντα χρόνια Ενοριακής ζωής και Κοινωνικής Δράσης Ι.Ν. Αγίου Νικολάου 1925-2015 στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του Δήμου Φλώρινας με ομιλητή τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ν. Κρήνης και Καλαμαριάς κ.κ. Ιουστίνον.

ΤΡΙΤΗ 8/12/2015

- Ώρα 20:00 Ιερά Αγρυπνία επί τη εορτή της Συλλήψεως της Αγίας Άννης (λήξη 1^η πρωϊνή)

ΤΕΤΑΡΤΗ 9/12/2015

- Ώρα 10:00 Αναχώρησης της Τιμίας Κάρας του Νεομάρτυρος Αγίου Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων.

Εικόνα 20: Εκδηλώσεις για τα 90 χρόνια του ναού αγίου Νικολάου

4. Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα έρευνα μπορούμε να οδηγηθούμε σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το ιστορικό υπόβαθρο και την προσφορά της ενορίας του αγίου Νικολάου. Αρχικά, στην περιοχή της Φλώρινας ο άγιος Νικόλαος τιμάται ιδιαίτερα, καθώς αυτό μαρτυρείται από το πλήθος των ναών που είναι αφιερωμένοι σε αυτόν. Πριν την κατάληψη της Φλώρινας από τους Οθωμανούς υπήρχαν δύο ναοί του αγίου Νικολάου, ο σημερινός ναός ιδρύθηκε το 1925 και είναι από τους τρεις πιο παλιούς ναούς της πόλης. Σχετικά με την ίδρυση του ναού υπάρχουν δύο απόψεις: από τη μια πλευρά υποστηρίζεται ότι η εκκλησία κτίστηκε με πρωτοβουλία των κατοίκων του χωριού Τρίβουνο, ενώ από την άλλη πλευρά με πρωτοβουλία των κατοίκων της Φλώρινας. Όσον αφορά στην πνευματική και κοινοτική προσφορά της ενορίας, η συνεισφορά της, όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις θεωρείται σημαντική. Μέσα από την ενορία οι άνθρωποι μπορούν να έρθουν σε επαφή με το Θεό και τα μυστήρια της Εκκλησίας. Παρά το γεγονός ότι η ενορία του αγίου Νικολάου είναι μικρή αριθμητικά και απομακρυσμένη, εντούτοις το φιλανθρωπικό και κοινωνικό έργο δεν σταματά και θεωρείται αρκετά σημαντικό. Τέλος, κυρίως τα παλαιότερα χρόνια και λιγότερο σήμερα, η κοινωνική ζωή των ανθρώπων είχε ως κέντρο τον ναό και την ενορία. Με τα πανηγύρια και τις κοινωνικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν οι κάτοικοι της ενορίας είχαν την ευκαιρία να συνδεθούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Από το αρχαικό υλικό του ναού μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι κάτοικοι της ενορίας είχαν ως τόπο καταγωγής τους, ως επί το πλείστον, τη Φλώρινα. Αρκετοί ήταν, επίσης, από το Τρίβουνο, γεγονός που μαρτυρεί τον ερχομό και την εγκατάσταση Τριβουνιωτών στην περιοχή, όπου υπάγεται στην ενορία του αγίου Νικολάου. Αναφορικά με τις βαπτίσεις, γίνεται φανερό ότι σταδιακά ο αριθμός τους μειώνεται και το ίδιο συμβαίνει και με τους γάμους. Η μείωση του αριθμού των γεννήσεων και των βαπτίσεων έχει σαν αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αριθμός των ανθρώπων της τρίτης ηλικίας. Για τις ηλικίες των νυμφευόμενων επιβεβαιώνεται το κοινωνικά αποδεκτό για τα παλιότερα, κυρίως, χρόνια ότι «η γυναίκα πρέπει να παντρεύεται μικρή», ενώ ο άντρας μπορεί να παντρευτεί και σε μεγαλύτερη ηλικία. Όσον αφορά το αρχείο θανάτων, βλέπουμε ότι μέχρι περίπου τη δεκαετία του 1970 πέθαναν αρκετά νήπια. Τα επόμενα χρόνια, όμως, δεν υπάρχει παιδική θνησιμότητα και οι βαπτίσεις τελούνται κάποιους μήνες έως 1-2 χρόνια μετά τη γέννηση του παιδιού. Γενικότερα, οι κάτοικοι της ενορίας που καταγράφονται στον κατάλογο θανάτων έχουν μεγάλο μέσο όρο ζωής. Τέλος, οι επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων της ενορίας επεκτείνονται κυρίως στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα. Μάλιστα, με το πέρασμα των χρόνων βλέπουμε μια στροφή στον τριτογενή τομέα, στον τομέα δηλαδή των υπηρεσιών.

Ως περαιτέρω διερεύνηση η ενορία του αγίου Νικολάου και η πνευματική και κοινωνική προσφορά της θα μπορούσε να εξεταστεί και συγκριτικά και με τις υπόλοιπες ενορίες της περιοχής της Φλώρινας.

Επιπρόσθετα, για την ενορία του αγίου Νικολάου θα μπορούσε να γίνει μια έρευνα ή οποία θα περιλαμβάνει και μια διδακτική παρέμβαση. Με άλλα λόγια, στα πλαίσια του μαθήματος των Θρησκευτικών στην τετάρτη τάξη θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ένα σχέδιο εργασίας στην ενότητα 22: «Από μικρό παιδί στην εκκλησία και στην ενορία» του τέταρτου κεφαλαίου του σχολικού βιβλίου με θέμα την εκκλησιαστική κοινότητα. Οι μαθητές θα μπορούσαν να εργαστούν ομαδικά και κάθε ομάδα να αναλάβει να μελετήσει έναν συγκεκριμένο άξονα.

Βιβλιογραφία

Πηγές-Αρχεδιακό υλικό

Αρχείο κληρικών Μητρόπολης Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας

Φάκελος ναού αγίου Νικολάου Φλώρινας της Μητρόπολης

Αρχείο Γ.Α.Κ. Φλώρινας

Αρχείο βαπτίσεων, θανάτων και γάμων

Φάκελος απολογιστικών στοιχείων του Ενοριακού Φιλόπτωχου Ταμείου

Συεντεύξεις

Παρδάλης Σωτήριος (προϊστάμενος ναού αγίου Νικολάου)

Πετρόπουλος Αντώνιος (εφημέριος)

Αθανασιάδης Θεωνάς (υπεύθυνος κατηχητικών)

Αντωνιάδου Ευρώπη

Βόσδου Όλγα

Γαζέα Ανθούλα

Γρούιου Ιωάννα

Γώγου Αλκμήνη

Δαμιανίδου-Τσουμήτα Μαρία

Ελευθερίου Σωκράτης

Ευθυμιάδου Σόνια

Μητρούση Αθηνά

Παλιάρη Αγάπη

Παπαθανασίου Μαγδαληνή

Πέιος Αντώνιος, Πέιος Πέτρος

Σούφρα Παρασκευή

Ταμουτσέλης Ευάγγελος

Τερεζή Πόπη

Τριακίδης Κοσμάς

Έντυπη

Γρηγόριος Νύσσης, Προς Φλαβιανόν, PG 46, 1001 A.

Επιφάνιος Σαλαμίνος Κύπρου, PG 41, 677 C.

Ακανθόπουλος, Π. (1984). *Η ιστορία των ενοριών του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία* (Διδακτορική Διατριβή). Θεσσαλονίκη.

Βαρβούνης, Μ. (2015). *Ελληνικά λαϊκά δρώμενα και τελετουργίες του χειμώνα και του Δωδεκαημέρου*. Αθήνα: Κιβωτός της Ορθοδοξίας.

Δημητράκος, Δ. (2008). *Ενορία. Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης* (Τόμος 3, σσ. 2572). Αθήνα: Πιρόγα.

Καλλινίκος, Κ. (1958). *Επίτομος Εκκλησιαστική Ιστορία απ' αρχής μέχρι 1930*. Αθήνα: Εκδόσεις «Εκθεσις Χριστιανικού Βιβλίου».

Κασκαμανίδης, Ι. (2004). Οθωμανική τοπογραφία της Φλώρινας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, *Πρακτικά Συνεδρίου "Φλώρινα 1912-2002" : ιστορία και πολιτισμός / Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας. Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών (Α.Π.Θ.)* (σσ. 75-104). Φλώρινα: Π.Σ.Φ., Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών.

Κατσάνης, Ν. (1991). Οι εικαστικές τέχνες στη Φλώρινα. *Αριστοτέλης* (τεύχος 207-208-209-210), σσ. 156-159.

Κυριακούδης, Ε. (2002). *Η Φλώρινα και η περιοχή της*. Φλώρινα: Πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας INTEREG II.

Μαντζουνέας, Ε. (1984). Εκκλησιαστικό δίκαιο. *Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαίδεια* (Τόμος 9, σσ. 386). Αθήνα: Αθ. Μαρτίνογ.

Μεκάσης, Δ. (2016, 5 Μαΐου). Πάσχα Φλωριναίων. *Ελεύθερο Βήμα της Φλώρινας*, σελ. 6.

Μέλλιος, Λ. (1986). *Η δημοπράτηση των Αγίων Εικόνων στα Θεοφάνια και της Αγίας Μετάληψης στη Φλώρινα*. Θεσσαλονίκη.

Μεταλληνός, Γ. (2012). *Ενορία: Ό Χριστός έν τῶ μέσω ήμῶν*. Αθήνα: Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Μήτκας, Α. (2010). Ομιλία για τα 85 χρόνια Αγίου Νικολάου Φλώρινας.

Μουτσόπουλος, Ν. (2003). *Εκκλησίες του νομού Φλώρινας – Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία της Μακεδονίας*. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία.

Μπέσσας, Δ. (1993). *Η εικαστική Φλώρινα (1941-1976)*. Φλώρινα: Εκδόσεις Δημόσια Βιβλιοθήκη «Βασιλικής Πιτόσκα-Βάρνα».

Μπέσσας, Δ. (1995). *Ζωγράφοι του Βιτσίου*. Φλώρινα: Ν.Ε.Λ.Ε.

Παΐσιος, Γ. (1962). *Αγιογραφία και αγιογράφοι Χιονιάδων*. Ιωάννινα: «Ηπειρωτική εστία».

Πασσαλής, Θ. (1986). Κέντρο διοικήσεως. *Σάλπιγξ Ορθοδοξίας* (τεύχος 216), σσ. 40-43.

Προδρομίδου, Μ. (2016, 28 Απριλίου). Τον καιρό που η Ανάσταση γινόταν στην πλατεία. *Φωνή της Φλωρίνης*, σελ. 2.

Ρίζος, Δ. (1999). Αριστοτέλης και Παμμακεδονική Φλώρινα και Μεμβούρνη. *Αριστοτέλης* (τεύχος 254), σσ. 59-67.

Ρούκαλης, Α. (2001). *Ιστορικά Ι. Μητροπόλεως Φλωρίνης*. Αθήνα.

Σιαμάκης, Α. (1986). Κέντρο κατηχήσεως. *Σάλπιγξ Ορθοδοξίας* (τεύχος 214), σσ. 328-332.

Σινάνης, Α. (2015). *Κορέστεια: τα χωριά της λήθης*. Τρίκαλα: Σινάνης Άγγελος.

Στεφανίδης, Β. (1998). *Εκκλησιαστική ιστορία: Απ' αρχής μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Παπαδημητρίου.

Ταμουτσέλης, Ν. (2012). *Χωρικοί μετασχηματισμοί*. Φλώρινα.

Τούλιος, Α. (1974). Ναός Αγίου Νικολάου Φλωρίνης. *Σάλπιγξ Ορθοδοξίας* (τεύχος 76), σσ. 374-377.

Φραγκιαδάκης, Γ. (2010). *Εγκόλπιο του Εκκλησιαστικού Επιτρόπου*. Αθήνα: Κλάδος Εκδόσεων της επικοινωνιακής και μορφωτικής υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Χατζηευφραιμίδης, Ε. (1984). Ανδρέας Τούλιος. *Σάλπιγξ Ορθοδοξίας* (τεύχος 188), σσ. 160-162.

Χατζηευφραιμίδης, Ε. (1986). Η ενορία ιστορικώς. *Σάλπιγξ Ορθοδοξίας* (τεύχος 212), σσ. 268-271.

Χατζηευφραιμίδης, Ε. (2006). *Ορθοδοξία και πολιτισμός – Η διακονία της κατάφασης στην πολιτισμική πολυμορφία*. Θεσσαλονίκη: Αντώνη Σταμούλη.

Ηλεκτρονική

Μεκάσης, Δ. (2016). *Του Αγίου Νικολάου*. Ανακτήθηκε 16/12/2016, από http://florineanews.blogspot.gr/2013/12/blog-post_7165.html

Μεκάσης, Δ. (2016). *Ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου Φλωρίνης*. Ανακτήθηκε 06/12/2016, από <http://www.florinapast.mysch.gr/?p=4110>

Μπόντας, Γ. (2016). *Ο μήνας Δεκέμβριος στη Λαογραφία*. Ανακτήθηκε 15/01/2017, από <https://goo.gl/NU4466>

Παράρτημα

Πίνακας 1

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ 1936-1938	ΠΛΗΘΟΣ
αμαξάς	2
βοσκός	4
γαλατάς	2
γεωργός	88
γραμματέας	5
δάσκαλος	3
δικηγόρος	1
έμπορος	2
εργάτης	143
εργολάβος	3
καφεπώλης	3
καφετζής	1
κηπουρός	1
κλητήρας	1
κουρέας	1
κρεοπώλης	3
κτηματίας	1
μαραγκός	2
μυλωνάς	1
οπωροπώλης	1
παντοπώλης	3
ποτοποιός	1
ράφτης	4
σαγματοποιός	1
τζαμάς	1
τσαγκάρης	1
υπάλληλος	8
υποδηματοποιός	3
φούρναρης	3
χαλκοπώλης	1
χαμάλης	2
χαρτοπώλης	1
χήρα/οικοκυρά	9
χρυσοχόος	4
χρωματιστής	1
ψάλτης	1
ωρολογοποιός	1
ΣΥΝΟΛΟ	313

Πίνακας 2

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ 1972	ΠΛΗΘΟΣ
αγροφύλακας	1
άεργος	6
αρτοποιής	2
γαλακτοπώλης	1
γεωργός	49
δάσκαλος	17
δικηγόρος	1
έμπορος	13
εργάτης	49
εργολάβος	1
ζαχαροπλάστης	2
ζωγράφος	1
ηλεκτρολόγος	4
ιερέας	1
ιχθυοπώλης	1
καροποιός	2
καφεπώλης	6
κηπουρός	1
κλητήρας	2
κουρέας	4
κρεοπώλης	4
κτηνοτρόφος	2
κτίστης/οικοδόμος	14
λογιστής	1
μαραγκός	1
μικροπωλητής	7
μουσικός	2
μωσαϊκός	1
νεωκόρος	1
ξύλουργός	5
οδηγός	26
οινοπώλης	1
οπωροπώλης	1
παντοπώλης	6
πεταλωτής	2
πράκτορας	1
ράφτης	5
σερβιτόρος	1
σιδηρουργός	4
στεγνοκαθαριστής	1
συνταξιούχος	63

ταχυδρόμος	1
υδραυλικός	3
υδροχρωματιστής	6
υπάλληλος	19
υποδηματοποιός	9
υποθηκοφύλακας	1
φανοποιός	4
φωτογράφος	2
χειριστής	1
χρυσοχόος	1
χωροφύλακας	1
ωρολογοποιός	2
ΣΥΝΟΛΟ	363

Ο ναός του αγίου Νικολάου Φλώρινας κατά τη διάρκεια των ετών 1950-1955 (αρχείο Αθανάσιου Βογιατζή)

Ο ναός του αγίου Νικολάου το έτος 1953 (αρχείο Αθανάσιου Βογιατζή)

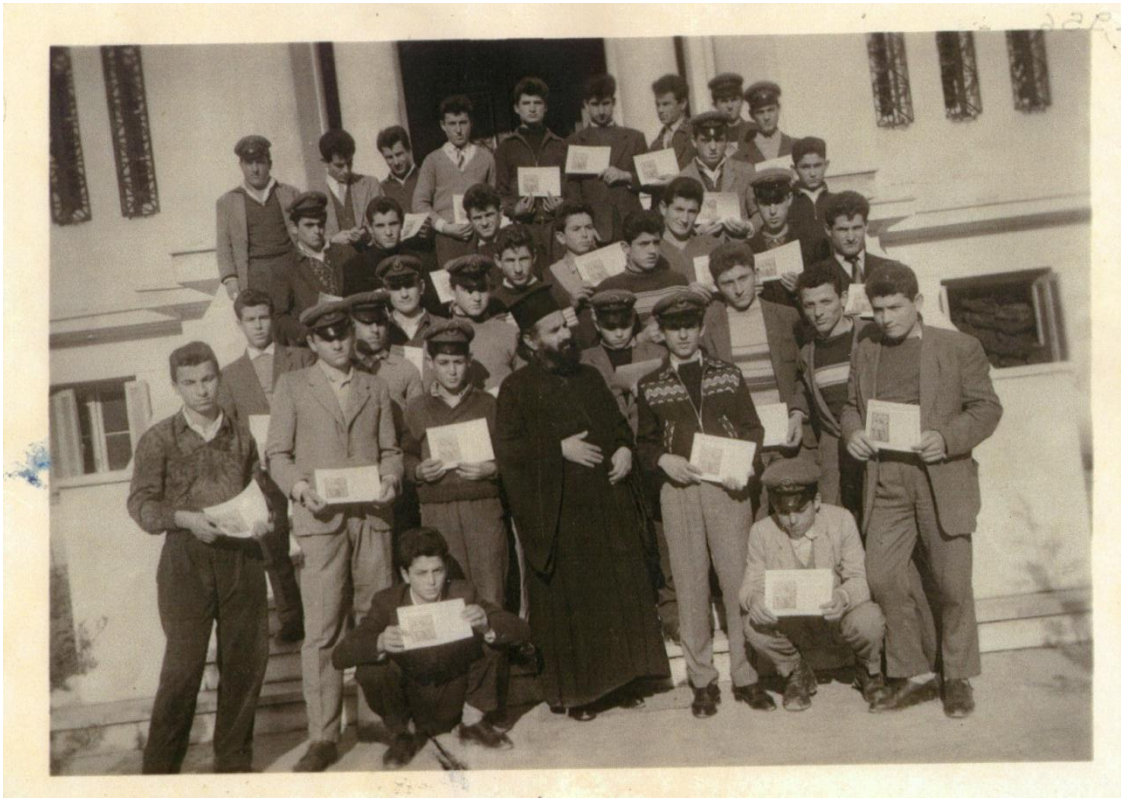

παράθυρο στο παρελθόν

23-04-1953: Μετά τη Θεία Λειτουργία υπέρ των αρτεργατών Φλώρινας

1956

Μάιος 1957

